

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО»

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ

**З НАПРЯМУ
«ПОЛІТИЧНІ НАУКИ»**

Київ, 2016

УДК 32.027.21(031)

ББК

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»
(Протокол №6 від 30 листопада 2016 р.)*

Рецензенти:

*Головченко Володимир Іванович, доктор політичних наук, професор
Зеленько Галина Іванівна, доктор політичних наук, професор*

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ. ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ з напрямку «Політичні науки» / Укладачі: Бабка В. Л., Дем'яненко Б. Л., Любовець О. М. – К.: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2016. – 216 с.

Тематичний реєстр гасел підготовлено з метою систематизації, категоризації та узагальнення інформативного матеріалу з напрямку «Політичні науки». Видання складається з передмови та переліку термінів окремого напрямку, включених до загального універсального видання «Велика українська енциклопедія».

Наукове видання призначене для викладачів, аспірантів, студентів, усіх, хто здійснює наукові дослідження в галузі політології.

УДК 32.027.21(031)

ББК

ISBN

© Державна наукова установа «Енциклопедичне
видавництво», 2016

ПЕРЕДМОВА

Тематичний словник із напрямку «Політичні науки» є складовою загального реєстру гасел Великої української енциклопедії (ВУЕ).

Словник формувався на основі критеріїв відбору гасел, розроблених співробітниками ДНУ «Енциклопедичне видавництво»¹. Основоположними серед них стали загальні принципи: «загальне – конкретне», «важливіше – менш важливе» для відповідної галузі знань і діяльності. Крім того, відбір здійснювався й з врахуванням наступних критеріїв:

– Критерій «поширеності» й «сталості вживання», відповідно до якого відбір здійснювався на підставі частоти (а також тривалості) використання термінів у відповідних наукових сферах, а також частотою його вживання протягом певного періоду часу.

– Критерій «актуальності», який враховує відповідність терміну останнім тенденціям і новаціям розвитку того чи іншого наукового напрямку та потребам актуалізації певних потреб суспільства.

– Критерій «пояснювального потенціалу» або широти предмета пояснення, який характеризує спроможність терміну з позиції аналітики, інтерпретації та класифікації охопити більше чи менше коло понять, явищ, подій певної галузі науки і відповідних їй сфер практичної діяльності.

– Критерій «організаційного та методологічного потенціалу», який визначає смислове навантаження або «смыслову вагу» терміну в рамках терміносистеми. Вимірюється належністю до родової чи видової категорії та кількістю похідних термінів.

¹ Див.: Методичні рекомендації з підготовки, редагування та оформлення статей до Великої української енциклопедії / За ред. Киридон А.М. – К.: ДНУ «Енциклопедичне видавництво», 2015. – 120 с.; Наукові засади та теоретико-методологічні принципи створення сучасних енциклопедій: колективна монографія / За ред. Киридон А.М. – К.: ДНУ «Енциклопедичне видавництво», 2015. – 160 с.

– Критерій «історичного значення», який здійснюється на підставі двох підкритеріїв: по-перше, відповідно того, яку роль відігравав термін в становленні певної галузі науки; по-друге, яку роль він відіграє у збереженні здобутків української енциклопедистики.

Спираючись на вищезначені методологічні принципи в межах наукової галузі «Політичні науки» було розроблено «родове дерево понять», до якого включалися наступні групи термінів:

1. Основні – основоположні поняття теоретичної конструкції, які складають ядро терміносистеми.

2. Базові – загальнонаукові поняття, які використовуються і в інших галузях знання.

3. Похідні – видові чи аспектні різновиди основних і базових понять.

4. Запозичені із суміжних галузей знань, але тісно пов'язані з теоретичною конструкцією даної галузі.

В процесі змістовного наповнення словника враховувався паспорт наукових спеціальностей ДАК України, згідно з яким здійснюється підготовка наукових кадрів, проводяться захисти дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присуджуються наукові ступені і присвоюються вчені звання². За цим документом політичні науки поділені на п'ять спеціальностей – теорія та історія політичної науки, політичні інститути та процеси, політична культура та ідеологія, політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку, етнологія та етнодержавознавство. Відповідно укладачі словника намагалися максимально включити до словника терміни, які розкривали б сутність окреслених наукових проблем.

Враховуючи те, що користувачами ВУЕ будуть студенти, під час формування словника враховувалися освітні стандарти, запроваджені наказами Міністерства освіти та науки України та навчальні програми для вищої школи

² Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1057 від 14.09.2011 «Про затвердження Переліку наукових спеціальностей» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1462 від 21.12.2012 та Наказом Міністерства освіти і науки № 394 від 06.04.2015) // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11/page2>

з курсу «Політологія». Тому до його складу включено, поняття, категорії та персоналії, які є предметом вивчення даної дисципліни.

Спираючись на вищезазначені критерії та принципи, укладачі словника виокремили такі основні категорії:

Громадські організації

Держава

Етнонаціональні спільноти

Засоби масової інформації

Партійна система

Політична влада

Політична думка

Політична ідеологія

Політична культура

Політична наука

Політична свідомість

Політична система

Політичні відносини

Політичні інститути

Політичні норми

Політичні партії

Політичний процес

Політичний режим

Політичні цінності

Суспільні рухи

Відповідно, в межах кожної категорії йшло наповнення термінами.

З огляду на те, що співробітниками ДНУ «Енциклопедичне видавництво» розроблені тематичні словники з напрямів «Історичні науки», «Державне управління», «Національна безпека», «Філософські науки», «Юридичні науки», до словника ввійшли терміни, які розкривають категорійно-понятійний апарат суто політичної науки. Конкретні політичні події та сучасні політичні діячі будуть представлені у відповідних тематичних словниках інших напрямів.

Біографістика представлена у словнику тільки науковцями та дослідниками, які займаються розробкою політологічних проблем, є засновниками відповідних наукових напрямів і шкіл.

Пропоноване видання розглядаємо не як остаточний догматизований варіант, а лише як проект для обговорення. Ми свідомі, що критерії відбору гасел можуть корегуватися в процесі підготовки ВУЕ. Пропонуємо широкому загалу науковців долучитися до дискусії й вдосконалити змістовне наповнення словника.

ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ

Абдикація, добровільна відмова від влади, зречення престолу, посади або сану, що відбувається зазвичай з моральних причин, за станом здоров'я чи під примусом з боку ворожої династії, спадкоємця, в умовах громадянської війни або революції

Аболіціонізм, 1) суспільний рух наприкінці 18 ст. – у першій пол. 19 ст. за скасування рабства; 2) суспільний рух, спрямований на припинення дії певного закону, скасування урядового рішення, керівної посади; 3) в біоетиці, рух за позбавлення від страждань всіх живих істот біосфери шляхом використання сучасних досягнень генної інженерії, нанотехнологій та фармакології

Абсентеїзм політичний, ухиляння від виконання громадянських обов'язків, свідоме неучасть у виборах, референдумах тощо

Абсолютизм, політичний режим, різновид одноосібного правління, де влада повністю належить монархові та здійснюється через підпорядкований особисто йому бюрократичний апарат

Авангардизм у політиці, одна з течій радикалізму, представники якої не визнають поступового, поетапного розв'язання суспільних проблем, намагаються знайти прості рішення, засоби, які б швидко привели до бажаних результатів

Авангардна партія, політична партія, що претендує на роль авангарду суспільства, характеризується активною політичною діяльністю революційного характеру

Авантюризм політичний, діяльність, вчинена суб'єктами політики без урахування об'єктивних умов та усвідомлення відповідальності за наслідки

Австромарксизм, суспільно-політична течія, яка виникла на початку 20 ст. у середовищі австрійської соціал-демократії

Австрославізм, ідейно-політична й громадська течія, в основу якої було покладено програму перебудови Австрійської (з 1867 – Австро-Угорської) імперії на федеративних засадах й отримання слов'янськими народами автономії в складі монархії Габсбургів

Автаркія, політика самоізоляції держави чи групи держав від зовнішнього світу

Автократія, система управління, за якої одній особі належить виключна і необмежена верховна влада

Автономізація, 1) процес надання автономії певній території, яка відзначається за етнічним складом, культурою і т. п.; 2) висунутий Й. Сталіним у 1922 принцип перетворення формально незалежних радянських республік на автономні республіки Російської Федерації

Автономізація соціальна, процес поглибленого відособлення людей один від одного

Автономія, 1) самостійність у питаннях життєдіяльності й організації осіб, органів, установ, територіальних і етнічних спільнот; 2) право самостійного здійснення державної влади чи управління, надане частині держави

Автономія національно-культурна, особливий тип екстериторіального структурування життя етнонаціональних спільнот, у межах якого законодавчо оформлено право та система заходів, які забезпечують збереження та розвиток їх культурної, мовної, релігійної самобутності

Автономія національно-персональна, різновид національно-культурної автономії

Автономія національно-територіальна, територіальна форма організації нацменшин, що проживають компактно в межах певного регіону однієї держави

Авторитаризм, політичний режим, який ґрунтується на необмеженій владі однієї особи або групи осіб при збереженні окремих економічних, духовних, громадянських свобод для громадян

Авторитарні партії, тип політичних партій, які в ході політичної конкуренції застосовують обмежуючі виборчі стратегії

Автостереотип етнічний, див. *Ендостереотип*

Агент впливу, особа, яка здійснює систематичну діяльність з реалізації інтересів певного політичного середовища

Агенти влади, уряд, офіційні структури, всі соціальні сили, які реально впливають на прийняття і здійснення рішень

Агентства Європейського Союзу, децентралізовані органи Європейського Союзу, що мають особливі технічні, наукові та управлінські завдання і окремий правовий статус

Агентство державне, орган спеціального призначення у системі центральних органів державного управління

Агентство з атомної енергії, спеціалізована міжнародна установа, створена у межах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) з метою збереження та розвитку атомної енергії як безпечного, нешкідливого для навколишнього середовища та економічного джерела енергії

Агітація, поширення політичних ідей і лозунгів з метою впливу на суспільну свідомість і настрої широких мас

Агітація передвиборча, сукупність заходів, за допомогою яких виборців спонукають до голосування за певну політичну партію або за певного кандидата

Аграрні партії, партії, центром звернення і соціальною базою яких є сільське населення

Агрегування інтересів, процес узгодження індивідуальних чи групових потреб та інтересів

Адаптація політична, процес взаємодії політичного суб'єкта з навколишнім середовищем щодо засвоєння притаманної середовищу новизни (суб'єктивної для адаптуючої) в політичній сфері

Аддикція влади, сукупність проявів аддикативної поведінки, котра характеризується метафоричними висловами «комплекс влади», «жадоба влади», «сп'яніння владою» й означає наркотичне прагнення до постійного владарювання

Адміністративний ресурс, вплив на політику неpolітичними методами з боку органів державної влади задля досягнення вигідного для неї результату

Адміністрація Президента України, постійно діючий допоміжний орган, утворений Президентом України для здійснення його повноважень

Азіатизація Азії, концепція підйому Азії або відродження азіатської самосвідомості, є наслідком глобалізації економіки та засобів масової інформації

Азіатсько-Тихоокеанський регіон, поняття, що використовується для позначення групи країн, території яких мають вихід до Тихого океану

Азійсько-тихоокеанська рада, АЗПАК, регіональна організація на Далекому Сході і в західній частині Тихого океану (Японія, Австралія, Нова

Зеландія, Таїланд, Філіппіни, Малайзія, Південна Корея, Тайвань), створена у 1966

Азійсько-тихоокеанське економічне співробітництво, економічний форум країн Тихоокеанського узбережжя

Акомодація політична, процес пристосування суб'єкта політики до вимог, які висуває об'єкт

Аксіологія політична, вчення про політичні цінності, система критеріїв та оцінювальних підходів до вивчення політичних феноменів

Аксіоматика політична, система політичних аксіом

Акт проголошення незалежності України, документ, прийнятий поза-черговою сесією Верховної Ради УРСР 24.08.1991, яким проголошено незалежність України

Активність політична, одна з основних форм суспільної активності, діяльність соціальних суб'єктів, які мають на меті впливати на прийняття політичних рішень, щодо реалізації їх потреб та інтересів

Актор міжнародний, суб'єкти, що діють і взаємодіють на світовій арені

Актор політичний, учасник політичного процесу

Актуалізація інтересів, перетворення інтересів з елементів політичної свідомості на конкретні політичні наміри

Акція політична, просторово і часово обмежена одноразова дія (або їх сукупність) суб'єкта політики, спрямована на досягнення конкретної політичної мети

Алармизм політичний, набір ідей у західній політичній думці, пов'язаний з уявленнями про фатальні наслідки технологічних катастроф

Алма-атинська декларація 1991, документ, що підтвердив припинення існування СРСР і принципи співробітництва країн-членів Співдружності Незалежних Держав (СНД)

Алмонд, Габрієль (1911–2002), політолог, один із фундаторів порівняльної політології, США

Альтерглобалізм, суспільний рух на основі ідеології, близької до класичного антиглобалізму, що пропонує альтернативні, більш людяні шляхи й проекти глобалізації, але визнає об'єктивним процес об'єднання світу й підтримує його окремі аспекти

Альтернативні вибори, обрання громадянами свого представника до складу представницького органу, керівника закладу або лідера громадської

організації чи партії, що передбачає необхідність вибору одного з двох або більшої кількості конкуруючих претендентів

Альтернативні рухи, тип суспільних рухів, відмінний від традиційних (робітничих, національно-визвольних, тоталітарних)

Альянс, об'єднання кількох держав, організацій, партій на основі договірних стосунків

Альянс цивілізацій, провідний форум ООН з міжкультурного діалогу

Амбівалентність політична, двоїстість чуттєвих переживань, котра виражається у тому, що один і той самий об'єкт викликає в людини одночасно два протилежних почуття, тобто неоднозначність у ставленні людини до навколишнього середовища і визначенні системи цінностей

Американізм, загальне поняття цінностей американського соціально-економічного життя

Американоцентризм, один із різновидів європоцентризму, який розглядає Америку як форпост людства

Американська мозаїка, термін початку 20 ст. у США, який відтворював полікультурну палітру американського суспільства

Американська симфонія, концепція етносоціального розвитку США 20 ст., згідно з якою усі етноси мають співіснувати у безконфліктній взаємодії

Американський конституціоналізм, система конституційного правління, в основі якого лежать ідеї лібералізму, федералізму, республіканізму, судового конституційного контролю

Амін, Самір (1931), політолог і економіст, дослідник глобалізації, один з теоретиків неомарксизму і основоположників світ-системного підходу, Єгипет – Сенегал

Анаконди принцип, спосіб досягнення геополітичної переваги, спрямований на відторгнення однією зі сторін геополітичного протистояння берегової зони (чи встановлення контролю над нею), через яку проходять комунікації іншої сторони

Аналіз політичний, процес збирання й узагальнення інформації про політичну систему загалом і окремі її складові з метою прогнозування наслідків політичних дій та їх впливу на розвиток суспільства

Аналіз порівняльний, різновид вторинного аналізу соціологічної інформації, який полягає у порівнянні результатів досліджень, проведених на

різних об'єктах або в різний час одним або різними дослідницькими колективами для узагальнення соціологічної інформації

Аналіз системний, науковий метод пізнання, сукупність методологічних засобів, використовуваних для підготовки й обґрунтування рішень зі складних проблем суспільного життя

Аналіз структурний у методології науки, виявлення складників кожного явища та їхніх зв'язків (структури)

Аналітика міжнародна, методологічний засіб та діяльність представників урядових або неурядових структур, яка має за мету розв'язання будь-якої проблеми у міжнародних відносинах й передбачає дослідження причинно-наслідкових зв'язків, що її породжують

Аналітика політична, теоретико-прикладна, цілісна система політичного наукового знання щодо процесу, суб'єктів, методів та процедур підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень

Аналітичні (мозкові) центри, недержавні науково-дослідні організації, які реалізують дослідження, спрямовані на навчання й здійснення впливу на політиків і осіб, які формують громадську думку з економічних, соціальних, політичних, екологічних питань і проблем безпеки

Анархізм, політична теорія і практика перебудови суспільних відносин шляхом відмови від державної влади на користь інститутів громадянського самоуправління

Анархія міжнародна, стан міжнародної системи, коли в ній відсутня міжнародна політична влада, а також немає централізованих інститутів, здатних забезпечити збереження миру, врегульовувати протиріччя між суверенними державами

Анархічний комунізм, анархо-комунізм, одна з течій анархізму, що виступає за відміну держави, капіталізму, приватної власності і найманої праці на користь інструментів прямої демократії та колективної власності

Анархо-синдикалізм, суспільно-політичний рух, прибічники якого вважають себе складовою частиною соціалістичного і робітничого руху

Анатомія влади, дослідження структури, форм, джерел і засобів влади та владних відносин

Англійський конституціоналізм, система конституційного правління, що ґрунтується на ідеях верховенства парламенту та верховенства права

Англоконформізм, асиміляціоністська концепція плюралістичного розвитку поліетнічного суспільства

Андерсон, Бенедикт (1936–2015), політолог і соціолог, автор однієї з концепцій націогенезу, Велика Британія

Анекдот політичний, жанр політичного дискурсу

Анексія, насильницьке приєднання державою всієї або частини території іншої держави або будь-якого простору, що перебуває під контролем чи у спільному користуванні міжнародного співтовариства

Анклав, 1) певна невелика територія у поліетнічній країні, заселена переважно представниками одного етносу; 2) територія держави, оточена територією іншої держави

Аномія, стан масового ігнорування в соціумі загальнови́знаних норм поведінки

Антагонізм політичний, непримиренна боротьба політичних акторів, спричинена несумісністю їхніх інтересів

Антиглобалізм, суспільно-політичний рух, представники якого виступають проти міжнародної глобалізації

Антиелітаризм, суспільно-політичний рух за розширення участі громадян у державній політиці, їхньому впливі на неї

Антиклерикалізм, суспільний рух, спрямований проти церкви

Антикомунізм, сукупність ідей, ідеологій та політичних доктрин, спрямованих проти комуністичних ідей, ідеології та відповідних політичних течій і методів правління

Антиконсенсусні партії, партії протесту, політичні партії, які не прагнуть до радикальної зміни характеру політичної системи, а лише існуючих правил політичної гри

Антиконституційна діяльність, діяння, що свідомо спрямовані на порушення конституційного ладу та правопорядку, загальних засад і норм конституції

Антимілітаризм, широкий міжнародний рух проти політики мілітаризму, гонки озброєнь, підготовки і розв'язання загарбницьких та грабіжницьких воєн

Антирасизм, переконання, дії, соціальні рухи, державне управління, що направлені на протидію расизму, ксенофобії, антисемітизму, апартеїду і етнічній дискримінації

Антиреклама, 1) негативна політична реклама; 2) реклама, яка виконана так непрофесійно, що викликає негативну реакцію в споживача й породжує в нього небажання купувати пропонований товар

Антисемітизм, юдофобство, одна з форм расового шовінізму, яка проявляється у нетерпимому ставленні до осіб єврейської національності

Антисистемна партія, політична партія, яка прагне змінити або зруйнувати політичну систему, в рамках якої вона діє

Антисіонізм, теоретична і практична діяльність, спрямована проти національних тенденцій і течій у сіонізмі

Антитерористична коаліція, коаліція, створена у вересні – жовтні 2001 з країн, які підтримали США після терактів 11.09.2001, з метою ліквідації «Аль-Каїди» та інших терористичних організацій в Афганістані

Антитерористична операція, комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення злочинних діянь, здійснюваних з терористичною метою

Антитерористична операція в Афганістані, операція міжнародного контингенту під командуванням США, спрямована проти бойовиків терористичної організації «Аль-Каїда» і руху «Талібан»

Антитерористична операція на Сході України, збройний конфлікт на території Донецької і Луганської обл. України між незаконними збройними формуваннями Донецької і Луганської «народних республік» з одного боку та українськими правоохоронцями із залученням Збройних сил України – з іншого

Антитерористичної операції зона, зона АТО, територія, на якій здійснюється антитерористична операція

Антифашизм, сукупність ідеологій та суспільних рухів, опозиційних до фашизму та націонал-соціалізму

Антиядерний рух, організована на добровільних засадах боротьба (протести) широких мас населення проти вироблення і використання ядерної енергії як у військових, так і в мирних цілях

Антропологія політична, підрозділ соціальної антропології, що вивчає політичний процес та політичні інститути в традиційних суспільствах

Апарат державний, центральна частина механізму держави, юридично оформлена система всіх державних органів, які здійснюють управління суспільством, виконують завдання та функції держави

Апарат політичний, сукупність органів держави, громадських політичних організацій, працівників відповідних установ і виборних політичних органів, через які здійснюються політична влада, функції державного управління

Апатриди, особи, які не мають громадянства або підданства жодної держави

Аполітичність (аполітизм), байдуже ставлення до політики, ухиляння від участі у політичному житті

Аптер, Девід (1924–2010), політолог, соціолог, експерт з питань демократизації і політичного насильства в країнах третього світу, США

Арабо-ізраїльський конфлікт, протистояння між низкою арабських країн, а також арабськими воєнізованими радикальними угрупованнями та державою Ізраїль

Арабська весна, серія масових вуличних протестів, революцій та внутрішніх військових конфліктів у низці арабських країн, що почалися наприкінці 2010 в Тунісі й тривають у деяких країнах до сьогодні

Арабський соціалізм, політична ідеологія, що представляє собою змішання панарабізму і соціалізму

Арендт, Ганна (1906–1975), політичний філософ, засновник теорії тоталітаризму, Німеччина – США

Аристократія, форма державного ладу, за якої правління здійснюється представниками привілейованої меншості, приналежність до якої успадковується

Арон, Раймон (1905–1983), філософ, політолог, соціолог і публіцист, один з основоположників критичної філософії історії, Франція

Артикуляція інтересів, вираження і представлення інтересів громадян і соціальних груп в органах, що ухвалюють політичні, державні рішення

Асамблея (у державному управлінні), 1) загальні збори членів певного державного або міжнародного закладу, колективу; 2) керівний орган окремих міжнародних організацій; 3) у Росії за Петра I бал, розважальні або ділові збори; 4) державний орган у деяких країнах

Асамблея європейських регіонів, АЄР, політична форма організації регіонів Європи і представництва їх інтересів на європейському та міжнародному рівнях

Асамблея конституційна, одна з організаційних форм розробки та прийняття конституції держави

Асиметрія в міжнародних відносинах, відносини між суб'єктами різної величини, коли одна сторона значно переважає за основними параметрами іншу, або, маючи таку перевагу в одних показниках, значно поступається в інших

Асиміляція, 1) засвоєння та використання організмом необхідних для його розвитку речовин; 2) злиття одного народу з іншим; 3) уподібнення звуків; 4) процес взаємодії магми з породами, що її оточують

Асоціація, 1) інтуїтивно встановлюваний, неявний зв'язок між об'єктами або явищами; 2) організація, що об'єднує індивідуальних або колективних учасників відповідно до спільних прагматичних інтересів

Асоціація держав Південно-Східної Азії, політична та економічна міжнародна організація, до якої входять 10 країн, розташованих в Південно-Східній Азії

Асоціація Карибських держав, субрегіональне об'єднання 25 суверенних держав Латинської Америки і Карибського басейну

Асоціація міжнародного права, міжнародна неурядова організація, створена у 1873

Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії, організація політичного та економічного співробітництва восьми країн у Південній Азії

Асоціація сільських, селищних та міських рад України, Всеукраїнське недержавне об'єднання найчисленнішої в Україні ланки органів місцевого самоврядування: сільських, селищних та міських голів

Атлантизм, концепція про наявність фундаментальних спільних інтересів, єдиної системи соціальних норм, цінностей та інтересів, які об'єднують США та країни Західної Європи

Атлантична рада США, неурядова організація, яка ставить за мету розвиток та поглиблення євроатлантичного співробітництва

Атлантична хартія, один із програмних документів антигітлерівської коаліції, спільна декларація президента США Ф. Рузвельта і прем'єр-міністра Великобританії В. Черчилля від 14.08.1941

Аторней, офіційна особа, яка, перебуваючи на державній службі, представляє певні юридичні інтереси (або захищає їх) згідно зі своїми функціональними обов'язками

Атрактор соціальний, структура, що виникає в самоорганізаційній моделі соціальної динаміки суспільства і являє собою форму соціального кооперативного об'єднання, яка внутрішньо притаманна соціальній системі, будучи наперед заданою властивостями цієї системи

Атрибути державні, невід'ємні компоненти суверенітету (територія, кордон, населення) та символи (прапор, герб, гімн) держави

Атрибути етнічні, атрибути, що фіксують етнічну історію

Аудієнція дипломатична, прийом главою держави чи уряду, або міністром закордонних справ країни перебування іноземного дипломатичного представника на його прохання

Афінська демократія, період в історії Стародавніх Афін (з 500 по 321 до н. е.), коли у місті-державі Афіни існувала демократична форма правління

Африканський банк розвитку, АфБР, регіональний кредитно-фінансовий інститут країн Африканського континенту, мета якого полягає у сприянні економічному розвитку і соціальному прогресу країн-членів

Африканський соцінтерн, АСІ, об'єднання кількох реформаторських партій Африки, які заявляють про свою прихильність до «демократичного соціалізму»

Африканський Союз, міжурядова організація, що складається з 53 африканських країн

Афроцентризм, концепція, точка зору, згідно з якою духовним центром людства є Африка

Ацефалія (у політології), акефалія, стан суспільства, що не має лідера або органів влади (безвладдя)

Б'юкенен, Патрік Джозеф (1938), журналіст, політик і політичний оглядач, США

Баасизм, доктрина арабської політичної партії «Баас», різновид арабського соціалізму, що проголошує основними цінностями: єдину арабську націю на основі спільної мови, відродження арабського духу та арабський соціалізм

Бабувізм, політичне вчення, побудоване на основі ідей утопічного соціалізму, ідеї повної соціальної рівності всіх людей

Багатокультурність, державна політика щодо офіційного визнання рівності прав культур усіх етнічних спільнот, які проживають у країні

Багатопартійність, наявність ряду політичних партій в суспільстві (більш ніж однієї), взаємини між якими базуються на реальній конкуренції за владу

Багатопартійності інститут, інститут представницької демократії, що формально закріплює процес створення, функціонування й розвитку певної кількості партій, визначає характер їх взаємодії, особливості міжпартійної конкуренції, рівень політичного впливу партій на суспільство

Багатополярність, структурна характеристика міжнародної системи, що позначена наявністю декількох міжнародних акторів, що переважають інших за своїми статусними характеристиками та водночас є єдиноранговими відносно один одного

Бадью, Ален (1937), політичний філософ, політичний діяч, теоретик мистецтва, інтелектуал, письменник, драматург, полеміст, Франція

Базис і надбудова, категорії марксистської соціальної філософії

Баланс загроз, механізм світової політики; теорія міжнародних відносин

Баланс сил, зовнішньополітична концепція, основною засадою якої є ідея закономірності розвитку відносин між державами в межах певних циклів упродовж усієї світової історії

Балканізація, процес розпаду держав певного регіону на частини, що супроводжується конфліктами з приводу територій і становища національних меншин

Балотування, спосіб розв'язання проблем або прийняття рішень за допомогою голосування та вибір однієї з двох взаємовиключних альтернатив чи кандидатів

Бальцерович, Лешек (1947), економіст, організатор та ідейний натхненник економічних реформ (т. зв. шокова терапія), що були покликані перетворити польську планову економіку на ринкову, Польща

Бандитизм політичний, дії, спрямовані на досягнення політичної мети незаконним шляхом, залякуванням опонентів терором тощо

Батлер, Джудіт (1956), постструктуралістський філософ і теоретик гендеру, професор Каліфорнійського університету в Берклі, США

Батьківщина, країна, територія, що історично належить певному народові, створене ним соціально-політичне й соціально-культурне середовище, втілене в державі

Бауман, Зигмунт (1925), політичний філософ, соціолог, Польща – Велика Британія

Беззаконня, відсутність правил і норм у житті певної спільноти або процес, що веде до такого стану, коли різні норми і цінності втрачають свій беззаперечний характер

Безпека гендерна, стан захищеності життєво важливих інтересів особи, соціальних груп і суспільства загалом, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення ризиків, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних загроз життєдіяльності соціуму

Безпека державна, сукупність умов та інститутів, які покликані гарантувати суверенітет держави, охорону/захист її території, населення, державних інститутів від внутрішніх і зовнішніх загроз

Безпека європейська, комплекс заходів, які здійснюються всіма зацікавленими державами з підтримки стану нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз миру в Європі

Безпека інформаційна, стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує його формування й розвиток в інтересах громадян, організацій і держави загалом, захист від неправомірного зовнішнього та внутрішнього втручання

Безпека колективна, система спільних дій держав з метою підтримання міжнародного миру й протидії актам агресії, базується на загальному усвідомленні всіх членів міжнародної спільноти, що порушення заборони щодо застосування насилля з боку однієї держави зобов'язує решту до спільних дій проти агресора

Безпека кордону, одна з основних складових національної безпеки

Безпека людини, концепція безпеки, в якій людина вважається ключовим об'єктом безпекової діяльності, її системоутворюючим елементом

Безпека міжнародна, стан міжнародних відносин, за якого створюються умови, необхідні для існування й функціонування держав на міжнародній арені, забезпечення їхньої політичної та економічної незалежності, неможливості воєнно-політичного тиску й агресії, рівноправних відносин з іншими країнами

Безпека національна, стан суспільства, за якого сукупність державних і суспільних гарантій забезпечує його стійкий розвиток, захист базових інтересів нації, джерел її духовного й матеріального благополуччя від зовнішніх і внутрішніх загроз

Безпорядки масові, тяжкий злочин проти держави, який характеризується насильницькими діями натовпу, що протиставляє себе існуючому правопорядку і може паралізувати роботу органів влади, завдати значної матеріальної й моральної шкоди, призвести до людських жертв

Безробіття, соціально-економічне явище, за якого в суспільстві частина економічно активного (працездатного) населення не може знайти собі роботу, застосувати свою робочу силу й стає резервною частиною найманої праці

Бек, Ульріх (1944), соціолог і політичний філософ, Німеччина

Белл, Деніел (1919–2011), соціолог, культуролог, політолог, футуролог і публіцист, США

Бендікс, Рейнхард (1916–1991), політичний соціолог неовеберіанського спрямування, США

Бенетон, Філіпп (1946), політолог, філософ, юрист, Франція

Бентлі, Артур Фішер (1870–1957), соціолог, політолог і філософ, США

Бенхабіб, Шейла (1950), політичний філософ, Туреччина

Берельсон, Бернард Рубен (1912–1979), політолог-біхевіорист, США

Берлін, Ісайя (1909–1997), мислитель, історик ідей у Європі (від Дж. Віко до Г. Плеханова), особливу увагу приділяв Просвітництву, романтизму, соціалізму, націоналізму, перекладач, один із засновників сучасної ліберальної політичної філософії, Латвія – Росія – Велика Британія

Берлінський мур, інженерно обладнаний і укріплений державний кордон між НДР із Західним Берліном

Бернейз, Едвард Луї (1891–1995), дослідник зв'язків із громадськістю та пропаганди, розробник наукових засад PR, Австрія – США

Бернштейн, Едуард (1850–1932), економіст, публіцист, політик, засновник реформістського (ревізійністського) напрямку соціалізму, який став фундаментом соціал-демократичної ідеології в її сучасному розумінні, Німеччина

Бжезінський, Збігнєв Казімеж (1828), політолог, соціолог, геополітик і державний діяч, Польща – США

Біженці, особи, які залишили країну свого постійного проживання (як правило, країну громадянства), внаслідок обґрунтованих побоювань

стати жертвою переслідувань за ознаками приналежності до певної групи або за політичні переконання

Бікамералізм, двопалатність, двопалатна структура парламенту

Білборд політичний, один із видів зовнішньої реклами, спрямований на популяризацію політичного діяча (партії)

Біль про права, конституційне унормування основних прав і свобод громадян і визначення засобів їх гарантій та захисту з боку держави

Біловезькі угоди 1991, документи, підписані у Біловезький Пущі президентами України, Росії та Білорусі щодо ліквідації СРСР, як державного утворення та створення Співдружності Незалежних Держав (СНД)

Більшість, формування в органах влади представників політичної сили (групи, коаліції, блоку), що має домінуючий вплив за рахунок кількісного складу – наявності переважаючої кількості голосів у колегіальних органах (парламенті, місцевих радах тощо)

Більшість кваліфікована, визначена законом більшість голосів членів парламенту чи іншого представницького органу влади, необхідна для прийняття певного рішення

Більшість парламентська, політичне утворення, що складається з парламентських фракцій чи окремих (позафракційних) членів парламенту, які разом складають звичайну більшість у парламенті

Біополітика, концепція, допускає використання біологічних понять і методів дослідження у вивченні політичних феноменів

Біпатриди, особи, які одночасно належать до громадянства двох держав.

Біполярність (двополярність), тип конфігурації співвідношення сил міжнародних систем, який відображає наявність у них двох «центрів сили» (коли більшість політичних утворень групується навколо тих двох із них, чії сили переважають сили інших)

Біфуркація політична, метод наукового пізнання суспільно-політичних явищ, уперше запропонований американським ученим Е. Ласло

Біхевіоризм політичний, науковий напрям у політології, головним предметом якого є вивчення політичної поведінки виборців

Благо загальне, цінність і принцип суспільної організації

Блог політичний, веб-ресурс, основним вмістом якого є записи, що регулярно додаються й містять текст, зображення або мультимедіа політичного змісту

Блогер політичний, автор і власник особистого політичного блогу, що володіє всіма правами на те, щоб видалити, змінити чи виправити вміст сторінок свого веб-ресурсу

Блогерна революція, організація масових антиурядових виступів за допомогою соціальних мереж та інших Інтернет-ресурсів (блогів, Facebook, Twitter, Youtube), які в підсумку можуть привести до повалення чинного політичного режиму

Блогосфера політична, глобальне віртуальне середовище у формі публічних ресурсів, у якому використовуються мережеві технології політичної комунікації з метою поширення та обговорення актуальних авторських повідомлень на політичну тематику

Блок виборчий, угода двох або більше політичних партій для спільного висунення кандидата або списку кандидатів на виборах до представницьких органів

Блок елітний, домовленість, угода між елітами, а також неформальне об'єднання еліт

Блок політичний, об'єднання, союз політичних партій, громадських організацій, груп людей для узгодження дій, досягнення спільних політичних інтересів

Блокада, дії, які спрямовані на ізоляцію об'єкта шляхом припинення всіх його зовнішніх зв'язків

Блокада інформаційна, система заходів, спрямованих на обмеження чи заборону поширення певного типу інформації

Блокпост, загороджувальний, укріплений контрольно-пропускний пункт з озброєною охороною

Блондель, Жан (1929), політолог, Франція

Боббіо, Норберто (1909–2004), філософ, політолог, юрист, Італія

Бовуар, Сімона де (1908–1986), письменниця, філософ, ідеолог фемінізму Франція

Боден, Жан (1529–1596), юрист та філософ, розробник теорії державного суверенітету, Франція

Богардус, Еморі (1882–1973), соціолог, представник психологічної школи в соціології, автор шкали соціальної дистанції, США

Бодрійяр, Жан (1929–2007), філософ, соціолог, теоретик культури, автор поняття «гіперреальність», Франція

Бойкот, спосіб політичної або економічної боротьби, вид санкцій або політичної тактики примусових заходів, протест проти чийхось дій

Бомонд політичний, позначення причетності до «вищих кіл» політикуму

Бончковський, Володимир (Влодзімж) (1905–2000), політик, політолог, аналітик, один із засновників радянології, Україна – Польща – США

Боротьба класова, марксистсько-ленінське поняття (одне з основних у більшовицькій і радянській ідеології), що відображає переконання про вирішальну роль класових конфліктів у розвитку антагоністичних класових суспільств

Боротьба політична, політичні відносини, що характеризуються протистоянням політичних суб'єктів у здобутті ними влади або впливу на неї

Бочковський, Ольгерд-Іпполіт (1885–1939), соціолог, етнолог, політичний і громадський діяч, Чехія – Україна

Брайсон, Валері (1948), політолог, професор політики університету Хаддерсфілд, Велика Британія

Бренд політичний, єдність ідентичності політичного суб'єкта й символів, образів, поведінкових і уявних конструкцій, які формуються в людини щодо нього та є засобом його виділення й досягнення бажаних конкурентних переваг

Брендинг державний, система теоретичних знань і практичних дій, яка використовується державними органами влади з метою визначення, побудови й управління її іміджем

Брендинг територій, напрямок сучасної політики, цілеспрямована діяльність суб'єктів зі створення, корекції й просування позитивного концепт-образу територій у зовнішньому й внутрішньому середовищі

Брифінг, публічна зустріч високопоставлених осіб (учасників певних подій) з представниками ЗМІ, на якій висловлюється офіційна позиція щодо актуальних суспільних проблем і спростовується чи підтверджується певна інформація

Будівництво національно-державне, сфера державної діяльності, до якої належать питання врахування інтересів і забезпечення прав національних меншин чи корінних народів

Бундесрат, 1) верхня палата парламенту в Німеччині та Австрії; 2) Федеральний уряд Швейцарії

Бундестаг, федеральний конституційний та законодавчий орган Німеччини, нижня палата парламенту

Бунт, складна та крайня форма соціального протесту, що має вигляд стихійних агресивних але короточасних дій

Бурд'є, П'єр (1930–2002), соціолог і політолог, Франція

Буржуазія, соціальна верства або суспільний клас, частина суспільства, зайнята підприємницькою діяльністю, власники засобів виробництва

Бурлацький, Федір Михайлович (1927–2014), політолог, філософ-марксист, журналіст, Україна – Росія

Бутрос-Галі, Бутрос (1922–2016), політик, дипломат, генеральний секретар ООН у 1992–1996, Єгипет

Бутуль, Гастон (1896–1980), політолог, соціолог, демограф, засновник наукової дисципліни полемології, Франція

Бюджет державний, щорічний баланс доходів і видатків держави, заздалегідь розроблений урядом і затверджений законом

Бюлетень виборчий, офіційний документ з прізвищами кандидатів для таємного голосування, в якому виборець у письмовій формі анонімно та індивідуально фіксує свій вибір

Бюрократизм, антисуспільна форма державного правління, для якої характерне формальне ставлення посадових і службових осіб до своїх обов'язків, внаслідок чого порушуються конституційні права громадян, надаються неякісні й невчасні послуги фізичним і юридичним особам, завдається моральна, політична та економічна шкода суспільним інтересам і цінностям

Бюрократія, 1) специфічна форма реалізації публічної влади сукупністю осіб із власними корпоративними інтересами; 2) природна форма будь-якої організації, необхідна для здійснення функцій державного управління

В'язень політичний, особа, яка була піддана незаконним репресіям за свої політичні переконання та громадську діяльність

В'язень сумління, особа, що перебуває під вартою або в ув'язненні виключно за мирні висловлювання власних політичних, релігійних чи наукових поглядів

Валерстайн, Імануїл Моріс (1930), соціолог, один із фундаторів світ-системного аналізу, представник сучасного неомарксизму, США

Васконселос, Хосе (1882–1959), філософ, політик, публіцист, один із фундаторів «філософії латиноамериканської сутності» й панамериканізму, Мексика

Вебер, Макс (1864–1920), соціолог, політолог, соціальний філософ, історик, економіст, Німеччина

Вебократія, он-лайн участь громадян у демократичних процесах (наприклад, он-лайн голосування підчас виборів до парламенту)

Вейтлінг, Вільгельм (1808–1871), філософ, теоретик утопічного зрівняльного комунізму, діяч раннього німецького робітничого руху, Німеччина

Велика двадцятка, G-20, група міністрів фінансів та керівників центральних банків 20 економік: 19 з найбільших економік світу та Європейського Союзу

Велика держава, поняття, що використовується в теорії міжнародних відносин для визначення міжнародно-політичного статусу держави, що відіграє провідну роль у світовій політиці

Велика сімка (вісімка), неформальне міжнародне об'єднання, яке включає глав держав та урядів найбільш індустріально розвинених держав світу (Великобританії, Італії, Канади, Російської Федерації, США, Франції, Німеччини, Японії)

Великодержавність, політика держави, що заснована на прагненні до демонстрації переваги щодо інших держав і націй, бажанні досягти домінуючого становища в міжнародних відносинах

Великоросія, офіційна назва у 19 – на поч. 20 ст. території європейської частини Російської імперії, що увійшла до складу Російської держави до середини 17 ст. з переважно з російським населенням

Верба, Сідней (1932), політолог, класик сучасної політичної науки, США

Верифікація, перевірка, емпіричне підтвердження теоретичних положень науки шляхом зіставлення її розробок з об'єктами, які обстежуються чи над якими проводять спостереження, даними експериментів

Верховна Рада України, вищий орган законодавчої влади в Україні

Верховний комісар ООН з прав людини, посада, запроваджена в 1993 в структурі ООН з метою заохочення, захисту й нагляду за дотриманням громадянських, соціальних, економічних і культурних прав людини

Верховний комісар ООН у справах біженців, посадова особа ООН, відповідальна за міжнародний захист біженців

Верховний Суд України, найвищий судовий орган у системі судів України загальної юрисдикції

Вестернізація, запозичення англо-американського чи західноєвропейського способу життя

Вето, передбачений конституціями низки країн акт, який зупиняє або не допускає вступ в силу законів та інших нормативно-правових актів

Взаємодія політична, взаємний вплив різних політичних суб'єктів у процесі їхньої політичної діяльності

Вибір політичний, міра свободи політичного суб'єкта у прийнятті значимих для нього рішень

Виборець, 1) особа, що володіє виборчим правом, бере участь у виборах, референдумі, голосуванні; 2) представник, уповноважений виборцями для виборів кого-небудь; 3) громадянин, що має право безпосередньо голосувати за того чи іншого кандидата на посаду голови держави чи в парламент

Вибори дострокові (позачергові), вибори до представницького органу влади або на виборну посаду, що проводяться до закінчення терміну повноважень органу діючого скликання або особи, що обіймає посаду

Вибори електронні (е-вибори), вибори, які на одному чи кількох етапах супроводжуються використанням інформаційно-комунікаційних технологій, спеціальних електронних засобів і програмного забезпечення

Вибори недійсні, вибори, які відповідно до діючого закону не можуть бути визнані такими, що відбулись, або дійсними

Вибори непрямі, обрання виборцями представників, які мають право від їхнього імені обирати кандидатів на відповідну посаду

Вибори основні, назва виборчої кампанії в США, під час якої обирають не тільки членів палати представників, третину сенату, губернаторів штатів, як це відбувається на проміжних виборах, а й президента країни

Вибори первинні (праймериз), спосіб висування кандидатів на виборну посаду, який полягає в проведенні попереднього голосування по тих кандидатах, хто заявив про своє бажання балотуватися, відбираючи у такий спосіб реальних претендентів на обрання

Вибори повторні, вибори, що відбуваються замість попередніх, які визнані недійсними або такими, що не відбулися

Вибори політичні, процедура формування державного або самоврядного органу влади, наділення повноваженнями посадових осіб, що здійснюється шляхом голосування виборців

Вибори прямі, вибори, засновані на праві громадян обирати і бути обраними безпосередньо до представницьких органів і на відповідні керівні посади

Виборомат, онлайн-сервіс, скерований на порівняння політичних уподобань, пріоритетів, вимог і запитів виборців із специфікою програм політичних сил шляхом тестування; «віртуальний порадище» у політиці

Виборча комісія, спеціалізований незалежний колегіальний орган публічної влади, що формується відповідно до виборчого законодавства, організує і забезпечує підготовку та проведення виборів різних видів і референдумів

Виборча система, сукупність норм і процедур, що регулюють виборчий процес, порядок формування представницьких органів влади та обрання посадових осіб шляхом голосування

Виборча система змішана, спосіб обрання представницької влади, за допомогою якого в ту саму палату обирають шляхом поєднання пропорційного критерію і критерію відносної більшості

Виборча система куріальна, виборча система, що базується на виборах за куріями

Виборча система мажоритарна, система визначення результатів голосування, при якому обраним вважається кандидат, який одержав більшість (абсолютну чи відносну) голосів виборців

Виборча система пропорційна, виборча система, при якій голосування за кандидатів проводиться за партійними списками, а розподіл депутатських мандатів між партіями здійснюється відповідно (пропорційно) до кількості голосів виборців, поданих за кожний партійний список

Виборче право, система правових норм, пов'язана з формуванням органів державної влади та органів місцевого самоврядування шляхом голосування

Виборче право активне, право громадян брати участь у голосуванні на виборах до органів державної влади

Виборче право загальне, один із принципів демократичного виборчого права, яким визначається право громадян обирати і бути обраними до представницьких органів влади

Виборче право пасивне, частина системи виборчого права, право бути обраним

Виборче право пряме, принцип виборчого права, який визначає право особи (в більшості держав – громадянина) обирати і бути обраним на виборах до представницьких органів або на виборні посади безпосередньо

Виборче право рівне, один з основних принципів виборів, передбачених конституціями і законами більшості країн світу й міжнародно-правовими актами

Виборчий бар'єр, законодавчо встановлена мінімальна відсоткова норма голосів від загальної кількості виборців, що взяли участь у голосуванні, яку мають набрати суб'єкти виборчих перегонів для розподілу депутатських місць у парламенті

Виборчого процесу індексування, застосування універсального переліку показників для аналізу виборчих систем і характеристики виборчого процесу

Виборщики, особи, яких обирають виборці за умов непрямих виборів

Вивчення громадської думки, 1) один із найважливіших аспектів політичної комунікації, який створює умови для ефективного функціонування політичної системи суспільства; 2) елемент технології розробки і корегування політичного іміджу суб'єкта політики

Визнання виборів недійсними, процедура, згідно з якою встановлюються причини невизнання акту політичного волевиявлення громадян шляхом голосування

Визнання виборів такими, що не відбулися, регулюється законодавством кожної окремої країни, згідно з яким визначається норма явки виборців для того, щоб визнати вибори такими, що відбулися чи не відбулися

Визначення результатів виборів, процедура підбиття підсумків голосування, що визначається законодавством кожної окремої держави

Виконавча влада, одна з трьох гілок державної влади, яка розробляє і втілює державну політику

Виконавчої влади дуалізм, форма здійснення виконавчої влади, коли повноваження, притаманні главі виконавчої влади, розподілені між двома суб'єктами – главою держави і прем'єр-міністром

Виконавчої влади органи, органи, що наділені відповідними державно-владними повноваженнями в усіх сферах суспільного і державного життя

Виховання для миру, комплекс заходів, спрямованих на формування свідомості й поведінки людей для подолання різних загроз мирові

Виховання політичне, систематичне цілеспрямоване формування у людей політичної позиції, ідеалів, мети, волі

Вища школа політики у Берліні, відкритий 24.10.1920 навчальний заклад, «політична народна вища школа» з функцією громадянської освіти, створення якої дало поштовх інституціоналізованій політичній науці Німеччини у 20 ст.

Вігі, див. *Ліберальна партія (Велика Британія)*

Відкликання, вид дострокового припинення повноважень посадових та службових осіб

Відкликання депутата, дострокове припинення повноважень депутата представницького органу державної влади чи органу місцевого самоврядування за волевиявленням виборців

Відкрита політика, діяльність, яка характеризується системною взаємодією держави, інститутів громадянського суспільства, різноманітних соціальних, професійних груп і верств, громадських об'єднань щодо реалізації приватних і суспільних інтересів, розподілу й використання ресурсів із урахуванням волевиявлення народу

Відкритий уряд (відкрите державне управління), система принципів, механізмів та інструментів організації державного управління на основі розвитку форм участі громадян в управлінні, прозорості й підзвітності діяльності органів влади, широкого використання сучасних інформаційних технологій і нових засобів комунікації у взаємодії з громадянами

Відкритих дверей політика, комплекс різноманітних соціально-економічних і суспільно-політичних заходів, спрямованих на розвиток вільного доступу на внутрішній ринок держави зарубіжних капіталів, технологій та інвестицій

Відмова в довірі, одна з форм парламентського контролю за діяльністю уряду, що полягає в постановці урядом у парламенті питання про довіру йому в зв'язку з вимогою уряду прийняття певного законопроекту парламентом та ненабрання більшості голосів про висловлення довіри уряду

Відносини міжетнічні, взаємодія етносів, етнічних груп у різних сферах (широке розуміння); між особові відносини людей різних національностей, які відбуваються як на офіційному, так і неформальному рівнях

Відносини міжнародні, сукупність публічних і приватних економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних та інших зв'язків і взаємовідносин між державами та іншими учасниками, які діють на світовій арені

Відносини політичні, категорія політичної наук, що характеризує політику як суспільне явище

Відокремлення теорія, теорія сучасної політичної філософії, що розробляє принципи легітимності вимог щодо територіального відокремлення, критерії надання цього права та умови його здійснення

Відповідальний регіоналізм, нова парадигма регіонального саморозвитку, що є втіленням процесу «розширення функцій і повноважень на регіональному рівні з одночасним посиленням цілісності держави та відповідальності регіональних еліт перед населенням і державою» (З. Варналій)

Відповідальність громадянська, сукупність ідейно-політичних, моральних якостей, переконань, поглядів, позицій, цінностей, знань особистості, що обумовлює її зв'язки і взаємозалежність із суспільством, усвідомлення індивідом власних зобов'язань перед іншими людьми та їх реалізація у відповідній індивідуальній політичній поведінці

Відповідальність політична, неформалізований політичний інститут, який спирається на політичну свідомість, традицію та культуру як акторів політичних, так і всього суспільства

Відповідальність уряду, конституційно-правова відповідальність уряду та його членів перед парламентом і главою держави за політику, яку вони проводять

Відродження національне, динамічне піднесення в усіх сферах життєдіяльності нації, спрямоване на швидке досягнення значно вищого за попередній рівень матеріального добробуту, духовного розвитку та політичного статусу

Відставка, складання посадовою особою своїх повноважень

Відчуження політичне, відчуження від людини або суспільства політичних прав і свобод внаслідок їх привласнення державою, політичними партіями або іншими політичними суб'єктами

Війна, соціально-політичне явище, що є крайньою формою розв'язання суперечностей між державами, народами, національними чи соціальними групами засобами збройної боротьби

Війна визвольна, справедлива за характером війна, спрямована на ліквідацію панування, нав'язування волі й чужих інтересів тому чи іншому етносу

Війна газова, низка економічних конфліктів між компаніями НАК «Нафтогаз України» і «Газпром» щодо умов постачання природного газу з Російської Федерації до України та його транзиту до країн Європи

Війна гібридна, війна з поєднанням принципово різних типів і способів її ведення, які скоординовано застосовуються для досягнення поставленої мети

Війна громадянська, найгостріша форма політичної боротьби, яка має вигляд збройної сутички між класами і соціальними групами, партіями, націями тощо для досягнення певних політичних цілей (насамперед повноти державної влади)

Війна етнічна, збройна фаза етнічного конфлікту, позначена масовим залученням до нього представників сторін

Війна інформаційна, протиборство з використанням інформаційних технологій, систем, ЗМІ

Війна коаліційна, війна, яка ведеться і, як правило, готується однією коаліцією держав проти іншої коаліції або країни

Війна консцієнтальна, війна на ураження свідомості – психологічна за формою, цивілізаційна за змістом, інформаційна за засобами форма політичного насильства, в якій об'єктом руйнування й трансформації є ціннісні установки громадян

Війна локальна, війна, що, на відміну від світової, охоплює відносно невелике число держав і обмежений географічний район

Війна нелінійна, поняття, що позначає широке застосування політичних, економічних інформаційних, гуманітарних, інших невійськових заходів, які доповнюються військовими засобами таємного характеру й силами спеціального призначення

Війна партизанська, різновид війни, бойові дії якої ведуться здебільшого поза лінією фронту окремими особами або збройними формуваннями,

що не входячи до складу регулярних збройних сил, добровільно беруть участь у боротьбі з іноземними загарбниками або в громадянській війні на окупованій території

Війна політологічна, умовна назва глобального протистояння різних політичних вчень, доктрин, поглядів на державу, міждержавні відносини, міжнародну безпеку тощо

Війна психологічна, цілеспрямоване й планомірне використання політичними противниками пропаганди та інших засобів з метою прямого або непрямого впливу на переконання, настрої, почуття, поведінки противника з метою зміни його життєдіяльності в напрямі, руйнівному для його структурної й функціональної самодостатності й цілісності

Війна терористична, багатоманітне явище, що поєднує в собі політичні, економічні, правові й військові компоненти, які спрямовані на залякування широкого загалу шляхом застосування терористичних актів для досягнення цілей їх організаторів і окремих суб'єктів політики

Війна торговельна, прояв у гострій формі протиріч політичного та економічного характеру між розвиненими сучасними країнами у галузі зовнішньої торгівлі

Війна україно-російська, неоголошена, гібридна війна, яка почалася між Україною й Російською Федерацією з окупації останньою Криму наприкінці лютого 2014

Війна холодна, війна між капіталістичним і соціалістичним таборами, започаткована відомою доповіддю В. Черчилля у Фултоні (США) в 1947

Війни пам'ятей, різновид конфліктів пам'ятей; зіткнення інтересів окремих груп, спільноти чи спільнот на ґрунті різних інтерпретацій образів минулого

Війни пам'ятників, 1) метафора для позначення конфліктних ситуацій навколо пам'ятників як репрезентантів домінантних символів епохи чи політичного режиму; 2) одна з форм меморіальних стратегій

Війни пропаганда, міжнародний злочин проти миру, безпеки людства й міжнародного правопорядку

Військова контррозвідка, спеціальні органи із властивими їм методами боротьби проти ворожої діяльності іноземних розвідок

Військове насильство, відмітна ознака військового конфлікту; відносна обмеженість сил і засобів збройного насильства, що в процесі конфрон-

таційної військово-силової взаємодії держав не передбачає відкритої збройної боротьби, але па́зом із тим здійснюється за допомогою військових засобів

Військовий обов'язок загальний, встановлений у деяких державах законом обов'язок населення нести військову службу у збройних силах своєї країни

Військовополонені, особи, що належать до збройних сил воюючої сторони, добровольці, партизани, учасники Руху опору та інші комбатанти, а також деякі не комбатанти, які під час війни опинилися під владою супротивника

Віктимність етнічна, готовність представників етнічних груп до жертв для захисту цінностей своєї спільноти

Вільдавські, Аарон (1930–1993), політолог, фахівець у сфері аналізу державної політики, державного бюджетування та управління ризиками, США

Вільне місто, самоврядне територіально-політичне нейтралізоване та демілітаризоване утворення, якому на підставі міжнародного договору надано особливий міжнародно-правовий статус

Віра політична, прийняття масами політичних символів, які виражають суспільний інтерес

Віртуалізація політична, процес заміщення безпосередньої політичної реальності системою її репрезентацій, образів, уявних моделей, симуляцій

Віце-президент, заступник президента у деяких країнах з президентською формою правління

Влада, 1) право та можливість керувати, розпоряджатися чимось або кимось; 2) політичне панування, політичний устрій; 3) державна влада (судова, законодавча, виконавча); 4) військова міць (військова влада)

Влада безмежна, влада, що не має визначених меж, безмежна, надмірна влада, яка завдає шкоди своєму авторитетові та уявленням людей про демократичний устрій суспільства

Влада верховна, влада, що належить вищим державним органам

Влада виборна, особи та органи влади, що здобули владу, вступили на посаду через процедуру відбору й подальшого обрання

Влада виконавча, одна з трьох гілок влади, яка розробляє і втілює державну політику, спрямовану на забезпечення виконання законів,

управляє сферами суспільного життя (насамперед державним сектором економіки)

Влада державна, вид публічної політичної влади, що здійснюється державою та її органами, здатність держави підпорядковувати своїй волі поведінку людей, діяльність об'єднань, що знаходяться на її території

Влада дискреційна, спосіб реалізації публічної влади, за яким відповідний суб'єкт влади застосовує надані йому в межах закону повноваження на власний розсуд, без необхідності узгоджувати у будь-якій формі свої дії з іншими суб'єктами

Влада експертна, влада експертів як можливість для них серйозно впливати на замовника

Влада законодавча, одна з гілок державної влади

Влада комунікативна, здатність і можливість суб'єкта досягати певних цілей використовуючи комунікативні структури суспільства (ради при владних суб'єктах, збори, зібрання, політичні партії, рухи, профспілкові організації тощо), при їх здійсненні об'єкт набуває певної суб'єктності

Влада місцева, термін, яким позначається територіальний рівень реалізації публічної влади у державі

Влада народу, загальна, встановлена законом участь населення країни у керуванні державою, державними і суспільними справами

Влада окупаційна, суб'єкт, який внаслідок військового вторгнення або анексії території іноземної держави здійснює владні повноваження, не маючи на це суверенних прав

Влада партії, вплив (нерідко без достатніх підстав і повноважень) тієї чи іншої партії на своїх членів, спроба впливати на населення загалом чи його конкретні прошарки

Влада політична, 1) право, здатність і можливість соціального суб'єкта (індивіда, групи) нав'язувати, відстоювати і впроваджувати в життя певні політичні погляди, установки і мету, проводити свою волю за допомогою правових і політичних норм і спеціального інструмента – держави; 2) взагалі вплив і керування в будь-яких політичних організаціях (партіях, рухах тощо), безвідносно до того, знаходяться вони у керма державної влади чи знаходяться в опозиції

Влада публічна, специфічний різновид суспільної влади, основна ознака держави, якою вона відрізняється від докласової родової організації

Влада судова, одна з гілок державної влади, основним завданням якої є здійснення правосуддя

Влада тимчасова, влада, коли особи призначаються або обираються на посади на певний (іноді нетривалий час), щоб згодом їх було замінено на відповідних умовах іншими людьми вже на постійній основі

Влади (політики) ефективність, показник практичної результативності діяльності влади, її корисного впливу на співгромадян, на поліпшення економічного, соціального, культурного, духовного розвитку суспільства

Влади банкрутство, неспроможність влади (певних її суб'єктів, структур, посадових осіб, політиків) виконувати свої обіцянки, декларації

Влади бездіяльність, безпідставне повне або часткове ухилення від здійснення передбачених конституцією та іншими нормативними актами функцій і повноважень влади

Влади вертикаль, розподіл влади, управлінських функцій знизу догори, по вертикальній лінії, ієрархічна побудова владних органів із строгою системою підпорядкування

Влади генезис, процес зародження, виникнення, що приводить до певного стану, якості той чи інший вид, форму влади

Влади делегування, добровільна передача влади від одного її суб'єкта до іншого на основі взаємної домовленості

Влади деструктивність, негативний вплив суб'єкта влади на свідомість, поведінку та дії людей, порушення нормальної структури або руйнування, знищення, усунення об'єкта

Влади динамізм, процес розвитку, еволюції влади

Влади дисперсія, характерна ознака плюралістичної політичної системи, що засвідчує одночасне здійснення влади на всіх рівнях її функціонування й виходить за межі офіційно прийнятої системи поділу влади

Влади еволюція, викликаний життям постійний і безперервний розвиток влади, нагромадження потреби у її змінах і здійснення таких змін, процес ненасильницького, справедливого приведення структур і змісту діяльності влади у відповідність до реальних потреб, включаючи всебічне наукове осмислення змін, що відбуваються

Влади етика, 1) дотримання владою відповідних норм моралі і моральності; 2) система певних уявлень, знань на основі поєднання етики і

кратології, яка може одночасно розглядатися і як одна з галузей кратології – науки про владу

Влади закритість, відсутність у системі органів державної влади механізмів обов'язкового й активного інформування громадян про свою діяльність, незважаючи на наявність запитів

Влади звичаї, загальноприйняті порядки, традиційно встановлені правила суспільної поведінки влади, владних структур, реалізація здійснюваного ними курсу, спілкування представників влади з населенням і між собою

Влади концентрація, форма організації влади, яка виявляється в абсолютизації власного статусу, постійному прагненні влади до зосередження в одному центрі прийняття управлінських і політичних рішень

Влади концепції, система поглядів на владу, її походження, генезу, види і форми, суб'єкт та об'єкт, підстави, способи впливу, функції й завдання, взаємодію з іншими суспільними процесами та явищами

Влади критика, 1) кваліфікована (часом і поверхнева) оцінка, розбір, обговорення достоїнств і недоліків влади, її типу, виду, механізму, структури, технології, наявних прорахунків, помилок, результативності, глибини рішень, задумів, підсумків їхньої реалізації й т. п.; 2) гострі оціночні судження з боку самої влади щодо тих чи інших осіб, організацій і т. д.

Влади мутації, зміни, що виникають і закріплюються в організації влади в різних країнах за одного й того самого типу (виду) влади

Влади олігархізація, політичний режим, за якого відбувається процес формування умов для своєрідного «суспільного договору» між бюрократією й бізнесом, в якому як громадянська норма закріплюється відносно вільний допуск бізнесу до політики й аналогічний допуск державної бюрократії до ринкової економіки

Влади очищення (люстрація), процедура перевірки осіб, які обіймають посади в органах державної влади, місцевого самоврядування, інших державних організаціях або претендують на ці посади, щодо їхнього співробітництва з органами влади попереднього репресивного політичного режиму

Влади тріада, структура державної влади, що складається з трьох організаційно оформлених підструктур і спрямована на підтримку демократичних засад суспільства

Владні структури, побудова, внутрішній устрій влади, її органів і механізмів у всій вертикалі згори донизу

Внутрішній колоніалізм, етнополітика багатоетнічної та/або багатонаціональної держави, яка полягає в домінуванні над етнопериферійними групами та їх експлуатації, що має наслідком набуття територіями їх проживання ознак колонії, політично та економічно залежної від центра, який набуває ознак метрополії

Воєнна політика держави, складова загальної державної політики, безпосередньо пов'язаної зі створенням воєнної організації, її підготовкою та застосуванням для досягнення політичної мети

Вождизм, тип владних відносин, заснований на особистій відданості персоні, яка утримує владу

Вождь, загальновизнаний ідейний, політичний керівник

Волонтери, особи, що добровільно вступили до військової, рятувальної служби, добровільні трудівники гуманітарної, екологічної організації, системи безкоштовної соціальної допомоги

Волюнтаризм у політиці, позиція суб'єкта політики, згідно з якою головним фактором досягнення поставленої мети є воля, особисті прагнення й політичні наміри

Воля політична, здатність суб'єкта політики обирати і відстоювати свою політичну позицію, мобілізувати всі наявні ресурси на практичну реалізацію прийнятих політичних рішень

Ворожнеча внутрішньонаціональна, ворожнеча в межах нації, незалежно від того, чи нація організована в державу, чи є частиною імперського утворення

Восленський, Михайло Сергійович (1920–1997), історик, соціолог, політолог, дослідник феномену радянської номенклатури, Україна – Росія – Німеччина

Вотум, 1) думка, висловлена більшістю голосів виборчого корпусу, або постанова, прийнята шляхом голосування більшістю голосів виборців або членів представницького органу; 2) привіски до церковних ікон, які були поширені в Україні у 17–19 ст.

Вотум довіри, у державах з парламентарною формою управління схвалення політичної лінії, певного законопроекту нижньою палатою парламенту

Вотум недовіри, несхвалення парламентом або його нижньою палатою результатів діяльності уряду, законопроекту або певної акції уряду загалом або окремого міністра

Вотум плюральний, практика надання окремим категоріям населення більшої кількості голосів, ніж звичайним виборцям

Вплив політичний, форма взаємодії суб'єктів політичного життя, стимулювання політичним суб'єктом зміни мотивів та установок іншого суб'єкта політики з метою трансформації його політичної поведінки, поглядів, почуттів

Врядування глобальне, процес об'єднання зусиль урядів і неурядових суб'єктів міжнародної політики задля забезпечення керованості міжнародних відносин і глобальних процесів шляхом переговорів, укладання угод, створення координуючих світових і регіональних інститутів

Врядування місцеве, здійснення політичних, економічних та адміністративних повноважень в управлінні публічними справами на місцевому рівні

Втрата влади, позбавлення частини чи усіх владних повноважень

Вулична люстрація, неправова практика очищення влади, застосування протиправних дій (не у відповідності до закону) громадянами до представників влади, посадових осіб, які обіймали керівні посади при режимі В. Януковича та які своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи (та/або сприяли їх здійсненню), спрямовані на узурпацію влади В. Януковича, підривали основи національної безпеки України, протиправно порушували права й свободи людини

Входження у владу, процедура, процес вступу у владну посаду, початок виконання владних обов'язків, освоєння кола повноважень

Вчення політичне, цілісна, логічно-системна сукупність положень, якою пояснюється політичне буття в його соціальних та індивідуальних проявах і пропонуються напрями його змін

Габермас, Юрген (1929), філософ і соціолог, представник франкфуртської школи, Німеччина

Газова імперія, метафоричне визначення Російської Федерації як країни, що володіє величезними енергетичними (газовими) ресурсами, інфраструктурою їх видобування й експорту та будує на цьому свою геополітику й геоекономіку

Гайдеггер, Мартін (1889–1976), філософ, представник феноменології та екзистенціалізму, Німеччина

Гайск, Фрідріх Август фон (1899–1992), економіст і політичний філософ, Нобелівська премія з економіки (1974), представник Австрійської школи економіки, захисник ідеалів економічної свободи, опонент Дж.-М. Кейнса, критик соціалізму, Австрія – Німеччина

Гандизм, соціально-політичне і релігійно-філософське вчення М. К. Ганді, що стало основою національно-визвольного руху в Індії

Гантінгтон, Семюел Філіпс (1927–2008), політолог і соціолог, директор Інституту стратегічних досліджень у Гарвардському університеті, автор теорії зіткнення цивілізацій, США

Гарантії політичні, умови, засоби, прийоми і методи забезпечення процесу реалізації прав і свобод учасників політичних відносин

Гармонія політична, універсальний закон політичної творчості, критерій ідеального політичного устрою, фундаментальна цінність політичного співжиття як на рівні держави, нації, міжнародної спільноти, так і особистої політичної діяльності

Гарр, Тед Роберт (1936), політолог, конфліктолог, США

Гаррінгтон, Джеймс (1611–1677), політичний мислитель, реформатор, Велика Британія

Гасло політичне, короткий концентрований вислів провідної ідеї, стратегічного або тактичного завдання, спрямований до конкретного суб'єкта з метою здобуття його підтримки

Гегемонія, керівництво, домінуюче становище певного суспільного угруповання щодо інших подібних угруповань

Геср, Томас (1806–1891), політолог, політичний діяч, адвокат, теоретик виборчих систем, Велика Британія

Гелбрейт, Джон Кеннет (1908–2006), економіст, соціальний мислитель, дипломат, літератор, громадський діяч, США

Гелд, Девід (1951), теоретик, дослідник процесів глобалізації та міжнародних відносин, прихильник ідей космополітичної демократії, Велика Британія

Гелнер, Ернест Андре (1925–1995), філософ, соціальний антрополог, політолог, етносоціолог, Велика Британія

Генезис нації, сукупність процесів творення та розвитку нації

Генеральна Асамблея ООН, головний дорадчий, директивний та представницький орган Організації Об'єднаних Націй

Генеральний секретар ООН, найвища адміністративна посадова особа в ООН

Генерація політична, соціально-політична спільність людей приблизно однієї вікової категорії, які мають спільний соціальний досвід, здобутий у період їх соціалізації

Геноцид, повне або часткове знищення окремих груп населення за расовими, національними, релігійними мотивами або навмисне створення життєвих умов, розрахованих на знищення названих груп

Географія електоральна, просторова відмінність у політичних орієнтаціях населення

Географія політична, суміжна наукова дисципліна, яка вивчає просторову організацію політичного життя (кордони, політико-територіальний поділ і т. ін.), територіальне сполучення політичних сил, вплив географічного фактора на політику й політичні інститути

Геолокусне переміщення народів-етносів, складне поняття для позначення явища, зумовленого різносенсовими чинниками, причинами, фактами і подіями пересування народів як етноісторичних спільнот політичною мапою планети на тривалому шляху конституювання цілісним етносоціополітичним, затим – демографосоціонаселенським суб'єктом власної історії

Геометрія виборча (джерімендерінг), формування владою виборчих округів у такий спосіб, щоб забезпечити своїй політичній силі краще представництво в парламенті

Геополітика, політологічна концепція, що вбачає в зовнішній політиці тієї чи іншої держави засадничу, визначальну роль географічних факторів

Геополітика внутрішня, напрям геополітичної науки, який розглядає питання, пов'язані з вирішенням локальних і внутрішньодержавних проблем

Геополітичні осі, важлива для міжнародної безпеки і стабільності категорія держав і регіонів, запропонована З. Бжезінським при розробці зовнішньополітичної стратегії США на Євразійському континенті

Геостратегія, сукупність напрямів зовнішньополітичної та економічної діяльності держави або групи держав на світовій арені, пов'язаних із реалізацією зусиль для досягнення своїх цілей у глобальному геополітичному і гео економічному просторі

Геральдика політична, практика створення й використання розпізнавальних політичних знаків

Герб державний, художньо-графічний офіційний символічний знак держави, який виражає її історичні, національні, соціальні, інші традиції та особливості

Гердер, Йоганн Готфрід (1744–1803), філософ, письменник і літературознавець, основоположник історії культури, етнічної концепції нації та культурницького націоналізму, Німеччина

Герменевтика політична, галузь прикладної політології, зорієнтована на тлумачення, інтерпретацію політичних документів

Геронтократія, рання форма суспільного устрою, за якого влада належала старійшинам

Героя і натовпу теорії, соціально-філософські, соціологічні та психологічні теорії про роль і значення в історії лідерів, вождів, видатних осіб, з одного боку, і народних мас – з іншого, а також про характер взаємодії між ними

Гетеростереотип етнічний, стійке оціночне судження одного етносу щодо іншого

Гідденс, Ентоні (1938), один із основних представників соціологічної теоретичної думки сучасної Англії

Гілпін, Роберт (1930), політолог, представник міжнародної політичної економії та неореалістичного напрямку в теорії міжнародних відносин, розробник теорії гегемоністської стабільності, США

Гімн державний, один з державних символів, урочистий музично-пісенний твір, виконання якого пов'язано зі святковими публічними урочистостями, офіційними державними заходами, військовими парадами, політичними подіями

Глава держави, державна посада, інститут, якому належить чільне місце в системі органів державної влади, який уособлює єдність нації, символізує державу й покликаний гарантувати її цілісність

Глава уряду, керівник виконавчої влади в державі, ключова фігура в системі державного врядування, громадського адміністрування

Гласність, політичний термін, що позначає політику максимальної відвертості (відкритості) у діяльності державних установ і свободи інформації

Глобалізація, 1) процес глобального об'єднання економік і культур;
2) взаємні впливи економік і культур на світовому рівні

Глобалізація інформаційна, тип глобалізації, внаслідок якої виникає суспільство нового типу, що формується після глобальної соціальної революції, котра ґрунтується на вибуховому розвитку й конвергенції інформаційних і телекомунікаційних технологій

Глобалізм, теорія та ідеологія глобалізації, неоліберальна парадигма економічної, політичної й соціокультурної перебудови світу

Глобалізований світ, поняття, яким характеризують специфіку трансформацій модерного світу через вплив глобалізації

Глобалістика, міждисциплінарна галузь наукових досліджень, спрямованих на виявлення сутності, тенденцій і причин процесів глобалізації, інших глобальних процесів і проблем

Глобальна програма безпеки, сукупність глобальних програм, скерованих на забезпечення безпеки індивіда, національних спільнот і всього людства

Глобальне соціальне партнерство, система взаємовідносин у соціально-трудовій сфері між суб'єктами міжнародної економіки щодо реалізації соціальних, економічних і політичних інтересів усіх суб'єктів політики соціального партнерства на глобальному рівні з метою збереження соціальної й політичної стабільності в світі

Глобальні проблеми сучасності, сукупність суперечливих процесів, які складають зміст сучасної кризи світової цивілізації

Глобального врядування концепція, концепція політичної взаємодії міжнародних акторів з метою вирішення проблем, що зачіпають більше ніж одну державу або регіон

Глоболоюція, зміна політичного режиму в державі, здійснена при визначальному політичному і економічному втручанні інших держав, міжнародних організацій і органів, транснаціональних корпорацій

Глокалізація, термін, що використовується для позначення глобальної локалізації – глобального світогляду, пристосованого до локальних умов

Гноблення національне, державна політика, спрямована на обмеження в політичних, громадянських, соціальних, культурних, економічних, релігійних правах і свободах представників певного етносу або нації, на блокування їхніх прагнень до самовизначення

Гноблення політичне, повне або часткове позбавлення владою індивідів можливостей реалізації їхніх політичних прав

Гноблення соціальне, обмеження прав, інтересів, свобод, утиск, експлуатація соціального суб'єкта

Гнучке управління, сукупність методів ухвалення й реалізації рішень, які формують цілі так, що дозволяють швидко адаптуватися до нових ситуацій

Гоббс, Томас (1588–1679), політичний філософ, мислитель, представник школи соціального договору Велика Британія

Гобгауз, Леонард Трелоні (1864–1929), соціолог, філософ, журналіст, політик, Велика Британія

Гобіно, Жозеф Артюр де (1816–1882), письменник, соціолог, автор арійської расової теорії, Франція

Голосування, завершальний етап виборчої кампанії, коли здійснюється волевиявлення народу

Голосування електронне (е-голосування), процес здійснення волевиявлення й встановлення його підсумків за допомогою електронних засобів фіксації поданих голосів та автоматичного підрахунку результатів

Голосування за відкритим (вільним, гнучким) списком, спосіб голосування й розподілу депутатських мандатів усередині партійних списків в умовах запровадження пропорційної виборчої системи

Голосування кумулятивне (кумулятивний вотум), метод голосування, який забезпечує обрання кількох депутатів (переможцем також вважається особа, яка не отримала абсолютної або відносної більшості голосів), сприяє забезпеченню пропорційності між поданими голосами і кількістю мандатів, що розподіляються

Голосування повторне (перебалотування), голосування з того самого питання, з якого вже відбулося голосування, але з певних причин його результати є недійсними або такими, що не зафіксовані тощо

Голосування преференційне, метод голосування, що забезпечує результативність виборів за умови запровадження в країні пропорційної виборчої системи з преференціями чи мажоритарної системи (наприклад, абсолютної більшості з альтернативним голосуванням в один тур; преференційної виборчої системи з голосуванням у багатомандатному окрузі)

Голосування тасмне, спосіб прийняття відповідних рішень, вид голосування, при якому виключається контроль за волевиявленням особи, що голосує

Гонка озброєнь, процес прискороного накопичення запасів зброї та військової техніки, якісне й кількісне суперництво у військовій силі між державами, що протистоять одна одній

Горкхаймер, Макс (1895–1973), соціальний філософ, один із організаторів Франкфуртської школи суспільних наук і фундаторів критичної теорії суспільства, Німеччина – США

Готтман, Жан (1915–1994), географ, засновник іконографічного напрямку в політичній географії й геополітиці, Франція

Гра політична, метафора щодо деяких видів політичних дій (маневрування, інтриги, угоди, таємні переговори і т. ін.)

Грамші, Антоніо Себастьяно (1891–1937), філософ, політик, публіцист, один із провідних представників неомарксизму, Італія

Грінстайн, Фред Ірвін (1930), дослідник у сфері психології політичного лідерства, США

Громада, нова якість суспільства, де люди, шляхом самоорганізації, щоденно керують справами свого будинку, вулиці, міста, країни

Громада територіальна, самоорганізовані спільноти мешканців певної місцевості (міста, села, адміністративного району), яка є первинним суб'єктом місцевого самоврядування

Громадська думка, ставлення різних соціальних груп і верств населення до різних подій

Громадський активізм, участь окремих людей у суспільно-важливих сферах діяльності

Громадські слухання, зустріч членів територіальної громади з депутатами і посадовими особами відповідної місцевої ради, посадовими особами підприємств і організацій – надавачів послуг, які відповідно до законодавства мають забезпечуватись органами місцевого самоврядування для заслуховування звітів, порушення питань і внесення пропозицій щодо питань місцевого значення

Громадськість, 1) колективний актор (аудиторія, наділена характеристиками політичного суб'єкта), який відноситься до суспільства, громади чи окремого колективу; 2) певні структури стримування негативних егоїстичних інтересів і авторитарно-тоталітарних тенденцій, зазвичай, державної влади

Громадянин, фізична особа, правовий статус якої обумовлений її належністю до громадянства певної держави

Громадянин законослухняний, особа, поведінка якої відповідає вимогам чинного в державі права

Громадянин світу, космополіт, людина, що ідентифікує себе більше за приналежністю до людства, ніж до окремого соціального класу, нації

Громадянство, формально зафіксований правовий статус людини, зв'язок людини (фізичної особи) з певною державою, належність до цієї держави

Громадянство подвійне, належність особи одночасно до громадянства двох або більше держав

Громадянство України, правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках

Громадянське суспільство, суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних якостей, яке спільно з державою утворює розвинені правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага

Громадянське суспільство глобальне, об'єднання людей поза сферою політики чи однотипних соціальних спільнот, що мають спільні цінності та уявлення про спосіб і стиль життя для вирішення загальнозначущих для усього людства проблем

Громадянськість, готовність і здатність людини, громадянина до активної участі у справах суспільства й держави на основі глибокого усвідомлення своїх прав і обов'язків

Гроцій, Гуго (1583–1645), юрист та поет, один із основоположників сучасного міжнародного права, Нідерланди

Груп теорія, 1) розділ математики, який вивчає властивості груп; 2) науковий напрям у сучасній соціології, психології та політології. У соціології – це сукупність теорій «групової поведінки»

Група десяти, «Паризький клуб», створена в 1961 у Парижі міжурядова організація, до складу якої увійшли 10 найбільш розвинених з економічного погляду країн світу

Група етнічна, соціальна система із незалежною і окремою культурою, яка розвинулася більш або менш незалежно від інших культурних систем великого суспільства

Група етнографічна, частина етносу, що визначається специфічними рисами культури, використанням мовних діалектів тощо

Група етноконфесійна, частина етносу, що визначається сталим зв'язком, прихильністю до певної конфесії

Група етнолінгвістична, група носіїв мови чи мовного діалекту, що характеризується спорідненістю мовних, етнокультурних та етнопсихологічних ознак

Група інтересів, об'єднання людей на основі спільності усвідомлених інтересів і потреб задля здійснення впливу на публічну політику

Група соціальна, частина соціуму, об'єднана спільними характеристиками щодо зайнятості, добробуту, роду занять, етнічної або конфесійної приналежності

Група трьох, субрегіональне інтеграційне угруповання, утворене 28.02.1989 на 5-й міжурядовій конференції країн Центральної Америки, Європейського економічного співтовариства й Контадорської групи в Сан-Педро-Сула (Гондурас)

Групи тиску, суспільно-політичні об'єднання, які прагнуть задовольнити власні інтереси, впливаючи на державну владу або політичні партії

Групомислення концепція, система наукових уявлень щодо психологічних чинників, які негативно позначаються на якості групових політичних рішень

ГУАМ, регіональне об'єднання чотирьох держав – Грузії, України, Азербайджану й Молдови, утворене у 1997

Гуманізм, 1) ідейний напрям у культурі Відродження, який обстоював право на існування незалежної від релігії світської культури; 2) філософський підхід, що в теоретико-світоглядний спосіб поєднує вчення про людину як визначальну мету й вищу цінність суспільства

Гуманізм радикальний, система поглядів американського психоаналітика Е. Фромма, відповідно до яких людина може реалізуватися лише за умов відсутності підпорядкованості вищим силам, у чому полягає її негативна свобода; визнає орієнтацію на рішучу боротьбу з пануванням над нею будь-яких ірраціональних сил

Гумор політичний, доброзичливо-глузливе ставлення до будь-яких подій у політиці, спрямоване на викриття вад у сфері політики

Гумплович, Людвіг (1838–1909), соціолог і правознавець, представник соціального дарвінізму, Польща – Австрія

Даймонд, Ларрі Джей (1951), політолог, представник теорії демократизації, США

Даль, Роберт Алан (1915–2014), політолог, один із основоположників концепції плюралістичної демократії, США

Дарендорф, Ральф (1929–2009), політолог, соціолог, один із основних представників концепції соціального конфлікту, Німеччина – Велика Британія

Даунс, Ентоні (1930), економіст, політолог, США

Двовекторність, різні, протилежні напрямки спрямування зовнішньої політики України, що зумовлено її географічним розташуванням

Двовладдя, форма правління, при якій в одній країні співіснують дві влади

Дебати парламентські, одна з форм діяльності парламенту, яка полягає в обговоренні питання, винесеного на розгляд представницького органу

Дебати політичні, обговорення, обмін думками, дискусії на зборах, з'їздах, конференціях, у парламентах, на мітингах, у ЗМІ з актуальних проблем політичного життя

Девальвація політична, зниження довіри громадян до певного політичного суб'єкта внаслідок переоцінки його місця й ролі, ефективності діяльності, відповідності ціннісним вимогам тощо

Девелопменталізм, 1) концепція, відповідно до якої розвиток є безперервним прогресивним процесом; 2) один із напрямів політичного аналізу, який передбачає вивчення політичної динаміки і процесів переходу до нових форм суспільного устрою

Девіз політичний, короткий вислів, заклик, гасло, що висловлюють провідну політичну ідею або завдання, вимогу, принцип

Деволуція, процес передачі повноважень від центральних органів влади до регіональних, при якому зберігається за урядом відповідальність за політику держави загалом у всіх напрямках

Деглобалізація концепція, нова альтернативна стратегія світового суспільного й політико-економічного розвитку, метою якої є вихід за вузькі рамки концепції економічної ефективності, в якій головною мотивацією є зниження собівартості

Дегуманізація, втрата гуманістичних підвалин, загальнолюдських духовних і етичних цінностей в житті людини і суспільства, відмова від

світогляду, заснованого на справедливості й людяності, повазі й пошані до особистості

Дедемократизація, процес переходу від більш широких, рівних, захищених і зобов'язуючих зв'язків між державою та її громадянами, обмеження процедури обговорення політичних призначень і визначення політичного курсу держави

Деескалація, зниження рівня або інтенсивності кризи чи конфлікту

Деетнізація, процес втрати етнічних традицій, що призводить до зникнення етносу як системної цінності, коли його представники стають частиною інших етносів

Дезінтеграція політична, сукупність політичних процесів, наслідком яких є роз'єднання суспільства, його політичних структур у межах однієї держави або кількох держав внаслідок впливу внутрішніх і зовнішніх деструктивних чинників

Деідеологізація, соціально-філософська і соціально-політична концепція, яка набула широкого розповсюдження на Заході у 1950-х і проголосила кінець ідеології

Декларація, офіційна заява від імені уряду або партії, урочисте проголошення основних принципів зовнішньої або внутрішньої політики держави, програмних положень політичних партій, а також документ, у якому вони викладені

Декларація прав національностей України, один із найважливіших державних актів у сфері міжнаціональних відносин, прийнятий Верховною Радою України 01.11.1991

Декларація принципів толерантності, затверджена Резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО 16.11.1995, у якій держави-учасниці ООН з питань освіти, науки і культури зазначили, що вони сповнені рішучості здійснити усе необхідне для утвердження ідеалів толерантності в суспільствах, оскільки толерантність є не тільки найважливішим принципом, а й необхідною умовою миру й соціально-економічного розвитку всіх народів

Декларація про державний суверенітет України, політико-правовий документ, прийнятий 16.07.1990, яким проголошено державний суверенітет України, самостійність, повноту і неподільність влади в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах

Деколонізація, процес надання незалежності й повного суверенітету домініонам, підмандатним територіям, колоніям

Декомунізація, процес усунення з суспільного, політичного й правового життя комуністичної ідеології

Делегат, обраний або призначений представник спільноти, громадсько-політичної організації, наділений повноваженнями приймати авторитетні рішення, здійснювати, репрезентувати й захищати їхні інтереси на переговорах, нарадах, з'їздах тощо

Делегітимація, процес втрати політичної легітимності

Демагогія політична, форма свідомого обдурювання широких мас, спекуляція на реальних труднощах і проблемах, потребах і сподіваннях людей з метою досягнення політичного успіху

Демарш, дипломатичні заходи держави, скеровані на те, щоб застерігати від певних дій представників іншої держави, або спонукати їх зайняти певну позицію, надати підтримку тощо

Деміфологізація, поняття сучасної філософії і мистецтва, що означає розуміння за допомогою руйнування стереотипу або включення в новий контекст

Демографія політична, наукова дисципліна, яка вивчає взаємовідносини між розміром і розподілом населення, з одного боку, й владою та політикою – з іншого

Демократизація, процес втілення демократичних принципів в політичну систему, культуру, стиль життя і т. д.

Демократична партія (США), одна з двох головних партій США, що створюють двопартійну систему держави

Демократичний дефіцит, стан, в якому відсутня можливість контролю громадянами виконання рішень, що приймаються в рамках певного політичного інституту

Демократичні принципи виборів, умови, на основі яких здійснюється виборчий процес і відповідно до змісту яких вибори носять демократичний характер, а їхній результат виражає реальне волевиявлення громадян

Демократичного централізму принцип, принцип побудови деяких політичних партій і громадських організацій, зокрема РКП(б)/ВКП(б)/КПРС

Демократії дефіцит, згортання демократичних свобод, зниження рівня участі громадян у прийнятті політичних рішень, посилення корупції й неефективності державного управління, підвищення політичних ризиків для бізнесу, поглиблення гендерної нерівності й поширення ксенофобії

Демократії консолідація, процес перетворення випадкових домовленостей та умовних рішень між політичними елітами у період демократичного переходу в стійкі норми відносин суперництва й співробітництва між головними дійовими особами політичного процесу й процедури прийняття політичних рішень

Демократія, політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ

Демократія анархістська, демократія, що прагне до максимально можливого визволення особистості, ґрунтується на свободі і має за мету знищення всіх форм примусу й експлуатації людини людиною

Демократія безпосередня (пряма), форма прямого народовладдя, здійснення влади народом безпосередньо, без створення постійних органів або інших інститутів, передбачених конституцією і законами

Демократія виборча, реалізація політичних прав громадян на формування представництв влади від місцевих органів до президента

Демократія віртуальна, форма участі громадян у суспільних справах за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій

Демократія гендерна, система суспільних відносин, за якої жінки і чоловіки мають правовий і політичний статус як рівні між собою в правах, свободах, обов'язках, відповідальності й можливостях, закріплених і реально забезпечених у політично-правових і моральних принципах, діях, створенні суспільних і державних структур із урахуванням гендерних інтересів і потреб

Демократія делегативна, гібридний політичний режим, при якому влада обирається демократичним шляхом, але інститути «горизонтального» контролю й взаємообмеження влади не сформувалися

Демократія деліберативна, міждисциплінарна теорія про необхідність зміни експлуатаційних і антагоністичних відносин між людьми у всіх сферах суспільного та індивідуального життя

Демократія дефектна, політичний режим, що має мінімальний критерій демократії (формування урядової влади на ґрунті вільних і конкурентних виборів), але при цьому існують істотні відхилення від загальновизнаних стандартів демократичного врядування

Демократія економічна, вид демократії, який базується на тезі, що кожна людина за допомогою раціональної діяльності спроможна досягти максимальної особистої користі

Демократія електронна (е-демократія), демократія, заснована на використанні мережових комп'ютерних технологій, механізм забезпечення політичної комунікації, що сприяє реалізації принципів народовладдя й дозволяє привести політичну організацію у відповідність до реальних потреб інформаційного суспільства

Демократія елітарна, форма демократії, що припускає правління змінюваних, відкритих еліт, над якими маси здійснюють контроль за допомогою виборів

Демократія етнічна, концепція, модель і тип політичного режиму, які, прикриваючись деякими елементами формальної демократії, намагаються теоретично обґрунтувати, зберегти чи встановити в поліетнічній державі всебічне панування й забезпечити привілейоване становище якоїсь однієї етнонаціональної спільноти (т. зв. «титальної» чи «серцевинної етнічної нації»), її правлячої еліти)

Демократія імітаційна, форма устрою політичної системи держави, за якої не зважаючи на існування формально демократичного законодавства й формальне дотримання всіх виборчих процедур, формальна участь громадянського суспільства в управлінні державою та вплив суспільства на владу мінімальні

Демократія інформаційна, новітня форма демократії, що дає можливість приймати участь у прийнятті рішень через інформаційно-комунікаційні мережі

Демократія канцлерська, термін використовується для визначення системи правління, яка характерна для деяких держав з парламентською системою правління, зокрема для Німеччини, Австрії та інших країн, де провідна роль в уряді належить його главі – канцлеру

Демократія керована, різновид гібридного політичного режиму (імітаційної «демократії»), який «завис» між поліархією та авторитаризмом

Демократія ліберальна, форма суспільно-політичного устрою, що забезпечує верховенство права на основі представницької демократії

Демократія локальна, рівень демократії, її реалізація в територіальній громаді, що передбачає інституційний порядок організації влади, який містить елементи самоорганізації, безпосередньої участі громадян у публічному житті й супроводжується процесами деконцентрації влади, висуненням громадянських ініціатив, спільним менеджментом і спільною реалізацією проектів, пов'язаних із публічними благами

Демократія мітингова, 1) зразок постафектного «революційного синдрому», який слідує за бурхливими революційними подіями й охоплює тих, хто «неочікувано» пробудився після тривалого політичного сну; 2) миттєвий стрибок від «кухонної демократії», неприкритої аполітичності до учасника революційних подій

Демократія моніторингова, демократія, заснована на публічному контролі й публічній перевірці тих, хто приймає рішення в сфері державних і міждержавних інститутів суспільства (таких як бізнес, профспілки, спортивні установи, благодійні фонди тощо)

Демократія народна, термін, що використовується щодо означення групи країн, в яких було реалізовано програми змін суспільного та господарського життя відповідно до вимог комуністичної ідеології

Демократія парламентська, форма демократії, при якій уряд призначається депутатами парламенту

Демократія плебісцитарна, модель демократії, за якої безпосереднє волевиявлення народу, його політичний вплив обмежується схемою «схвалити» чи «заперечити»

Демократія плюралістична, концепція демократії, яка виходить із того, що не особа, не народ, а група є головною рушійною силою політики у сучасному демократичному суспільстві

Демократія представницька, сукупність форм організації державної влади, за якої певні важливі рішення щодо управління справами суспільства й держави виносяться виборними установами (парламентами, муніципалітетами тощо)

Демократія рефлексуюча, концепція демократії, що робить акцент на процедури, що забезпечують не виконання функцій владою, а включеність у політичне управління громадської думки і повну підзвітність їй владних структур

Демократія ринкова, демократія, що заснована на законах ринкової економіки шляхом експансії цих законів і звичаїв на всі сфери, не тільки економічні, але і на соціально-політичні відносини

Демократія соціалістична (марксистська), теорія й практика демократії, що виходить із гомогенності та цілісності спочатку робітничого класу, а після побудови соціалізму й усього народу, з наявності в цих суверенів влади класового, а потім загальнонародного інтересу

Демократія субсидіарна, модель багаторівневої демократії, що забезпечує розподіл повноважень і компетенцій на різних рівнях політичної взаємодії, виходячи з права нижчого рівня на першочергову дію порівняно з вищим

Демократія учасницька, модель, концепція демократії, що орієнтована на включення більшості громадян у реальний політичний процес, розширення поля громадянської ініціативи і творчості, обмеження всевладдя еліт, гармонізацію суспільних відносин

Демократія християнська, політичний рух, що виступає за вирішення соціальних та економічних проблем при дотриманні християнських принципів

Демонстрація політична, одна з форм масового виявлення політичних настроїв протесту, солідарності і т. п. шляхом проведення маніфестацій, мітингів, страйків, вуличних походів тощо

Денатуралізація, позбавлення громадянства, дозвіл на вихід або позбавлення громадянства й звільнення від прав і обов'язків, що пов'язані з громадянством

Денаціоналізація (у суспільствознавстві), процес втрати національною спільнотою своєї ідентичності під впливом асиміляційного тиску, війн та ін.

Денонація, найпоширеніший спосіб легітимного, юридично коректного припинення дії двостороннього міжнародного договору або виходу з багатостороннього міжнародного договору в порядку і терміни, обумовлені в такому договорі

День тиші, неформальна назва дня безпосередньо перед виборами, коли заборонена агітація

Департизація, процес звільнення суспільства від тотального політичного, ідеологічного, адміністративного впливу й контролю однієї партії

Деперсоналізація, крайня форма соціально-політичного відчуження й стандартизації особи, втрати власної індивідуальності й політичного «Я», внаслідок чого особа не може повноцінно реалізовувати себе в політичному житті

Деполітизація, процес і досягнутий результат бажання вивести ті чи інші владні структури, організації, сфери життя й діяльності з-під активного впливу політики (насамперед політики певних політичних партій)

Депортація, примусове переселення особи, групи осіб чи народу, що визначаються соціально й політично небезпечними, за межі держави або певного регіону

Депривація політична, стан суб'єкта або групи, який породжує відчуття власної знедоленості у порівнянні з іншими індивідами або групами своїх політичних прав і свобод

Депутат, виборний член представницького органу державної влади або органу місцевого самоврядування

Дерадянізація, ідеологія та політичний курс на остаточне усунення з політичної, культурної та інших сфер життя незалежної України залишків практики життєдіяльності УРСР

Держав типологія, класифікація груп держав за спільними для них ознаками, які визначають сутнісну характеристику цих груп держав

Держава, 1) сукупність людей, території, на якій вони проживають, суверенної в межах цієї території влади; 2) організація політичної влади, головний інститут політичної системи суспільства

Держава, що не відбулася (невдала держава), слабка, неефективна, нездатна відстояти свій суверенітет держава, в якій соціальні й політичні інститути занепали настільки, що уряд не може виконувати функцію легітимного насильства, здійснювати контроль над територією й надавати послуги населенню

Держава архіпелажна, країна, яка повністю складається з одного чи кількох архіпелагів (групи островів)

Держава асоційована, вид протекторату, перехідна форма зовнішньої залежності, що знаходиться між статусами колонії і самостійної держави

Держава глобальна, модерна назва ідеалу давньогрецьких стоїків – всесвітньої держави, космополісу, сформульована прихильниками ідеалістичного напрямку в дослідженнях міжнародних відносин

Держава електронна (е-держава), використання інформаційно-комунікаційних технологій у державному секторі з метою покращення доступу до інформації, надання публічних послуг, підвищення ефективності адміністративного апарату й заохочення участі громадян у процесі ухвалення політичних рішень

Держава загального добробуту, політика держави, що має на меті забезпечення надання низки таких основних послуг, як охорона здоров'я,

належний рівень освіти (зазвичай безкоштовної) завдяки державному фінансуванню

Держава карликова, нейтрально-описова й зневажлива назва держави, яка займає маленьку територію, має невелике населення й надто низький суверенітет

Держава корпоративна, донедавна (у радянських словниках) – одна з форм авторитарного політичного феномену (насамперед фашистського)

Держава маріонеткова, держава, яка керована ззовні, неспроможна проводити власну зовнішню політику й підтримується іншими державами

Держава мінімальна, модель держави, яка обмежує свою діяльність вузьким колом завдань, насамперед гарантією внутрішньої й зовнішньої безпеки, захистом індивідуальних громадянських прав, гарантією мирної конкуренції членів суспільства, не втручається в економічне життя

Держава модерна, дефініція, яку використовують у контексті теорій модернізації, націоналізму, модерністського й постмодерністського дискурсу для означення етапу в історичній еволюції держави, що розпочався в новоєвропейський час і став продуктом трансформації європейських монархій в епоху буржуазних революцій

Держава моноетнічна, держава, переважну більшість населення якої становлять представники одного етносу (понад 2/3)

Держава національна, тип держави, яка є формою самоорганізації, самовизначення і самовираження певної нації на певній суверенній території

Держава невоююча, країна, що формально не оголосила себе в стані війни, однак, на відміну від нейтральної держави, вона не зв'язує себе рівним відношенням до воюючих сторін

Держава неетнічна (етнічно вільна), держава, населення якої складаються практично з представників одного етносу

Держава поліетнічна (мультиетнічна), держава, на території якої водночас проживають представники різних етносів, жоден з яких не є домінуючим

Держава поліцейська, характеристика політичної системи, коли правова система та/або практика діяльності державного апарату фактично позбавляють громадян захисту щодо державних інститутів, які володіють інструментами примусу

Держава правова, форма організації й діяльності публічно-політичної влади, її взаємовідносин з громадянським суспільством, яка базується на владі права, його верховенстві

Держава регіоналістська, перехідна форма державного устрою між федерацією та унітарною державою

Держава середньої сили, розвинена демократична держава, яка маючи середні показники могутності, впливає на стан міжнародних відносин насамперед завдяки статусу «добропорядного міжнародного громадянина»

Держава соціальна, сучасний тип демократичної держави, який формується й розвивається в умовах відносно стабільної й розвиненої економіки і демократичної політичної системи

Держава теократична, форма держави, де політична влада належить духовенству або главі церкви

Держава унітарна, форма державного устрою, яка базується на верховенстві суверенітету (верховної влади)

Держава унітарно-децентралізована, форма територіального устрою держави, у якій відсутні місцеві органи виконавчої влади загальної компетенції, і на всіх субнаціональних рівнях функціонують органи місцевого самоврядування

Держава федеративна, форма державного устрою, за якої вищі територіальні одиниці держави (суб'єкти федерації) мають певну юридично визначену політичну самостійність

Держава-анклав, держава, територія якої повністю оточена територією іншої держави і не має вільного виходу до моря

Держава-рантє, теоретична модель, яка описує зв'язок між видобутком у певній країні цінних корисних копалин і соціально-політичною організацією суспільства (у т. ч. і політичними інститутами)

Держава-терорист, держава, яка використовує терористичні методи, що передбачають фізичне насильство у вигляді терактів щодо своїх громадян чи іноземців на власній або чужій території за допомогою силових органів, таємних агентів, найманців чи діючих терористичних організацій

Держави невизнані, держави, які володіють усіма державними ознаками, але не отримали визнання іншими державами і не виступають офіційними суб'єктами міжнародних відносин

Держави територіальне верховенство, принцип повноти державної влади у межах території відповідної держави

Держави-антиподи, суверенні держави, які відмінні й протилежні за типом державного ладу, політичного режиму, державного устрою та державного правління або обрали різні шляхи соціально-економічного розвитку

Державний Герб України, герб держави Україна, один із чотирьох її офіційних символів поряд з Прапором, Гімном і Конституцією

Державний Гімн України, гімн держави Україна, один із чотирьох її офіційних символів поряд з Прапором, Гербом і Конституцією

Державний інтерес, модель реальних потреб держави, які визначаються конкретними для кожної держави внутрішніми і зовнішніми умовами її існування

Державний прапор України, прапор держави Україна, один із чотирьох її офіційних символів поряд з Гімном, Гербом і Конституцією

Державність, специфічна ознака державно-політичної організації суспільства

Державність українська, комплекс інститутів вітчизняної політики, культури, що діють на території, населеній національною спільнотою, пов'язують її в компактну цілісність і забезпечують розвиток у сучасному й майбутньому

Державного правління форма, спосіб організації державної влади, який засвідчує взаємозв'язки між вищими органами держави та особливості статусу глави держави

Державного управління орган, структурно-організаційний колектив державних службовців та інших працівників, які наділені відповідними повноваженнями і необхідними засобами для виконання завдань та реалізації функцій держави

Державної влади органи, ланка (елемент) механізму держави, що бере участь у виконанні функцій держави й наділений при цьому владними повноваженнями

Державоподібні утворення, особлива історично сформована політико-релігійна або політико-територіальна одиниця (Ватикан, Мальтійський орден)

Десегрегація, сукупність заходів, спрямована на відміну політики сегрегації, відмову від розподілу населення за расовою ознакою

Десепаратизація, комплекс заходів із протидії будь-яким проявам сепаратизму й запобігання загрозам сепаратизму в майбутньому

Десовєтєзїзація, дєрадянїзація, 1) ідеологія й політичний курс на остаточне усунення залишків практики життєдіяльності СРСР з політичної, культурної та інших сфер життя нових незалежних держав; 2) процес позбавлення від проявів «homo sovieticus» («людини радянської»)

Дєспотїя, форма державного правління, при якій верховна державна влада сконцентрована в руках абсолютного правителя або вузької групи осіб

Дєстабілізація політична, процес розбалансування певної системи, порушення встановленого ритму та взаємозв'язків її складових елементів, гальмування динаміки позитивних еволюційних процесів, виникнення різких стрибків і спадів у діяльності системи

Дєтериторїалїзація, процес освоєння територій шляхом зміни їхніх структурних характеристик

Дєтїнізація, цілісна система дій, спрямована на подолання й викорінєння причин і передумов тїньових явищ і процесів

Дєфолт моральний, невиконання договору позики, тобто неоплата своєчасно відсотків або основного боргу по боргових зобов'язаннях або за умовами договору про випуск облігаційної позики

Дєцєнтралїзація владї, управлінська політична система, покликана здійснювати владно значущі практичні рішення, що географічно чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади

Джєнда, Кєннєт (1935), політолог, дослідник політичних партій, США

Джєнтїлє, Джованнї (1875–1944), філософ, засновник теорії «актуалїстичного ідеалїзму», теоретик італїйського фашизму, Італїя

Джєррїмєндєрїнг, довільна демаркація виборчих округів з метою штучної зміни в них співвідношення політичних сил і, як наслідок, загалом на всій території проведення виборів

Джєффрї, Алєксандєр (1947), соціолог, політолог, публіцист, США

Джилас, Мілован (1911–1995), політолог, політичний діяч, літератор, розробник концепції партійної номенклатури як правлячого класу соціалїстичних країн, Чорногорія – Сєрбїя

Дївєргєнція єтнічна, поділ ранїше єдиного єтносу на кілька нових самостїйних єтнічних спільнот

Дизайн інституційний, конструювання й проектування інститутів політичної демократії в сучасних державах на основі політичних знань і політичного досвіду демократичних суспільств

Дизайн конституційний, напрямок інституційного дизайну, зорієнтований на проектування й упровадження конституцій у демократичних суспільствах

Диктатор, володар, правитель, що одноосібно управляє державою і має необмежену владу

Диктату політика, зразок розв'язання конфлікту засобами конфронтації з використанням політичної та економічної могутності

Диктатура, необмежена влада в державі особи, групи осіб, суспільної верстви, що на відміну від демократії, тримається не на вільних і незалежних виборах, а спирається на силові структури та органи держави чи навіть на пряме насильство, репресії й терор

Диктатура військова, форма правління, в якій всією владою володіють військові, яку вони захопили як правило в результаті збройного державного перевороту

Диктатура пролетаріату, політичний лад, який, згідно з марксистським вченням, встановлюється після соціалістичної революції

Дилетантизм політичний, заняття політикою без серйозної спеціальної підготовки, лише на підставі верхоглядних уявлень про неї

Династія, у монархічних державах – низка послідовно правлячих монархів з одного й того самого роду, які змінюють один одного в установленому порядку престолонаслідування

Династія політична, родина або група людей, що походять із одного роду, в яких професійне зайняття політичною діяльністю передається з покоління до покоління

Дипломатія, засіб здійснення зовнішньої політики держави, що становить сукупність мирних заходів, пов'язаних зі здійсненням міжнародних відносин

Дипломатія без краваток, зустрічі неформального характеру представників іноземних держав на високому рівні

Дипломатія громадянська, вплив інститутів громадянського суспільства однієї країни на громадськість іншої з метою просування й захисту інтересів, формування позитивного іміджу держави походження

Дипломатія іміджева, діяльність держави, яка за допомогою засобів класичної й публічної дипломатії спрямована на репутаційне позиціонування національних інтересів і пріоритетів зовнішньої політики, формування бажаної думки світової громадськості

Дипломатія міст, концепт, що використовується для позначення важливості міст як акторів сучасних міжнародних відносин і набуття ними статусу одного з ключових гравців в умовах постіндустріального суспільства

Дипломатія народна, діяльність незалежних від держави фізичних та юридичних осіб, громадських організацій, суспільних рухів та інституцій, спрямована на збереження миру, розвиток міждержавних відносин, дружби та співпраці між різними народами

Дипломатія публічна, система прямої взаємодії держав із суспільствами зарубіжних країн; один із ключових інструментів «м'якої» влади

Дипломатія публічна нова, спосіб комунікативного впливу на міжнародну ситуацію й зарубіжну аудиторію за допомогою нових технологій (блоги, Facebook, Twitter, YouTube, sms-розсилка)

Дисидент, людина, що перебуває в морально-політичній опозиції до влади, домінуючих у державі ідей і цінностей

Дисидентство, дисидентський рух, багатовимірне позначення практики демонстрації активної незгоди із суспільно-політичними процесами в країнах з репресивними, диктаторськими режимами

Дисидентський рух, виступи проти існуючого державного (політичного) ладу чи загальноприйнятих норм певної країни, протистояння офіційній ідеології і політиці

Дисиміляція етнічна, виділення з етнічного утворення однієї чи кількох етнічних груп, що претендують на самостійний розвиток

Дискредитація політична, умисне зганьблення чийогось імені, підлив довіри до когось (політичного діяча, політичної партії тощо) чи до чогось (політичних ідей, вчень, лозунгів, програм тощо), приниження чиєїсь честі, гідності, авторитету

Дискретність політичного розвитку, розгортання політичного процесу в фрагментарний спосіб, за якого зв'язки між окремими політичними явищами, інститутами, персоналіями частково або повністю втрачають причинно-наслідкову детермінованість

Дискримінація політична, свідоме обмеження свободи діяльності учасників політичного процесу; часткове чи повне, тимчасове чи постійне позбавлення тих чи інших учасників політичного життя їхніх конституційних та інших прав і свобод

Дискримінація расова, обмеження, систематичне порушення прав громадян і будь-який утиск їх за ознаками раси, кольору шкіри або етнічного походження

Дискурс політичний, сукупність актів мовлення, здійснюваних у політичній сфері з метою висловлення, обстоювання та поширення певних уявлень

Дискусія політична, обмін думками, всебічне обговорення спірних політичних питань і актуальних політичних проблем у публічних зборах або в ЗМІ

Диспаритет етнічний, нерівність у статусі, ролях представників етнічних спільнот, яка досить чітко виявляється у процесі міжетнічної взаємодії

Дисперсія етнічна, якісне і кількісне розпорошення етносу в межах етнічного ареалу, яке супроводжується втратою компактної (групової) осілості

Дифамація політична, публічне оголошення (через ЗМІ тощо) достовірних або вигаданих свідчень, які ганьблять, дискредитують честь і гідність громадянина, установи, політичної партії чи суспільно-політичної організації

Дифузія етнічна, процес поступового взаємопроникнення двох чи кількох народів

Діагностика соціально-політична, комплекс застосовуваних у соціології політології й суміжних дисциплінах прийомів і методів, здатних у сукупності дати уявлення про соціально-економічний стан суспільства, соціальне самопочуття населення, його соціокультурні й поведінкові орієнтації

Діалог національний, процес визначення й консолідації позицій, які сприяють досягненню спільних домовленостей та ухваленню узгоджених рішень у суспільстві на рівні всього народу певної держави

Діалог політичний, двостороннє спілкування політичних суб'єктів у формі публічного висловлення своїх політичних поглядів, думок, оцінок з метою з'ясування стилів політичного мислення, інтересів один одного, пошуку спільної політичної позиції тощо

Діархія, див. *Двовладдя*

Дії ненасильницькі, специфічні форми політичного впливу, політичної боротьби й участі громадян, які здійснюються без застосування фізичного примусу й насильства

Дільниця виборча, місце, де здійснюється голосування на виборах

Діяльність громадська, діяльність індивіда, громади, суспільства, ініціативних груп, яка здійснюється добровільно й безоплатно відповідно до існуючих потреб і норм

Діяльність миротворча, військово-політична й економічна діяльність суб'єктів міжнародних відносин, здійснювана відповідно до мандату міжнародних або регіональних організацій і спрямована на запобігання, вирішення або пост конфліктне врегулювання між- або внутрішньодержавних конфліктів з метою міжнародної безпеки, стабільності й усунення загрози миру

Діяльність політична, невід'ємна складова людської діяльності, специфічна сутність якої полягає в сукупності дій окремих індивідів і великих соціальних груп (класів, партій, суспільних організацій тощо), спрямованих на реалізацію їхніх політичних інтересів, насамперед досягнення, утримання і використання влади

Діяльність терористична, діяльність, яка охоплює: а) планування, організацію, підготовку й реалізацію терористичних актів; б) насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; в) організацію незаконних збройних формувань, вербування, озброєння, підготовку й використання терористів для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах; г) пропаганду й поширення ідеології тероризму, фінансування та інше сприяння тероризму

Діяч державний, термін, який використовується ЗМІ для позначення найбільш шанованих, авторитетних політичних діячів

Діяч політичний, активний учасник політичного процесу, що одержав право приймати політичні рішення в результаті обрання або призначення на посаду в органі влади або політичній організації

Дністрянський, Станіслав Северинович (1870–1935), правознавець, один з перших українських політологів, основоположник українського правознавства, академік ВУАН (1927), Україна

Довибори, вибори, які проводяться після чергових виборів і пов'язані з тим, що представницький орган сформований у неповному складі та є

необхідність доповнити його кількістю депутатів, яких бракує, якщо це передбачено законом

Довіра політична, упевненість у позитивних наслідках дій суб'єктів політики

Довірена особа кандидата, громадянин, який відповідно до виборчого законодавства здійснює представництво інтересів кандидата в депутати в період виборчого процесу, є офіційною особою

Догматизм, однобічне, некритичне, схематичне мислення, що спирається на догми, застигли й незмінні формули, без урахування реальних умов, потреб життя й практики

Договір Варшавський, військово-політичний союз про дружбу, співробітництво й взаємну допомогу східноєвропейських держав, створений на противагу НАТО в 1955

Договір Маастрихтський, договір про створення ЄС, підписаний державами-членами Європейських Співтовариств у Маастрихті (Нідерланди) 07.02.1992

Договір міжнародний (міждержавний), угода між двома або кількома рівноправними державами або іншими суб'єктами міжнародного права, що встановлює їхні взаємні права й обов'язки в політичній, економічній, культурній та інших сферах; основне джерело норм міжнародного права

Договір політичний, добровільна угода між двома або кількома суверенними державами або міжнародними організаціями, народами, націями, соціальними або політичними угрупованнями щодо встановлення, зміни або припинення їхніх взаємних зобов'язань і прав у галузі політичного співробітництва

Договір суспільний, доктрина соціальної філософії і правознавства, що пояснює виникнення держави, як вимушеної угоди між людьми задля безпечного існування

Дойч, Карл Вольфганг (1912–1992), політолог-теоретик, один із засновників політичного біхевіоризму, Чехія – Німеччина – Велика Британія

Дойчер, Ісаак (1907–1967), історик і публіцист, автор книг з історії і соціології, біограф Л. Троцького і Й. Сталіна, фахівець з проблем Радянського Союзу і ВКП(б), Польща – Велика Британія

Доктрина воєнна, науково обґрунтована та офіційно прийнята державна система поглядів на стратегічні, технічні, економічні та інші аспекти

щодо основних цілей воєнної політики держави, шляхів і засобів їх досягнення

Доктрина зовнішньополітична, офіційно проголошена система принципів зовнішньополітичної діяльності, мети і засобів зовнішньої політики міжнародного актора

Доктрина Монро, декларація принципів зовнішньої політики США, вперше систематично викладена в щорічному посланні президента США Дж. Монро Конгресу 02.12.1823

Доктрина політична, ідейно-політичне вчення, система політичних поглядів, керівний політичний принцип

Документ офіційний, документ оформлений і засвідчений у встановленому порядку, який посвідчує певні факти, що мають юридичне значення

Домінуючий народ-етнос, друга за значимістю й вагою після титульного народу-етносу етноісторична людність, яка часто й у сутнісних вимірах визначає, якими темпами і векторами піде багатонаціональна країна до свого майбутнього

Донцов, Дмитро Іванович (1887–1973), літературний критик, публіцист, філософ, політичний діяч, головний ідеолог українського інтегрального націоналізму, Україна – Канада

Допомога військова, форма військової співпраці, що використовується з метою зміцнення оборони дружніх (нейтральних або що розвиваються) держав, що не в змозі самостійно забезпечити власну безпеку або захистити певні геополітичні інтереси іншої держави

Досвід політичний, узагальнені результати, висновки, уроки, отримані з минулої й дійсної практики політичної діяльності різних суб'єктів політики, що діють як на внутрішній, так і на світовій арені

Дослідження електоральні, вид соціально-політичних досліджень, що спрямовані на вивчення тенденцій зміни електоральних установок і поведінки виборців

Доцільність політична, відповідність чи не відповідність законам, моралі, потребам суспільства політичних цілей, які висувають перед собою уряди, партії, організації, групи, окремі особи

Доцільність революційна, відповідність або невідповідність суспільним потребам здійснення насильницьких перетворень у сфері державного устрою, економічного укладу, ідеології, культури не на підставі чинних у державі законів, а на підставі догм організацій чи окремих осіб

Дромократія, 1) тип соціально-політичної організації, між учасниками якої триває перманентна «гра на випередження», «війна швидкостей» у реальному часі задля утвердження панівного становища одного з них у просторі політичних взаємодій; 2) підпорядкування соціально-політичних процесів владі швидкості, зумовлене тим, що в сучасних інформаційних суспільствах рішення приймаються за надзвичайно короткий проміжок часу

Дубчек, Александер (1921–1992), політик, перший секретар ЦК КП Чехословаччини, головний ініціатор курсу реформ, відомих як Празька весна, Чехія – Словаччина

Дугін, Олександр Гелійович (1962), політолог, геополітик, публіцист, засновник ідейного руху «неоевразійства», Російська Федерація

Думка громадська, один із проявів масової суспільно-політичної свідомості, що відображає ставлення народу чи певної її частини до влади

Думка політична, активна, цілеспрямована, узагальнююча ідеальна діяльність у формі різноманітних понять, категорій, теорій, доктрин з метою пізнання політичних зв'язків і відносин, форм і функцій, власне політики і влади, політичних процесів та інститутів, політичної ідеології й культури, політичної стратегії й тактики, інших політичних явищ і цінностей, творення нових політичних ідей, прогнозування й моделювання політичного майбутнього

Дус-Сантус (Дос Сантос) Теотоніу (1936), економіст, соціолог, політолог, представник світ-системного аналізу й теорії залежного розвитку, автор концепції депендетизму, Бразилія

Дуумвірат, влада двох, спосіб організації влади (форма правління), для якої характерно, що владу уособлюють дві перші особи

Духовність політична, вторинна категорія політики, яка систематизує процес аксіологічної оцінки політичного життя

Дьюї, Джон (1859–1952), психолог, філософ, освітянин, представник прагматизму, США

Дюверже, Моріс (1917–2014), соціолог, політолог, автор класифікації партій та партійних систем, Франція

Дюгі, Леон (1859–1928), теоретик права, політолог, один з творців так званого солідаризму, Франція

Дюмазедьє, Жоффр Роже (1915–2002), соціолог, автор теорії цивілізації дозвілля, Франція

Дюркгейм, Еміль (1858–1917), соціолог-позитивіст, один з основоположників соціології, Франція

Е-вибори, форма волевиявлення, починаючи з вивчення громадської думки, референдумів і завершуючи політичними виборами, що проводяться через Інтернет

Еволюція політична, процес поступових змін політичної сфери суспільства (її ускладнення, диференціація, підвищення рівня організації або ж спрощення, зниження системної структури)

Е-врядування (електронне врядування), механізм постачання управлінських послуг за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій

Егалітаризм, теорія, що обстоює пріоритет рівності як принцип організації суспільства

Екзекуція політична, сукупність засобів примушення, які використовуються, наприклад, союзною державою щодо держави, яка входить до її складу, якщо та порушує союзні зобов'язання

Екзит-пол, опитування виборців у день виборів на виході з виборчих дільниць

Екзоетнічність, організація життя етносу, яка базується на засадах відкритості етносу, тобто широким контактах із зовнішнім світом

Е-консультації, інструмент взаємодії між державою та громадянським суспільством за посередництвом інформаційно-комунікаційних технологій

Ексклав, окрема частина території певної держави, яка географічно ізольована від її основної території та оточена однією або кількома країнами

Експансія, активне проникнення в яку-небудь сферу, поширення сфери економічного, політичного, духовно-культурного панування

Експертиза політична, практично-прикладний політичний аналіз, процес дослідження й оцінки різних аспектів політичного життя суспільства, важлива складова управлінського процесу

Експлуатація, безплатне привласнення власниками засобів виробництва і життєвих засобів шляхом економічного або позаекономічного примусу продукту, виготовленого безпосередніми працівниками

Експорт революції, поширення революційних ідей на територію інших країн через підтримку революційних сил у цих країнах або шляхом воєнної інтервенції

Експропріація, примусове (з оплатою або ні) позбавлення власності, яке здійснюється державними органами (конфіскація або реквізиція)

Екстрадиція, видача іноземній державі особи, яка порушила закони цієї країни, для притягнення її там до кримінальної відповідальності або для здійснення, виконання винесеного щодо неї вироку суду за здійснення нею кримінального або міжнародного злочину

Екстремізм політичний, в ідеології й політиці – схильність до крайніх поглядів і способів досягнення певних цілей

Ектон, Джон Емеріх Дальберг (1834–1902), історик, політичний філософ, політичний діяч, Велика Британія

Елазар, Даніел Джуа (1934–1999), політолог, дослідник федералізму, США

Електоральної поведінки теорії, низка теорій, що дають відповіді на питання, чому виборці беруть або не беруть участь у голосуванні, якими є мотиви того чи іншого електорального вибору

Електорат, сукупність громадян, яким надано право брати участь у виборах певного органу, політичної партії чи конкретної особи

Електронний уряд в Україні, інститут, функціонування якого покликане сприяти трансформації політичної системи України у відповідності до викликів інформаційного суспільства

Еліт теорія, теоретико-методологічні концепції й дослідження феномену політичного елітизму

Еліта політична, меншість суспільства, що являє собою достатньо самостійну, відносно привілейовану групу, наділену видатними психологічними, соціальними й політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні й здійсненні рішень, пов'язаних із використанням державної влади або здійснення впливу на неї

Елітаризм, соціально-філософська й політологічна течія, яка об'єднує різні погляди на еліти (консервативні, ліберальні, демократичні, тоталітаристські та ін.)

Елітократія, влада обраних, що належать до провідних верств суспільства, які вважаються кращими, багатшими, освіченішими

Еллінек, Георг (1851–1911), мислитель, правник, державознавець, представник юридичного позитивізму, Німеччина

Елльоль, Жак (1912–1994), філософ, політолог, соціолог, юрист, Франція

Емансипація політична, особлива форма звільнення, що пропонує особливе розуміння свободи в будь-якій сфері людської діяльності (насамперед політичній)

Емігрант, особа, яка виїхала або виїздить з держави свого громадянства чи країни свого постійного місця проживання з метою поселення на постійне місце проживання в іншій країні

Еміграція, переселення з батьківщини в іншу країну, а також тривале перебування громадян за межами батьківщини внаслідок такого переселення

Еміграція політична, особи, які є вихідцями або громадянами іншої держави, постійно або тривалий час проживають за межами своєї держави в одній або кількох країнах і прагнуть безпосередньо або опосередковано впливати на політичні процеси у своїй країні

Енгельс, Фрідріх (1820–1895), мислитель і політичний діяч, суспільствознавець, журналіст, один із основоположників марксизму, друг і соратник К. Маркса, Німеччина

Ендоетнічність, один з проявів етнічної самоізоляції, побудова етнічного життя на засадах обмеження рамками власного етнічного масиву

Ендостереотип, стійка система уявлень представників того чи іншого етносу про себе та характеристик, якими вони себе наділяють

Епістемологія політико-еволюційна, різновид політичної епістемології, який орієнтований на дослідження когнітивного апарату пізнання політичної реальності та структури й розвитку системи політичного знання з еволюціоністських позицій

Епістемологія політична, інноваційна субдисципліна в сучасній системі політичних наук, яка окреслює теоретичний статус і предметну специфіку політичного знання

Есенціалізм, філософська настанова, відповідно до якої є вічні й незмінні характеристики чи основи речей (їхні сутності), що і мають бути предметом пізнання

Ескалація військового конфлікту, процес поступового чи стрімкого розвитку військових дій спричинених незбіганням позицій, інтересів, цілей сторін-учасників конфлікту

Естетизація політики, використання естетичних засобів політико-комунікативного впливу відповідно до естетичних стереотипів сприйняття політичних процесів

Естетизація політичних суджень, процес формування оціночного судження про політичний об'єкт, в якому спонтанно або цілеспрямовано задіяні естетичні чинники, які містять параметри ідеалу, смаку, цінності

Естетика політична, концепція й комплекс методологічних підходів, у рамках яких досліджуються процеси і явища, які виникають на межі політичної та естетичної сфер людського буття внаслідок взаємопроникнення й взаємодії цих сфер

Етатократія, 1) абсолютна, беззаперечна влада держави; 2) політика активної та ефективної участі держави в економічному житті, інших сферах суспільного буття, активний вплив на них, орієнтація на всебічний розвиток держави

Етика політична, 1) наукова дисципліна, що склалася в межах політичної філософії й вивчає вплив моральних принципів, норм і уявлень людей на політику, вплив політики на мораль; 2) нормативна система, що сформувалася на базі морального усвідомлення людьми своїх політичних цілей і цінностей; своєрідний синтез моральної й політичної свідомості, форма внутрішньої єдності критеріїв морального вибору людини та її політичного цілепокладання

Етикет політичний, норми поведінки, порядок дій і правил, взаємовідносин і принципів у політиці, що становлять сукупність найдоцільніших, глибоко усвідомлених і конкретизованих щодо того чи іншого суспільства норм загальнолюдської моралі

Етнізація, 1) історичний процес набування спільнотою характеристик окремого етносу, перетворення її на етнос; 2) процес інтеграції індивіда в етнічну спільноту через засвоєння світоглядних установок, цінностей, стереотипів поведінки

Етнічна група, один із термінів етнології і етнографії, група, людей, об'єднаних спільними культурними, мовними та ін. рисами, складова етносу

Етнічна спільнота, сукупність людей, об'єднаних тривкими соціальними зв'язками і відносинами, що склалися історично, і які мають ряд загальних ознак (рис), що надають їм неповторної своєрідності

Етнічна чистка, вид поведінки етнополітичної, спрямованої на повне вивільнення певної території від певної етнічної спільноти

Етнічні стереотипи, соціальні уявлення про необхідну наявність у представника етнічної групи певних рис або схильності до способів поведінки

Етногенез, процес утворення етнічної спільності, походження народів на базі різних етнічних компонентів

Етнодержавознавство, відносно самостійний напрям у державознавстві, предметом аналізу якого є участь націй і народів у процесах державотворення, звільнення від чужого панування на засадах права на самовизначення

Етноконфесійна спільнота, група, що виникла внаслідок сталого зв'язку народу чи його частини з певною конфесією

Етнократія, організація влади за етнічним принципом, легітимація домінування колективних інтересів і прав етносу над інтересами і правами особи, насадження штучного моноетнізму

Етнократологія, наука про владу, яка досліджує складні й суперечливі процеси взаємодії різноманітних етносів, які намагаються або мають за мету встановлення політичного впливу над іншими, їх підпорядкування

Етнологія політична, соціально-політична наука, яка вивчає місце й роль у політичному житті народів як етноісторичних спільнот

Етнонаціоналізм, різновид політичної ідеології, яка обґрунтовує право окремих етногруп на державне й політичне самовизначення

Етнополітика, система законодавчих, організаційних та ідеологічних заходів, що здійснюються державою, політичними партіями, громадськими організаціями, спрямованих на задоволення потреб суб'єктів етнополітичного процесу, пов'язаних із специфікою їхнього етнокультурного розвитку

Етнополітологічних досліджень методи, широкий арсенал методів (загально логічних, теоретичних, емпіричних) суспільних наук, які активно використовують науковці для осмислення етнополітичних явищ і процесів

Етнополітологія, наука, яка вивчає політичну суб'єктність (шляхи і способи участі у політичному житті суспільства) етнонаціональних утворень (етносів, націй, національних (етнічних) меншин тощо), їх взаємовідносини між собою, з державою та її органами

Етнопсихологія, галузь знань, що вивчає психологічні особливості різних народів і культур

Етнос, позачасова, позатериторіальна, позадержавна спільнота людей, об'єднаних спільним походженням, культурою, мовою, історією, традиціями і звичаями, самосвідомістю та етнізмом (назвою)

Етносоціологія, наука, яка вивчає форми та закономірності життя етносоціальних спільнот (етносів, націй та етнічних груп), їх спільне проживання, взаємодію та взаємозалежність

Етносу теорії, наукові погляди на феномен етносу

Етнофобія, негативне сприйняття та ставлення особи до представників іншої етнічності, їх культури, традицій, звичаїв з підкресленням своєї переваги

Етнофор, індивід, який є носієм етнічної самосвідомості, характерних рис тієї чи іншої етнічної спільноти, передусім культури, мови, менталітету

Етноцентризм, система поглядів, у якій життєдіяльність інших народів розглядається через призму культури, традиційних установок і ціннісних орієнтацій власного етносу (як еталону), і яка вважає «свій» етнос кращим від інших

Етноцид, різновид етонаціональної політики, спрямованої на знищення конкретного народу (етносу)

Етціоні, Амітай Вернер (1929), соціолог, політолог, засновник комунітаризму, Німеччина – США

Е-уряд, модель державного управління, що заснована на використанні інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності й прозорості влади, встановлення ефективного контролю над нею

Ефірократія, силовий компонент стратегії освоєння космічного простору та його використання з метою геополітичної експансії

Ешелони влади, своєрідна характеристика розміщення органів влади у її піраміді, відповідній ієрархічній структурі

Євразійство, найбільш потужна й впливова течія сучасної російської геополітичної думки, основним завданням якої є обстоювання самобутніх засад російської історії та культури, розробка нових поглядів на російську й світову історію

Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС), міжнародна організація, утворена в рамках СНД на базі започаткованого у 1995 Митного союзу

Євроатлантичний безпековий простір, військово-політична система, яка склалася та існує в межах території країн-членів Євроатлантичного

регіону і спрямована на комплекс заходів з підтримки стану нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз миру в світі

Євроатлантичний курс України, напрямок зовнішньополітичного розвитку, який передбачає всебічне співробітництво України з країнами-членами НАТО з метою забезпечення національної безпеки і можливого набуття членства в цій організації

Євробарометр, репрезентативне опитування населення, яке проводиться двічі на рік починаючи з 1973 з метою визначення громадської думки щодо держав-членів ЄС

Єврокомунізм, течія в комуністичних партіях Західної Європи 1970–1980-х, що сповідувала демократичний шлях досягнення влади і проголошувала будівництво соціалізму на цих засадах

Євромайдан, загальна назва довготривалих антиурядових і антипрезидентських акцій протесту наприкінці 2013 – на початку 2014 в Україні й світі

Європа регіонів, концепція, яка відбиває зростаюче значення субнаціональних і транскордонних територіальних спільнот в ЄС і має на меті визначити місце регіонів у ньому

Європарламент, законодавчий орган Європейського Союзу, що обирається прямим голосуванням громадянами ЄС

Європартія, політична партія Європейського Союзу, що діє на наддержавному рівні, складається з національних партій, відповідних представників у політичних інститутах ЄС, бере участь у формуванні керівних органів ЄС, отримує фінансування від ЄС

Європейська демократична партія (ЄДП), центристська соціал-ліберальна європейська політична партія, заснована 16.04.2004

Європейська народна партія (ЄНП), загально-європейська політична партія, що об'єднує 72 правоцентристські партії-члени з 39 країн, заснована в 1976

Європейська партія зелених (ЄПЗ), європейська зелена політична партія, створена 21.02.2004 на базі Європейської федерації зелених партій, яка, в свою чергу, була створена в 1993

Європейська політика безпеки та оборони, частина спільної політики ЄС, що охоплює оборонні, безпекові й військові аспекти

Європейська політика сусідства, стратегія, яка визначає принципи і методологію регіональної співпраці ЄС зі своїми сусідами передусім у соціально-економічній і сферах торгівлі та енергетики

Європейська політика України, зовнішньополітична стратегія Української держави, спрямована на інтеграцію до європейських структур

Європейська Рада, інститут ЄС, його вищий політичний орган, сформований з голів держав і урядів країн-членів ЄС

Європейська хартія місцевого самоврядування, регіональний міжнародний договір, що зобов'язує держави застосовувати основоположні правила, які гарантують політичну, адміністративну й фінансову незалежність органів місцевого самоврядування

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, регіональний міжнародний договір, спрямований на охорону й розвиток в Європі історичних регіональних мов або мов меншин

Європейський банк реконструкції та розвитку, міжнародна кредитна установа, створена для фінансування ринкових перетворень у посткомуністичних країнах ЦСЄ й колишнього СРСР

Європейський консорціум політичних досліджень, ЕСРК, об'єднання, утворене у 1970 понад 100 політологічними дослідними інститутами Західної Європи з метою сприяння здійсненню міжнародних порівняльних досліджень і зміцненню міжнародних наукових контактів

Європейський Союз, ЄС, економічний і політичний союз держав-членів європейських спільнот

Європейського дому ідея, політична концепція, що визначає утвердження на Європейському континенті надійної системи безпеки життя народів на основі розуміння спільності їх долі

Європеїзація, сукупність процесів розширення й поглиблення європейської інтеграції, її впливу на національні уряди, суспільства держав-членів і держав-кандидатів, інституційна адаптація їхніх органів управління до політики і стратегії ЄС

Єврорегіон, інституціолізована форма транскордонного співробітництва, де шляхом співпраці учасників вирішуються спільні політичні, соціально-економічні, інформаційні проблеми, відстоюються регіональні інтереси

Євроскептицизм, сукупність ідей та політичних рухів поширених в країнах Європи, що в ставлять під сумнів доцільність процесу політичної, правової та економічної інтеграції європейських держав

Євроцентризм (європоцентризм), вихідне положення численних наукових і суспільно-політичних напрямів думки, концепцій, доктрин; досить

поширена думка про авангардну роль євроатлантичної техногенної цивілізації в світовому розвитку

Євтух, Володимир Борисович (1948), політолог, історик, соціолог, етнолог, член-кореспондент НАН України (1992), Україна

Єдиний економічний простір (ЄЕП) Білорусі, Казахстану, Російської Федерації та України, об'єднання, створене на основі відповідної Угоди, укладеної 19.09.2003

Єдність влади, цілісність, згуртованість, взаємний зв'язок людей, що перебувають при владі, органів влади

Єдність політична, поняття, що характеризує значний обсяг і високий рівень взаємоузгоджених позицій, зв'язків між суб'єктами політичних відносин на основі вирішення ними конкретних проблем співробітництва й взаємодії

Жіночий рух, соціальні рухи (від перших, що виникли у 18 ст., до сучасних) за політичну, соціальну, культурну рівність жінок з чоловіками

Жовта преса, друковані періодичні видання, що спеціалізуються на скандалах, слухах, сенсаціях, плітках з життя «зірок», політиків, відомих людей

З'їзд, зібрання представників політичних організацій, партій, груп населення або їх повноважних представників з метою спроби дійти спільної думки у певному питанні, сформулювати таку думку, досягти домовленості, ухвалити спільне рішення, прийняти резолюції, інші документи, які б стали керівництвом до дії багатьох людей

Заангажованість політична, вимушеність представника неpolітичної сфери (науки, мистецтва, освіти тощо) діяти в руслі певної ідеологічної доктрини, політичного курсу або обслуговувати партійні цілі й інтереси

Загальна декларація прав людини, міжнародно-правовий документ, затверджений ГА ООН 10.12.1948, що офіційно проголосив основні права і свободи людини

Загальна декларація прав народів, Алжирська декларація, неформальний акт кодифікації прав народів з метою сприяння їх визнанню суб'єктами міжнародного права

Загрози безпеці, потенційні або реально можливі дії, які спрямовані проти держави чи групи держав, що призводять до виникнення потенційної небезпеки життєво важливим інтересам особи, суспільства й держави

Закарія, Фарід Рафік (1964), політичний аналітик, журналіст та експерт у галузі міжнародних відносин, США

Заклучний акт Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі, документ, який було прийнято на міжнародному форумі за участю 33 держав Європи, США й Канади, що проводився з метою прийняття узгоджених рішень, спрямованих на воєнно-політичну розрядку, зміцнення міжнародного миру й розвиток європейської взаємодії в інтересах економічного й соціального прогресу

Заколот, таємна змова вузького кола осіб з метою здійснити збройне повалення існуючої влади або примусити її прийняти потрібне рішення

Закон, нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий вищим представницьким органом державної влади або в порядку референдуму

Закон джунглів, термін, що використовується для позначення, характеристики повного безправ'я, насилля, порушення, нехтування загальноприйнятих норм, у т. ч. й у політиці, політичній діяльності

Закон Дойла, залежність рівня агресивності держави від типу політичного режиму, виявлена й описана американським дослідником М. Дойлом у 1986

Закон України Про свободу совісті та релігійні організації, основний правовий документ, який визначає право громадян України на свободу совісті, правові гарантії й можливості його реалізації, регулює в Україні відносини держави і релігійних об'єднань

Законність, дотримання законів, положень, внаслідок чого забезпечується розумний, передбачуваний, самобутній, цілеспрямований і такий, що відповідним чином контролюється, рух, плин суспільного життя

Законодавство, 1) діяльність уповноважених органів держави по виданню законів; 2) сукупність усіх правових норм, що діють у даній державі (наприклад, українське законодавство); 3) сукупність правових

Законодавство виборче, система законодавчих актів, які регламентують виборчі відносини

Законодавчої влади органи, органи, уповноважені приймати закони

Закономірності політичні, розроблені політологією найбільш істотні й сталі тенденції політичного розвитку, що характеризують реалізацію політичної влади

Законопроект, документ, що його суб'єкт права законодавчої ініціативи вносить на розгляд парламенту як законодавчого органу

Законослухняність, здатність, спроможність людини (особистості) поважно, шанобливо ставитися до існуючих рішень, настанов, відповідних імперативів влади, дотримуватися їх, визнавати й шанувати суспільні авторитети, виконувати свої громадянські, суспільні обов'язки

Залежності теорія, розроблена у 1950-х латиноамериканськими економістами та соціологами теорія, за якою бідність, відсутність комфортних соціальних умов та політична нестабільність у країнах другого та третього світу пояснювались пануванням багатих та сильних держав

Залишенець, суб'єкт політичної діяльності, який в силу певних суб'єктивних обставин і чинників, а також завдяки своїм особистісним характеристикам, завжди знаходиться при владі, незважаючи на зміни форми державного правління, політичного режиму, типу політичної культури і суспільної свідомості

Залізна завіса, термін часів «холодної війни», що означав кордон між Східною Європою, яка перебувала під радянським контролем, і Західною

Залізний закон олігархії, сформульований німецьким соціологом Р. Міхельсом (1876–1936) постулат, відповідно до якого існування суспільства нерозривно пов'язано з утворенням громадських організацій і партій, а їхні керівники, політичні еліти прагнуть до домінування

Запит, один з видів звернення органу державної влади, депутатів, уповноважених посад і службових осіб, громадян або об'єднань громадян до органів державної влади, їхніх посадових осіб з вимогою дати у визначений строк необхідну інформацію

Запит депутатський, форма парламентського контролю, що використовується в парламентських і змішаних республіках

Заручник, фізична особа, яка захоплюється та утримується проти її волі будь-якою особою або групою осіб під загрозою вбивства, скоєння інших насильницьких дій з метою примушення третьої сторони до будь-яких дій

Засідання пленарне, організаційно-правова форма роботи колегіальних представницьких органів державної влади і органів місцевого самоврядування

Засоби масової інформації (ЗМІ), засоби поширення друкованої, аудіовізуальної, електронної інформації

Засоби політичні, сукупність методів і способів здійснення політичної діяльності

Захист, охорона, прагнення захистити, зберегти від несприятливого впливу, втручання (наприклад, збройний захист держави)

Захищеність соціальна, сукупність юридичних і соціальних гарантій, що забезпечують кожному індивіду реалізацію його прав (на життя, зайнятість, житло, освіту, медичну допомогу, рівень життя, необхідний для розвитку й самореалізації особистості й т. п.)

Західне співтовариство, об'єднання країн Європи і Північної Америки, суспільна організація яких базується на демократії, ринковій економіці та індивідуалістичних цінностях

Заява про участь у виборах, публічне оприлюднення суб'єктом виборчого процесу (партією, блоком, кандидатом) намірів балотуватися, є фактично елементом виборчої кампанії

Збройні сили, військові формування, що утримуються державою для забезпечення воєнної безпеки, захисту державних інтересів, відбиття агресії й ведення війни

Збройні сили ООН, вид міжнародних збройних сил, що утворюються з контингентів збройних сил держав-членів ООН з метою підтримки міжнародного миру й безпеки, у т. ч. – для вчинення дій щодо загрози мирові, порушень миру й актів агресії

Зброя інформаційна, сукупність спеціалізованих (фізичних, інформаційних, програмних, радіоелектронних) методів і засобів тимчасового або безповоротного виведення з ладу функцій і служб інформаційної інфраструктури загалом або окремих її елементів

Зброя масового знищення, засоби ведення війни, які багаторазово перевищують звичайні озброєння за силою руйнувань та ураження

Зброя масового ураження, (зброя масового знищення), зброя, що характеризується великою руйнівною спроможністю та значною територією ураження

Зброя на нових фізичних принципах, вид зброї, заснований на якісно нових або раніше не використовуваних фізичних, біологічних та інших принципах дії і технічних рішеннях, що базуються на досягненнях в нових галузях знань і на нових технологіях

Зважування голосів, метод визначення фіксованих квот голосів кожної держави-члена ЄС з урахуванням чисельності її населення

Зважування голосів у раді ЄС, голосування кваліфікованою більшістю в Раді ЄС, що базується на принципі зважування голосів

Звернення депутатське, пропозиція депутата парламенту, звернена до органів державної влади або органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян, з метою змусити їх здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції

Звіт депутата, обов'язок депутата, який має імперативний депутатський мандат

Згода політична, стан відносно сталої збалансованості інтересів, поглядів і мети політичного суб'єкта, основна ознака громадянського миру й довіри в державі або між державами

Зелені, учасники громадських рухів та / або члени партій, що проголошують своїм основним завданням охорону навколишнього середовища

Зібер, Микола Іванович (1844–1888), економіст, один із перших популяризаторів економічної теорії К. Маркса у Російській імперії, Україна

Зіммель, Георг (1858–1918), філософ, основоположник формальної соціології, конфліктології, автор теорії соціальної взаємодії, Німеччина

Зінов'єв, Олександр Олександрович (1922–2006), логік, соціальний філософ, політолог, письменник-сатирик, видатний учений у галузі теорії знаків і теорії індукції, СРСР – Німеччина – Російська Федерація

Зловживання владою, навмисне, незаконне використання посадовою особою, держслужбовцем службового становища в корисливих цілях, яке заподіює істотну шкоду державним чи суспільним інтересам, які охороняються законом, а також правам та інтересам громадян

Злочинці воєнні, особи, які вчинили злочини проти світу й людства, що порушують закони і загальноприйняті норми ведення війни

Зміни політичні, специфічний тип соціальних змін, пов'язаний насамперед із перетворенням у механізмі владного регулювання суспільства

Змова військова, форма становлення влади військовими, яка не обмежена законами, спирається на воєнну силу й виражає насамперед інтереси військовослужбовців, усього військово-промислового комплексу

Змушування до миру, один із структурних елементів мирного процесу та один із типів операцій з підтримки миру згідно з класифікацією НАТО, який полягає в діяльності групи держав чи окремої держави, спрямованій на припинення міждержавного чи внутрішньодержавного конфлікту

Знак політичний, елемент знакової системи політики, феномен дійсності, обраний або створений людиною, який має політичне значення (вказує на певний політичний об'єкт)

Знання про політику (знання політичне), система теорій, концепцій, які використовуються людьми для пояснення політики і якими вони керуються у політичній практиці

Золотий мільярд, метафора, якою позначають населення розвинутих країн, географічно розмішених у різних регіонах планети, з рівнем життя, що є непропорційно великим, виходячи з їх природних та інших ресурсів

Зомбарт, Вернер (1863–1941), соціолог, економіст, історик культури, Німеччина

Зомбування політичне, практика політичних маніпуляцій індивідуальною й колективною свідомістю, основною метою якої є перетворення народу на масу, легко керованого суб'єкта

Зона АТО, територія, на якій здійснюється антитерористична операція – комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання й припинення злочинних діянь, здійснюваних із терористичною метою

Зона без'ядерна, зона, вільна від ядерної зброї; територія, на якій забороняється виробництво, розміщення, випробування, збереження, транзит і застосування (на ній або проти неї) ядерної зброї

Зона буферна, окрема територія, що створюється для розмежування кількох районів із метою унеможливлення або обмеження негативних впливів

Зона демілітаризована, частина території держави, на якій за міжнародним договором ліквідовані військові споруди та інші об'єкти, заборонено утримання збройних сил

Зони, вільні від ядерної зброї, місцевість (території), на яких не виробляється й не базується ядерна зброя

Зони вільної торгівлі (торгівлі без мита), економічний простір, утворений у результаті домовленості декількох держав, у межах якого торгівля країн-учасниць такої домовленості не обкладається митом і не підлягає іншим обмеженням

Зрада державна, діяння, умисно вчинене громадянином на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці держави

Зрілість політична, рівень розвитку особистості, що характеризує ступінь і повноту оволодіння нею досвідом політичних відносин

Ігрове (імітаційне) моделювання в політиці, одна з форм пізнання й прогнозування світу політики, оволодіння способами його перетворення

Ідеал політичний, уявлення класу, партії, соціальної групи, еліти, особи про досконалість політичної системи суспільства

Ідеалізм політичний, напрям у теорії міжнародних відносин, що виник і досяг академічного визнання на початку 20 ст., у своїх основних теоретичних положеннях спирався на ідеї європейського лібералізму та класичної західної теорії права

Ідентичність, у соціогуманітарних науках – процес або ж результат співвіднесення індивідуума з іншими, з тією чи іншою групою, територією, державою, нацією, етнічністю

Ідентичність громадянська, індивідуальне почуття приналежності до спільності громадян конкретної держави, що дозволяє громадянській спільності діяти в якості колективного суб'єкта

Ідентичність етнічна, усвідомлення своєї етнічної приналежності

Ідентичність етнокультурна, форма соціальної ідентичності; усвідомлена індивідом належність до етнокультурної спільноти

Ідентичність європейська, поняття, що розглядається в сенсі особистого отождолення з об'єднаною Європою і тим самим часто протиставляється ідентичності національній

Ідентичність національна, усвідомлення особистістю себе як такої, що належить до людського колективу, об'єданого за ознакою спільної національної (етнічної, і/або державної) належності, яке поділяється й іншими членами цього колективу

Ідеократія, режим володарювання, головні пріоритети якому визначає верства ідеологів через вплив на правлячу бюрократію

Ідеологема, ключовий конструкт (елемент) будь-якої ідеологічної системи; цінність, пов'язана із іншими винятково значущими цінностями, те, що є предметом віри і довіри

Ідеологеми політичні, визначальні категорії ідейного арсеналу певного політичного явища, що здатні здійснювати вплив на реципієнта, змінюючи його світоглядні орієнтири, обумовлюються соціально-політичним контекстом

Ідеологізація, складний феномен духовного життя, який поєднує різноспрямовані процеси: а) посилення впливу ідеологічних факторів у внутрішній і зовнішній політиці; б) нав'язування відповідних ідеологічних норм і цінностей

Ідеологічний апарат держави, один із засобів, завдяки яким певний клас, велика соціальна група забезпечує своє владарювання

Ідеологія, система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відображає інтереси, світогляд, ідеали, цінності людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики

Ідеологія гендерна, сукупність поглядів, за допомогою яких гендерні відмінності й гендерна стратифікація досягають соціального виправдання

Ідеологія марксистсько-ленінська, історична форма ідеології, яка претендує на відображення свідомості й самосвідомості робітничого класу (пролетаріату) в науковій формі

Ідеологія політична, система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відбиває інтереси, світогляд, ідеали, настанови людей, класів, націй, суспільства, політичних партій

Ідеологія правова, система правових ідей, поглядів, вимог окремих людей та їх угруповань, громадських, організацій, самої держави, які ґрунтуються на певних наукових і політичних уявленнях і знаннях

Ідеологія релігійна, сакральна, пов'язана з вірою в надприродне форма усвідомлення певними класами і соціальними верстами свого місця і ролі, своїх інтересів і цілей в суспільному житті

Ідеолого-політичні стереотипи, шаблони, схеми суспільної свідомості, на основі яких людина визначає пріоритети мислення й діяльності

Ідея європейська, ідея, що несе в собі не тільки географічне, а й історичне, соціокультурне, релігійне й політичне навантаження та зміст

Ідея національна, 1) сукупність соціальних уявлень про спільну ідею, яка об'єднує націю, проект майбутнього нації, смисложиттєвий чинник національного розвитку; 2) комплекс вірувань, національного світобачення

й розуміння, своєрідний духовно-інтелектуальний потенціал нації, людини-державотворця й співгромадянина; 3) система ціннісних орієнтирів, що полягає в урахуванні інтересів усіх верств суспільства, всіх народів; 4) форма державного самоусвідомлення народу, показник того, як народ розуміє себе, своє місце й роль у світі

Ідея національна українська, комплекс уявлень про майбутній розвиток української нації

Ієрархія політична, принцип структурної організації політичної системи, який характеризується впорядкованістю та організованістю взаємодій між окремими рівнями від вищого до нижчого

Ізократія, 1) ідея торжества принципів рівності людей у суспільстві; 2) концепція рівності прав, обов'язків, функцій влади однакового рівня

Ізоляціонізм, напрям у зовнішній політиці, в основу якого покладено ідею невтручання у справи інших держав, націй, народів, етносів

Ізоляція міжнародна, обмеження або виключення будь-якої країни із системи міжнародних відносин

Ільїн, Іван Олександрович (1883–1954), філософ, письменник, публіцист, ідеолог антикомунізму Росія – Німеччина – Швейцарія

Ілюзія політична, викривлене, хибне сприйняття дійсності, при якому реальний зовнішній об'єкт (процес, явище), викликаний неточністю або неадекватністю корекції образу, породжується діяльністю різних аналізаторів

Імамат, інститут верховного керівництва мусульманською релігійною громадою, в якому поєднується світська й духовна влада

Імідж держави (імідж владних інститутів), сукупність реальних і штучно створених характеристик системи державних інститутів, політичної, правової, економічної систем, інформація про які спрямовується в інформаційно-комунікаційний простір з метою впливу на громадську свідомість всередині держави і за її межами

Імідж політичний, образ суб'єкта політичної діяльності, який здійснює когнітивний та емоційно-психологічний вплив на інших політичних суб'єктів і громадян

Іміджелогія, іміджологія, міждисциплінарна прикладна дисципліна, покликана створити методологічний і методичний базис для професійної діяльності в напрямі моделювання образів (іміджів)

Іміджмейкер, особа, яка цілеспрямовано формує, коригує (створює) імідж політика, політичної організації, установи, в міжнародних відносинах – держави, в економічній сфері – імідж підприємства, торгової марки

Іміджмейкінг політичний, система взаємопогоджуваних заходів, технологій, прийомів із конструювання, представлення, коригування й популяризації іміджу будь-якого політика, партії чи громадсько-політичного руху, які проводяться в період виборчих кампаній і між ними, спрямовані на виборців, інші цільові групи, з метою сприяння позитивній суспільній реакції, високій репутації і підтримці на виборах

Імміграція, 1) прибуття до певної країни чи залишення тієї або іншої країни у встановленому законами порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання; 2) сукупність іноземців, які оселилися в певній країні на постійне проживання

Імобілізм політичний, пасивне, байдуже ставлення до навколишньої політичної реальності

Імперіалізм, 1) державна політика, спрямована на завоювання територій і колоній або встановлення політичного й економічного контролю над іншими державами; 2) історична форма державного устрою

Імперія, історична форма державно-політичного утворення, яке володіє колоніальною периферією

Імпічмент, особливий порядок притягнення до конститутивно-правової відповідальності вищих посадових осіб держави до завершення терміну одержаних ними повноважень

Імплементация, виконання, здійснення державами міжнародних правових норм

Імунітет дипломатичний, поняття, що охоплює сукупність прав і привілеїв, які надаються дипломатичним представництвам іноземних держав і їхнім співробітникам (недоторканність особистості, службових приміщень, житла й власності, непідсудність судами держави перебування, звільнення від податків, митного огляду, свобода спілкування й повідомлень зі своїм урядом, право вивішувати прапор і герб на будинку представництва та ін.)

Імунітет політичний, здатність члена політичної системи критично оцінювати інформацію, спрямовану на її підриг і руйнування

Імунітет президентський, встановлена законом недоторканність президента як глави держави

Інавгурація, спеціальна урочиста церемонія набуття повноважень главою держави

Інакомислення, несприйняття усталеного в суспільстві чи в окремих соціальних групах світобачення

Інвайронменталізм, сучасна ідеологічна орієнтація, спрямована на збереження навколишнього середовища, поліпшення умов існування соціуму і прийнятне розв'язання складної сукупності екологічних проблем

Інвеститура уряду, винесення парламентом (нижньою палатою) вотуму недовіри новосформованому уряду

Інглхарт, Рональд Франклін (1934), соціолог і політолог, дослідник суспільних цінностей, автор теорії постматеріалізму, США

Ідеанізм, ідеологічна течія, що заперечує цінності європейської цивілізації для вирішення проблем корінного населення Латинської Америки

Індекс людського розвитку, категорія, що застосовується ООН для визначення ефективності зусиль тієї чи іншої держави у сфері соціальної політики (рівень доходів населення, тривалість життя, рівень освіти)

Індекс людського розвитку гендерний, індекс людського розвитку, що враховує гендерні чинники, зокрема рівність-нерівність чоловіків і жінок

Індекс політичний, кількісний показник послідовних змін у розвитку якогось політичного інституту або процесу

Індемнітет та імунітет депутатський, депутатська недоторканність, один із основних елементів конституційно-правового статусу члена парламенту, його привілей

Індиферентність етнічна, різновид етнічної ідентифікації, при якому особа байдуже ставиться як до власної етнічної ідентичності, так і до етнічних традицій і цінностей інших народів

Індоктринація, 1) некритичне сприйняття соціальними суб'єктами пропонувананих ззовні ідей; 2) цілеспрямоване впровадження тих чи інших політичних ідей для формування певної суспільної свідомості

Інженерія виборча, вид політичного маркетингу, який полягає в адаптації найважливіших виборчих процедур для ефективної реалізації інтересів політичного суб'єкта з метою завоювання або утримання ним політичної влади

Ініціатива громадська, атрибут громадянського суспільства, виражений у різних формах активності його суб'єктів, націленої на захист певних інтересів і здійснення змін з метою покращення умов життєдіяльності

Ініціатива законодавча, офіційне внесення законопроекту до законодавчого органу згідно із встановленою процедурою; перша стадія законодавчого процесу

Ініціатива народна, форма безпосередньої демократії, пов'язана з прийняттям парламентом відповідних законодавчих актів і внесенням змін до конституції, а також проведенням референдуму

Інклюзивність політики, субстанціональна властивість політики, яка полягає в здатності політичного компонента проникати в усі сфери життя суспільства, впливати на всі суспільно-політичні процеси, доходити до кожного громадянина

Інклюзія політична, право на політичну участь різноманітних осіб і груп, незалежно від їхнього походження, віку, раси, релігії, статі, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації

Інновації політичні, створення нових підходів і технологій на основі переосмислення попереднього досвіду й запровадження новітніх досягнень та їх комплексне використання в сфері політики

Інсталяція політична, форма сучасного мистецтва, просторова композиція, яка спрямована на зміну сприйняття людиною політичного простору

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, науково-дослідна установа

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, науково-дослідна установа

Інститут президентства, соціальний інститут, який має конституційно-правову природу

Інститут соціальної та політичної психології АПН України, науково-дослідна установа, створена 26.01.1994 як науково-практичний центр політичної психології АПН України

Інститути політичні, установи, здатні приймати політичні рішення й втілювати їх у відповідні правові норми і практику державно-політичного й громадського життя

Інституціоналізація, процес формування та розвитку соціальних інститутів, що відбувається у формі заміни спонтанної поведінки соціальних суб'єктів на поведінку прогнозовану і керовану

Інституціоналізм, теоретична школа, яка вивчає економічні, політичні, правові та соціальні процеси через призму інституціональної структури суспільства та за допомогою методів суміжних суспільних наук

Інструменталізм, філософське вчення, згідно з яким свідомість визнається одним зі знарядь пристосування організму до середовища

Інтеграція етнополітична, процес і стан возз'єднання або об'єднання якоїсь етнічної групи, нації, багатонаціонального чи поліетнічного суспільства, держави чи міждержавного утворення

Інтеграція євразійська, у геополітиці – різноманіття форм об'єднання кількох просторових секторів Євразії

Інтеграція євроатлантична, процес політичного та військового об'єднання європейських держав та держав Північноамериканського континенту, зумовлений необхідністю розбудови спільного безпекового та оборонного простору

Інтеграція європейська, процес поступової уніфікації й зрощування національних економік європейських держав з метою подолання суперечностей між інтернаціоналізацією господарського життя та обмеженими можливостями внутрішніх ринків

Інтеграція міжнародна, процес зближення держав в економічній, політичній, соціальній, військовій та інших сферах, для якого характерне поступове зростання взаємозалежності учасників інтеграції й формальне закріплення їх взаємодії в міждержавних і наддержавних інститутах

Інтеграція політична, сукупність політичних процесів, спрямованих на консолідацію, злиття суспільних, політичних, військових, економічних структур або етносів у рамках однієї держави чи кількох держав з метою протидії деструктивним внутрішнім і зовнішнім чинникам

Інтеграція регіональна, процес інтеграції на регіональному рівні, який базується на спільності територіальних кордонів держав, які інтегруються, на схожих шляхах розвитку, які доповнюються природним, економічним, транспортно-комунікаційним, науково-технічним потенціалом

Інтерактивність політична, 1) інформаційний обмін, взаємодія з активізацією зворотних зв'язків між громадянським суспільством і політико-владною сферою, здатна змінювати її основні характеристики; 2) медійно-технологічний принцип організації політичної комунікації за допомогою вербальних і невербальних засобів

Інтервенція, військове, політичне чи економічне втручання однієї або кількох держав у внутрішні справи іншої країни, що порушує її суверенітет

Інтервенція гуманітарна, збройне втручання держави або групи держав у внутрішні справи іншої країни у відповідь на масові та системні порушення там прав людини

Інтерес національний, система відносин, яка поєднує в собі потреби функціонування й розвитку нації – народу як єдиного організму

Інтереси державні, концептуально виражені та чітко сформульовані положення щодо сукупних потреб держави, пов'язані з проблемами її безпеки й умовами подальшого розвитку

Інтереси політичні, спрямованість індивіда (соціальної групи) на завоювання певних позицій в системі політичної влади

Інтересів групи, об'єднання людей, які, виходячи з певних інтересів або потреб, висувують вимоги до інших груп суспільства чи суспільства загалом з метою підтримати або поліпшити власні позиції, досягти певних цілей

Інтернаціонал ліберальний, міжнародна політична організація, що об'єднує політичні партії ліберального спрямування

Інтернет-партія, одна з новітніх форм політичних партій

Інтернет-спільнота, тип товариства, що виникає й функціонує в мережі Інтернет із метою реалізації політичних (професійних, естетичних тощо) інтересів його членів

Інтернет-технології в політиці, сукупність засобів і прийомів проведення політичних кампаній за допомогою мережі Інтернет

Інтернування, 1) примусове затримання й роззброєння владою нейтральної держави військових формувань воюючої держави у разі переходу їх на її територію; 2) позбавлення свободи пересування й виходу з меж воюючої держави цивільних осіб, кораблів

Інтерпеляція, 1) звернення депутата парламенту до уряду або його представника з певним питанням; 2) стилістична фігура, в якій автор перериває потік мовлення, щоби звернутися до слухача, щось ствердити чи заперечити

Інтерсуб'єктивність політична, категорія політичної науки, зміст якої визначається як обмін смислами між суб'єктами світу політичного у межах спільного «горизонту значень»

Інфократія, влада володарів інформації

Інфологема, поняття, введене до наукового обігу в 90-х 20 ст. російським дослідником В. Коганом для позначення неправдивої або викривленої інформації, зазвичай свідомо створюваної політтехнологами для заміщення базових фактів артефактами

Інформаційна атака, спроба цілеспрямованого впливу на інформаційні функції й середовище центру прийняття рішень, завдання шкоди його інформаційним системам, процесам і ресурсам, засобам, елемент досягнення інформаційної переваги щодо нього

Інформаційне забезпечення політичної стабільності, сукупність документів, нормативної бази і реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення й форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі для забезпечення політичної стабільності

Інформаційний простір національний, сукупність засобів масової інформації, інформаційних ресурсів, інформаційно-технічних виробничих комплексів, організацій для збереження й поширення інформації, органів захисту, охорони належної державі інформації тощо; простір, де здійснюються інформаційні процеси, на які поширюється юрисдикція держави із забезпечення її інформаційного суверенітету

Інформаційного суспільства концепція, система поглядів та ідей щодо сутності, рушійних сил, принципів функціонування, стану й перспектив розвитку сучасного етапу еволюції людської цивілізації

Інфраструктура політична, організаційно-технологічний аспект політичної діяльності

Іредентизм, рух за приєднання території або територіально-політичного утворення (автономії, національного округу тощо) однієї держави до території іншої держави під гаслами етнокультурної єдності населення

Іслам політичний, 1) рух мусульман за набуття державної влади; 2) окрема ідеологія або сукупність ідеологій, спільним витоком яких є уявлення про принципову неподільність політики та релігії ісламу

Ісламофашизм, термін, який використовується для позначення фашистських рухів або тоталітарних режимів, що існують у мусульманських державах

Істеблішмент, сукупність людей, які посідають ключові соціальні позиції в суспільній системі (державна, організації, підприємства, партії і т. д.)

Істон, Девід (1917–2014), один з провідних американських політологів 20 ст., автор теорії політичних систем, Канада – США

Історицизм, принцип розуміння різних теорій, в основі яких знаходиться філософське пояснення історичного процесу

Історія політична, галузь наукових знань, що описує та аналізує політичні події, ідеї, а також діяльність політичних партій і рухів політичних лідерів

Кабе, Етьєн (1788–1858), філософ, представник християнського комунізму, Франція

Кабінет Міністрів, у багатьох країнах – офіційна назва уряду, вищий орган виконавчої влади держави

Кабінет Міністрів України, назва уряду України, який згідно Конституції України є вищим органом у системі органів виконавчої влади

Кабінет тіньовий, напівформальне або формальне утворення парламентської опозиції, що складається з депутатів, які мають протистояти та опонувати чинним членам уряду від партії парламентської більшості, й у разі можливої перемоги на виборах посісти їхні місця

Каденція, сукупність подій, фактів будь-якого політичного процесу (явища), які надають йому характеру більшої чи меншої закінченості

Казус беллі, 1) безпосередній формальний привід для оголошення війни і початку воєнних дій; 2) дія або ситуація, яка може бути розцінена як акт проголошення війни

Кайрополітологія, область знання темпоральної політології й концептуально-методологічне осмислення теорій і концепцій політики часу трансформації / політики трансформації в часі / часу політики трансформації

Кальтенбруннер, Герд-Клаус (1939–2011), філософ, дослідник європейської духовної історії, один із провідних теоретиків освіченого консерватизму 1980-х у Німеччині, Австрія

Кампанелла, Томмазо (1568–1639), філософ-утопіст, теолог, поет, політик, один з перших представників утопічного соціалізму, Італія

Кампанія виборча, складова виборчого процесу, сукупність встановлених законодавством виборчих процедур і дій, які здійснюють партії та їхні команди для досягнення своїх передвиборчих цілей і які забезпечують легітимне здобуття ними влади

Кампанія політична, система заходів, які здійснюються суб'єктом політичної дії протягом певного проміжку часу для досягнення певної політичної мети або створення передумов для її досягнення

Канадська мозаїка, концепція етнокультурного розвитку Канади, яка була популярною у країні наприкінці 19, на початку 20 ст. й трактувала Канаду як таку, що складається із великої кількості етнокультур, носіями котрих виступали передусім іммігранти

Кандидат, особа, яка висувається для обрання до державного чи громадського органу, для призначення на будь-яку посаду чи для прийняття в будь-яку організацію

Кандидат технічний (кандидат-клон), пасивний кандидат, який нормативно має такі ж повноваження й можливості, як і інші кандидати, але фактично реєструється на участь у виборах для розширення можливостей іншого кандидата

Кандидат у депутати, громадянин, який реалізує пасивне виборче право – балотується на виборах, зареєстрований в установленому порядку як кандидат у депутати

Кант, Іммануїл (1724–1804), філософ, засновник німецької класичної філософії й політичної думки, теоретик агностицизму та апріоризму, непізнаних «речей у собі», системи етики, стрижнем якої є апріорний моральний закон – категоричний імператив, Німеччина

Капітал політичний, сукупність різноманітних чинників, які забезпечують його носіям авторитет і суспільну довіру, визначають реальні міру їхнього впливу на суспільство загалом або на певну його частину

Капіталізм, суспільний лад, основними ознаками якого є приватна власність на засоби виробництва, використання найманої праці і вільне підприємництво, що сприяє розвитку ринкової економіки

Капіталізм народний, теорія, що обґрунтовує трансформацію капіталізму в новий суспільний лад

Капітуляція, повне й остаточне припинення опору збройних сил однієї з воюючих сторін, здача повністю або окремих частин збройних сил сторони збройного конфлікту

Каплан, Мортон (1921), політолог, фахівець-міжнародник, один із перших розробників системного методу в дослідженні міжнародних відносин, один із ініціаторів модернізму в теорії міжнародних відносин, США

Кар, Едвард Халлет Тед (1892–1982), дипломат, історик і політолог, один із засновників класичної теорії політичного реалізму, Велика Британія

Карикатура політична, жанр художньої публіцистики у вигляді малюнка, сюжет якого, як правило, пов'язаний із поточними подіями або особистостями, зазвичай містить також текстовий коментар

Карлейль, Томас (1795–1881), філософ, письменник, історик, автор концепції культу героїв – єдиних творців історії, Велика Британія

Карт-бланш, необмежені повноваження, надані довірителем довірєній особі при здійсненні ділової операції від імені довірителя

Карт-бланш, повна свобода дій, необмежені повноваження, надані якійсь особі

Кассіерер, Ернст (1874–1945), історик, філософ, культуролог, один із провідних представників неокантіанства, Польща – Німеччина – США

Кастельс, Мануель (1942), соціолог-постмарксист і економіст, один з чільних соціологів сучасності, фахівець з теорії інформаційного (постіндустріального) суспільства, Іспанія – Франція – США

Катастроф теорія, катастрофізм, застаріла система уявлень про зміни живого світу в часі під впливом подій, що призводять до масового вимирання організмів

Каутський, Карл Йоганн (1854–1938), соціальний філософ, лідер і теоретик німецької соціал-демократії, Чехія – Німеччина – Нідерланди

Кац, Річард С. (1947), політолог, дослідник міжнародних відносин, США

Квадрат темпоральний, концептуальна модель темпоральної політології, яка ґрунтується на дихотомії «теоретичне – практичне» в політичній науці

Квазігра політична, маніпулятивна діяльність політичних акторів, що в публічній сфері симулюється як чесна політична гра але де-факто відбувається поза офіційними правилами (законами) і проявляється у прихованих мотиваціях, інтригах, підкупках і шантажах

Квазідержав, суспільна організація людей з усіма основними ознаками держави, яка, втім, не визнається державою у правовому полі

Кворум, встановлена законом, статутом або іншим актом найменша кількість учасників яких-небудь зборів, необхідна для їх відкриття й прийняття ними правомочних рішень

Квота виборча (метр виборчий), кількість голосів виборців, необхідних для отримання одного депутатського мандата при встановленні результатів виборів, що проводяться за пропорційною виборчою системою

Квота етнічна, визначена частка певної етнічної спільноти, яка має бути представлена у соціальній, економічній, політичній чи культурній сфері суспільного розвитку

Квота імміграційна, визначена кількість іммігрантів, яким дозволяється прибуття до країни, яка їх приймає

Квота політична, кількісна міра, що визначає розмір участі політичної партії (блоку, об'єднання) у формуванні уряду, права кожного окремого члена урядової коаліції

Квоти гендерні, спеціально визначене тимчасове мінімальне представництво жінок і чоловіків у суспільно-політичній сфері для усунення кількісного дисбалансу

Кейган, Роберт (1956), економіст, політолог, журналіст, США

Кейнс, Джон Мейнард (1883–1946), економіст, теоретик державного регулювання економіки, основоположник кейнсіанства, Велика Британія

Кеннан, Джордж Фрост (1904–2005), дипломат, політолог, історик, ідеолог політики стримування часів Холодної війни, США

Кеннеді, Пол (1945), історик і політолог, дослідник сучасних проблем світової політики, історії міжнародних відносин і воєнної історії, Велика Британія

Кеннет, Ніл Уолтц (1924–2013), політолог, представник теорії неореалізму (структурного реалізму), США

Кермонн, Жан-Луї (1927), політолог, Франція

Кимлічка, Вілл (1962), філософ, теоретик політичної філософії, автор концепції ліберального мультикультуралізму, Канада

Кібербезпека, 1) різновид інформаційної безпеки, що спрямована на захист інформаційного простору держави від ворожих вторгнень; 2) стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави в кіберпросторі, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам у сфері функціонування інформаційно-комунікаційних систем; 3) система державних заходів, які гарантують єдність інформаційних ресурсів, забезпечення їх недоторканості й можливості їх обміну та перетворення

Кібервійна, частина еволюції звичайної війни в умовах глобальних технологічних, політичних і соціальних змін

Кібернетика політична, галузь кібернетики, зорієнтована на управління поведінкою соціальних систем, аналіз політичних систем і політичних процесів за допомогою й відповідно до кібернетичних законів

Кіберсвобода, можливість демонстрації власної позиції й вільного вибору форм сприйняття, реакції в кіберпросторі

Кібертероризм, умисна, політично вмотивована атака на інформацію, що обробляється комп'ютером, комп'ютерну систему й мережі, що створює небезпеку для життя й здоров'я людей або настання інших тяжких наслідків

Кін Джон (1949), політолог, політичний філософ, Австралія

Кіно політичне, жанровий різновид ігрового/документального кінематографу, приналежність до якого визначається переважно за типом сюжету і тематичним спрямуванням стрічки

Кіссінджер, Генрі Альфред (1923), 56-й державний секретар США (1973–1977), радник президента США з національної безпеки (1969–1975), Нобелівська премія миру (1973), США

Кістяківський, Богдан Олександрович (1868–1920), правознавець, філософ права, соціолог і політолог громадський діяч. Один з організаторів Академії наук України, академік УАН (1919), Україна – Росія

Кітч політичний, форма репрезентації політики в ідеологіях, ЗМІ, ритуалах, рекламі, мистецтві

Клас, 1) велика соціальна група, яка відрізняється від інших критеріями доступу до суспільного багатства, влади, соціального престижу; 2) марксистське поняття («робітничий клас»), яке служить ключем до розуміння структури суспільства й природи політики і влади

Клас політичний, соціальна група, об'єднана спільними політичними інтересами, свідомістю, ідеологією, політичною культурою, класовою солідарністю, яка проявляється в поведінці його представників

Класократія, форма державного правління та устрою, спосіб, метод і принцип організації й формування управлінської еліти (національної аристократії), влада найкращих представників суспільства

Клаузевіц, Карл фон (1780–1831), військовий теоретик, основоположник сучасної теорії війни, Німеччина

Клептократія, ідеологічне кліше, що позначає владу крадіїв, систему влади в умовах якої корупція й фінансові зловживання державних чиновників і політиків стають одним із основних стрижнів життя суспільства

Клерикалізм, релігійно-політичний напрям, метою якого є активна участь церкви в суспільно-політичному житті держави

Клієнтелізм політичний, система неформальних зв'язків між індивідами і групами, що займають нерівні соціальні позиції, на основі взаємного обміну благами, в яких патрон (з вищим статусом) використовує свій авторитет і ресурси для захисту інтересів свого клієнта в обмін на лояльність і різні послуги

Кліка етнічна, зазвичай, невелика група людей у межах етнічної спільноти, інтереси якої концентруються на вузькогосподарських інтересах, що протиставляються інтересам усієї спільноти й перебувають у суперечності з ними

Клінгеман, Ганс-Дітер (1937), політолог, експерт з питань консолідації й посилення демократичних політичних систем, Німеччина

Коабітація політична, певний період вимушеного співіснування глави держави та уряду, співробітництво яскраво виражених політичних суперників у виконавчій владі

Коаліціада, довготривалий всупереч законодавству, загальнодержавним інтересам і запитам суспільства процес формування коаліції депутатських фракцій у новообраному парламенті

Коаліція (партій, держав), угода кількох політичних партій про спільну діяльність; союз (об'єднання) громадських організацій і держав, що орієнтуються на досягнення балансу політичних сил і пов'язаний з реалізацією корінних політичних цілей та інтересів

Коаліція, 1) угода кількох політичних партій про спільну діяльність; 2) союз (об'єднання) громадських організацій і держав, що орієнтуються на досягнення балансу політичних сил і пов'язаний з реалізацією політичних цілей та інтересів

Коаліція парламентська, угода фракцій про спільні дії в парламенті

Когнітологія політична, галузь міждисциплінарних досліджень, основна увага якої спрямована на визначення змісту когнітивного механізму, що опосередковує взаємодію людини з політичною реальністю

Когон, Ойген (1903–1987), публіцист, соціолог, політолог, дослідник системи нацистських концтаборів, Німеччина

Коен, Саул Бернард (1925), геополітик, географ, геостратег, політолог, США

Козер, Льюїс Альфред (1913–2003), соціолог, президент Американської соціологічної асоціації (1975–1976), один з основоположників соціології конфлікту, Німеччина – США

Кокус, неофіційні, часто закриті збори (нарада) членів політичної партії або фракції для висування кандидатів на вибори, обговорення політичної лінії

Колабораціоналісти, зрадники своєї батьківщини, що співпрацювати під час Другої світової війни з нацистами в окупованих гітлерівською Німеччиною країнах Західної Європи

Колабораціонізм політичний, комплекс заходів, здійснюваний державами-агресорами в роки Другої світової війни, спрямований на спонукання до співпраці з окупаційними арміями та адміністраціями громадян окупованих держав

Колаковський, Лешек (1927–2009), філософ, критик марксизму, Польща – Велика Британія

Колегіальність, принцип державного й громадського управління, згідно з яким керівництво державними і громадськими органами та організаціями здійснюється колегією – групою осіб, які мають рівні права та обов'язки або дорадчі права в розв'язанні питань, що належать до компетенції даного органу, організації

Колективізм, теорія, за якою суспільний уклад формується на основі суб'єктності колективів, що характеризується наданням колективу особливого статусу в суспільному житті, політичних, економічних та юридичних прав, специфічних повноважень

Коллінгвуд, Робін Джордж (1889–1943), філософ-неогегельянець, історик, археолог, авторитет у царині методології й ґносеології історичної науки, Велика Британія

Колоніалізм, панування більш розвинених країн (метрополій) над залежними від них і розташованими, як правило, поза їх межами

Колоніальна система, система поширення суверенітету одних держав на інші або підкорення бездержавних територій із перетворенням їх на колоніальну периферію

Колонізація, заселення незайманих земель або захоплення чужих територій із подальшим їхнім заселенням

Колонія, 1) залежні території, що знаходяться під прямим контролем та управлінням метрополій; 2) поселення, географічно віддалене від місцевості/держави, вихідцями з якої воно засновано

Комінтерн, Комуністичний інтернаціонал, Третій Інтернаціонал, міжнародне політичне об'єднання комуністичних партій різних країн з метою координації діяльності та надання взаємної підтримки

Комісії парламентські, складові елементи внутрішньої структури парламентів (палат); у деяких країнах їх називають комітетами

Комісія виборча, орган у виборчому процесі, що організовує й здійснює формальну частину виборчого процесу, реєструє кандидатів, організовує й проводить голосування, підраховує голоси

Комісія делегованих виборців, комісія обраних електорів або делегованих виборців, яка відповідає за вибори претендента на вищу політичну посаду

Комісія європейська, інститут ЄС, вищий орган виконавчої влади, який має право законодавчої ініціативи

Комісія лічильна, спеціальний колегіальний виборчий орган, що утворюється з метою визначення результатів таємного (закритого) або відкритого голосування при прийнятті колективного рішення

Комісія мандатна, одна з постійних або тимчасових комісій у парламентах ряду країн, яка створюється на початку роботи першої сесії

Комісія Україна – НАТО, формат, в якому Північноатлантична рада відповідно до Хартії НАТО – Україна періодично проводить засідання з Україною

Комітет Міністрів Ради Європи, один із головних органів Ради Європи, складається з міністрів закордонних справ держав – членів Ради Європи

Комітологія, система спеціально створених комітетів, у роботі яких беруть участь представники держав-членів, за допомогою яких узгоджуються правила й норми імплементації Європейською Комісією законодавства ЄС

Компаративістика політична, один із напрямів політології, що вивчає політику за допомогою зіставлення однотипних явищ різноманітних політичних систем

Компетентність громадянська, поєднання знань і вмінь, навичок і досвіду, цінностей, які дозволяють людині реалізовувати громадянські права й

виконувати обов'язки, приймати участь у процесі розробки суспільно-важливих рішень, політичному управлінні, забезпечувати дотримання суспільного порядку й безпеки, ефективно здійснювати соціально значиму громадську діяльність

Компетентність політична, інтегральне поняття, що відображає системоутворюючу властивість відповідності сукупності знань, досвіду, здібностей, повноважень політичного суб'єкта до сфери політичної життєдіяльності й об'єктивно існуючих вимог до нього з боку суспільств

Компромат політичний, інформація про окремі аспекти життя, особисті якості, діяльність політика чи політичної сили, яка здатна нанести шкоду честі, гідності, правам та інтересам, підірвати репутацію

Компрометація політична, оприлюднення даних, що дискредитують когонебудь, підривають до нього довіру й повагу

Компроміс політичний, домовленість, угода політичних сил як розумний спосіб вирішення конфліктів, який полягає в досягненні взаєморозуміння шляхом обопільних поступок сторін, що задіяні в конфлікті

Комунізм, політична ідеологія, світогляд, що ґрунтується на ідеї спільного майна і загальної рівності у безкласовому суспільстві

Комунізм воєнний, комплекс економічних і політичних заходів, застосованих радянською владою на території Росії та інших радянських республік у 1918–1921

Комунізм православний, політичні погляди і відповідна їм практика, що передбачають поєднання комуністичної й православної доктрин, ідеологічних концептів, учень, символів і ритуалів

Комунікативістика політична, прикладна субдисципліна, яка сформувалася на межі політичної й соціально-психологічної наук і має яскраво виражений міждисциплінарний та інтегративний характер

Комунікації глобальні, термін, яким позначають сучасну здатність до забезпечення доступу й обміну інформацією в різних культурах і країнах

Комунікація політична, форма спілкування у сфері політичної діяльності, встановлена на основі обміну інформацією

Комунітаризм, напрям у сучасній соціальній філософії та сформований на цих засадах соціально-політичний рух, що відстоює інтереси соціальних спільнот у їх відносинах з державою та бізнесом

Комунітаризм лібертарний, політологічна й соціально-філософська концепція в сучасному неомарксизмі й постмарксизмі, присвячена опору авторитарному примусу й соціальній ієрархії

Кон'юнктура політична, сукупність політичних умов, соціальна обстановка, положення, що склалося у певний момент в галузі політичних відносин

Конвенція, багатостороння міжнародна угода з будь-якого спеціального питання, яка визначає права та обов'язки держав-учасниць у певній, окремій галузі, потребує спеціального розгляду зі встановленням відповідних процедур їх вирішення

Конвергенція етнічна, виникнення в різних місцях незалежно один від одного подібних або однакових культурних явищ під впливом загальних законів суспільного розвитку; процес зближення, проникнення різних етнічних спільнот одна в одну (інколи й їх злиття)

Конверсія, скорочення випуску озброєнь оборонною промисловістю, переорієнтація індустрії на виробництво цивільної продукції

Конгломерат, об'єднання різнорідних частин, форма територіального устрою поряд з унітарною, федеративною, конфедеративною

Конгрес, 1) широке представницьке зібрання, переважно міжнародного характеру; 2) назва парламенту або складова назви нижньої палати парламенту деяких країн; 3) назва політичних партій, профспілок та ін.

Конгрес місцевих і регіональних влад Європи, консультативний орган Ради Європи з проблем місцевих і регіональних політик, самостійності і розвитку

Конгрес США, двопалатний орган законодавчої влади у США

Кондомініум, спільне володіння або управління територією двома або більше державами

Конечни, Фелікс (1862–1949), історик і культуролог, який запропонував нову науку про цивілізації, Польща

Конкордат, угода між Папою Римським як главою Римо-католицької церкви і світським урядом

Конкуренція політична, специфічна форма політичної взаємодії, в якій суб'єкти політики правовими і не правовими засобами змагаються за владу

Коннолі, Вільям Е. (1938), політолог, публіцист, США

Коннор, Волтер (1942), політолог, фахівець у галузі порівняльної політології, міжнародних відносин, радянології й пострадянських досліджень, США

Консенсус політичний, 1) взаєморозуміння, згода з того чи іншого суперечливого питання, що досягається в результаті зближення позицій; 2) ухвалення рішення чи тексту договору на міжнародних конференціях і в міжнародних організаціях на основі досягнутої загальної згоди учасників без проведення формального голосування, якщо проти не виступає жоден з учасників проведеного форуму; 3) один із основних засобів попередження і розв'язання політичних і соціальних конфліктів

Консервативна партія (Велика Британія), одна з двох основних партій у Великій Британії, що формують двопартійну систему країни

Консерватизм, сукупність ідейно-політичних, ідеологічних і культурних течій, що спираються на ідею традиції й спадкоємності в соціальному та культурному житті

Консолідація, 1) зміцнення (організації, групи осіб, позицій влади); 2) у Великобританії – спосіб систематизації законів, коли ряд старих законів поєднуються в один новий зі збереженням їхнього змісту

Консолідація міжетнічна, злиття кількох близьких за мовою, культурою невеликих за розміром етнічних спільнот у більшу етнічну спільноту

Консолідація національна, історичний процес формування й розвитку нації на основі створення рівних можливостей для участі всіх громадян у державотворчих процесах незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак

Констан, Анрі-Бенжамен де Ребек (1767–1830), політичний філософ, громадський і політичний діяч часів Великої Французької революції, представник французького лібералізму 1 пол. 19 ст., Франція – Швейцарія

Конституанта, загальнонаціональний колегіальний представницький орган держави (установчі збори, конституційні збори, великі народні збори тощо), який спеціально утворюється для розробки і прийняття конституції

Конституційний Суд України, єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні, який вирішує питання відповідності законів та інших правових актів Конституції України, дає офіційне тлумачення Конституції і Законів України

Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні, основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, встановлені й гарантовані Конституцією України

Конституційність, найважливіша риса, якість, характеристика тих чи інших законів, кроків, дій, заходів, що характеризує їх відповідність положенням Конституції країни

Конституціоналізм, 1) система знань політико-правового характеру, предмет дослідження якої становлять фундаментальні цінності демократії, обґрунтування необхідності встановлення конституційного ладу; 2) механізм державної влади, обмежений конституцією; 3) політична система, що спирається на конституцію і конституційні методи управління

Конституція, основний закон держави, що визначає суспільний і державний устрій, порядок і принципи утворення органів влади, основні принципи правосуддя, виборчу систему, права й обов'язки громадян і т. д.

Конституція народна, конституція, яку було прийнято на всенародному референдумі або представницьким зібранням, установою (парламентом, установчими зборами) тощо

Конституція октройована, конституція, створена без участі установчих зборів, парламенту чи іншого колегіального представницького органу країни, натомість «дарована» народу монархом або надана метрополією своїй колонії

Конституція України (1996, зі змінами 08.12.2004), основний Закон незалежної Української держави, в якому закріплено основні права, свободи і обов'язки громадян України, її суспільно-політичний і державний устрій

Конструктивізм, етнополітична теорія, що розглядає націю як результат свідомого штучного конструювання, уявну спільноту

Конструктивізм, теорія, представники якої визнають етнічні спільності певними інтелектуальними конструкціями науковців, політиків, яким завдяки значному поширенню системи освіти, розгалуженій мережі засобів масової інформації вдається передавати власні ідеї масам, активно впливати на них

Конструктивність у політиці, вимоги щодо оптимізації політичного процесу, теорій, програм; специфічна характеристика раціональної політики

Конструкція знакова політична, інтегральне поєднання політичних знаків, яке має самостійне політичне значення

Консультації з громадськістю, форма залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів публічної влади забезпечення гласності, відкритості й прозорості в діяльності цих органів

Консультації міжнародні, форма міжнародних переговорів

Консультування політичне, процес надання спеціалістом або групою спеціалістів професійної допомоги суб'єктові політики у його практичній діяльності

Консюмеризм політичний, різновид політичної поведінки громадськості, яка схильна розглядати політичних акторів виробниками специфічних товарів і послуг, що пропонуються на ринку політичного процесу, схильність до бойкоту ринкової продукції із політичних переконань

Конт, Ісідор Марі Огюст Франсуа Ксав'є (1798–1857), філософ, один із основоположників позитивізму, упровадив термін «соціологія» й окреслив предмет, структуру, функції нової науки, Франція

Контамінація, механічний вплив певних зовнішніх чинників на перебіг і результати виборчого процесу, партійну й виборчу системи

Континуїтет держави, принцип, за яким держава як суб'єкт міжнародного права, незважаючи на зміни, пов'язані з її урядом, назвою чи конституційним устроєм, залишається тим самим суб'єктом міжнародного права

Контрасигнування актів глави держави, скріплення підписом глави уряду і/або окремого члена уряду акта глави держави

Контрдемократія, поняття, запропоноване французьким політичним філософом П. Розанваллоном для позначення особливого різновиду демократії, який підкріплює в умовах сучасності звичайну виборну демократію

Контреліта, опозиційна щодо панівної еліти частина бюрократії, соціальна група, що виборює право на входження в еліту або створення нової еліти

Контрибуція, 1) примусові післявоєнні платежі, які сплачує держава, яка зазнала поразки у війні, державам-переможницям; 2) примусові грошові чи натуральні стягнення з населення, які проводять війська однієї з країн, що воюють, на захопленій території противника

Контроль громадський, один із механізмів участі громадян в управлінні державними справами і контролю за діяльністю органів публічної влади

Контроль парламентський, одна з функцій парламенту; діяльність парламенту, його органів і посадових осіб, інших державних органів і посадових осіб, функціонально поєднаних із парламентом, у здійсненні повноважень контролю за виконавчою владою (насамперед урядом)

Контрпропаганда, комунікативна діяльність, організована на протидію закріпленню в свідомості або трансформацію певних установок цільової аудиторії за допомогою інформаційних та / або маніпулятивних прийомів, які використовує протилежна сторона (переважно, держава)

Контрреволюція, суспільний процес, протилежний революції, що є реакцією поваленого класу на соціальну революцію і спрямований на відновлення поваленого суспільного та державного ладу; антиреволюційні сили

Конфедерація, об'єднання або союз держав, за якого держави, що утворюють конфедерацію, повністю зберігають свою самостійність, мають свої вищі й місцеві органи влади, управління й правосуддя

Конфігурація політична, зовнішній обрис, сукупність незалежних елементів політичного простору (політичні партії, політичні актори, інститути громадянського суспільства) та їх взаємозв'язків, визначається їх кількістю й параметрами

Конфлікт військово-політичний, вища стадія розвитку антагоністичного протиріччя з приводу політичної влади, розв'язання якого досягається за допомогою військової сили

Конфлікт етнічний, ситуація протиборства й конфронтації в системі стосунків між етнічними спільнотами, належними до них групами та індивідами, що зумовлена несумісністю об'єктивних або суб'єктивних (іноді позірних) інтересів, цілей і цінностей

Конфлікт етнополітичний, незбігання, зіткнення інтересів, цілей різних етносуб'єктів (етносів, націй, національних меншин, корінних народів, етнонаціональних організацій, об'єднань, рухів, громадських організацій, політичних партій) між собою та з інтересами й цілями держави

Конфлікт заморожений (тліючий), ситуація, в якій активний збройний конфлікт завершено, але мирний договір чи інший політичний документ, укладений задля вирішення конфлікту, не задовольняє сторін

Конфлікт збройний, край гостра форма вирішення протиріч між державами або соціальними спільнотами всередині окремих держав, що характеризується двостороннім застосуванням воєнної сили

Конфлікт латентний, протистояння між двома й більше учасниками, яке знаходиться в прихованому стані (може не усвідомлюватися чітко обома сторонами)

Конфлікт міжнародний, ситуація, за якої учасники міжнародних відносин поєднуються єдиним об'єктом, стосовно якого існує усвідомлена кожним учасником несумісність їхніх інтересів, та діють на основі такого розуміння

Конфлікт пам'ятей, різновид соціально-політичного конфлікту, предметом якого є не дійсне, а минуле та його репрезентації у режимі реального часу різними соціальними групами

Конфлікт політичний, надмірне загострення взаємовідносин сторін у політиці або їх зіткнення, пов'язане з відмінностями їх становища в суспільстві

Конфліктологія, галузь науки, що займається вивченням конфліктів у різних сферах суспільного життя й свідомості людини

Конфліктологія етнополітична, нова наука про закономірності зародження й розвитку етнополітичних конфліктів, їх сутність, характер, причини виникнення, місце й роль у суспільному розвитку, шляхи, методи і засоби їх прогнозування, запобігання й управління

Конформізм, соціально-психологічна установка особи чи соціальної групи на некритичне сприйняття й наслідування готових стандартів у поведінці, копіювання існуючих думок і стереотипів, пасивне сприйняття пануючих порядків та ідей

Конформність, схильність людини підкорятися тискові групи

Конфронтація політична, стан політичних відносин і вид політичної взаємодії, що характеризується жорстким протистоянням, протиборством, суперництвом

Концепція двох культур, концепція, яка сформувалася у Канаді у середині 20 ст. й обстоювала ідею побудови країни на базі двох культур, англоканадської та франкоканадської

Концепція політична, 1) суспільна рефлексія політичної взаємодії в сучасних обставинах або в історичній перспективі; 2) система поглядів на політичний процес; 3) спосіб розуміння політичної ситуації, підхід до розв'язання політичної колізії

Концепція спонтанних порядків, одна з провідних концепцій неоконсерватизму, що була сформульована Ф. фон Гайєком, згідно з якою всі

суб'єкти соціальної творчості, організовуючи ту чи іншу сферу діяльності повинні максимально спиратися на спонтанні сили суспільства та якомога менше вдаватися до примусу

Концепція третього компоненту («третьої сили»), концепція, згідно з якою іммігранти, що прибувають до Канади, складають третій етнонаціональний компонент канадського суспільства поряд з англоканадцами та франкоканадцами

Концесія, правовідносини, які виникають між державою та фізичними чи юридичними особами з приводу передачі їм на договірних засадах промислових підприємств, земельних ділянок з правом видобування корисних копалин, будівництва різноманітних об'єктів

Кооптація, введення до складу виборного колегіального органу нових членів чи кандидатів за його власним рішенням без проведення додаткових виборів

Кордон державний, лінія на поверхні землі і уявна вертикальна поверхня, що проходить через неї в повітряному просторі і надрах, визначальна межа території держави

Кордон санітарний, поняття, яким у політичному дискурсі позначають механізм протидії розповсюдженню радикальних ідей і партій, стримування політики ідеологічно небезпечних держав

Кордону делімітація, визначення проходження лінії кордону між суміжними державами, зафіксоване в міжнародному договорі

Кордону демаркація, проведення лінії державного кордону на місцевості з позначенням її спеціальними прикордонними знаками

Коректність політична (політкоректність), уникання в мові та діях усього того, що могло б бути образливим, зачіпати почуття гідності індивіда чи групи з приводу їхньої расової чи статевої приналежності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду тощо

Коренізація, політика в національній сфері, прийнята під натиском націонал-комуністів і на вимогу В. Леніна X (березень 1921) і XII (квітень 1923) з'їздами РКП(б)

Коридор гуманітарний, система маршрутів, що не піддаються обстрілу й бомбардуванням

Корінний народ, народ, який проживає в багатоетнічних суспільствах незалежних країн і є нащадком тих, хто населяв країну або географічну

область, частиною якої є дана країна, споконвіку, в період її завоювання або колонізації або в період встановлення наявних державних кордонів

Корпоративізм, система прийняття рішень і представництва інтересів через обмежену кількість жорстко визначених, ієрархічно ранжованих і функціонально диференційованих груп інтересів

Корпус виборчий, сукупність виборців, що беруть участь у голосуванні

Корупція, загальна назва злочинів, що полягають у використанні державними посадовими особами, політичними і громадськими діячами своїх службових прав з метою особистого збагачення на шкоду державі й суспільству

Космополітизм, теорія, що проповідує байдуже ставлення до власної вітчизни, обстоює необхідність заміни національного громадянства світовим; ідеологія відмови від національної культури, патріотизму, національних інтересів і традицій

Кохейн, Роберт Оуен (1941), політолог, один із провідних представників неоліберального інституціоналізму в теорії міжнародних відносин, один із розробників концепцій транснаціоналізму, комплексної взаємозалежності, гегемоністської стабільності, США

Країна, 1) частина території, найважливіший елемент територіально-політичної організації суспільства; 2) велика територія, що характеризується спільністю географічного положення або спільністю за будь-якою іншою ознакою

Країни, асоційовані з ЄС, країни (більшість з яких слаборозвинені), що мають з ЄС двосторонні угоди про преференціальний (пільговий) торгово-економічний режим

Країни, що розвиваються, група незалежних країн Азії, Африки, Латинської Америки та Океанії, відсталих у своєму соціально-економічному розвитку

Країни Африки, Карибського та Тихоокеанського басейнів, група країн, що розвиваються, які підписали Конвенцію Ломе, згідно з якою більшість видів продукції цих країн дозволяється ввозити в країни ЄС на засадах невзаємності

Країни БРІК, BRIC (Бразилія, Росія, Індія, Китай), група найбільших за площею та населенням країн, що розвиваються

Країни Вишеградської угоди, Польща, Угорщина, Чеська Республіка, Словаччина, що у 1991 домовилися про співробітництво в процесі європейської інтеграції

Країни з перехідною економікою, група незалежних держав, які за своїми показниками займають перехідне положення між економічно розвиненими країнами та країнами, що розвиваються

Країни малорозвинуті, значна група країн сучасного світу, більша частина яких має низькі стандарти демократичних урядів, слабку ринкову економіку, нерозвиненість соціальних програм і гарантій прав людини для своїх громадян

Країни третього світу, колишні колонії та напівколонії, які здобули політичну незалежність, сукупність найбідніших країн Азії, Африки, Латинської Америки, що посідають особливе місце у світовій політиці, а їх населення становить понад 3/4 усього людства

Країни шістки, перші шість країн членів ЄС, які підписали Римську угоду Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція

Кратологія, вчення про владу, про закономірності її походження, функціонування і розвитку, про типи і види влади

Креативний клас, впливова соціальна група в постіндустріальному суспільстві, зміст діяльності якої полягає в творчості, генеруванні нових, продуктивних ідей чи нешаблонних рішень, необхідних для економічного зростання й суспільно-політичного розвитку

Креолізація, процес, під час якого етнічна спільнота, потрапляючи у нові для себе обставини (переселення, підкорення іншими людським спільнотами), практикує спосіб життя, що відмінний від нового довкілля та певною мірою відрізняється від його укладу, який вона вела на етнічній батьківщині; процес перебирання носіями однієї культури цінностей іншої культури

Криза військова, складова воєнно-політичної кризи, яка виникає внаслідок попереднього розвитку міждержавного конфлікту, як його щонайгострішої фази, у результаті висунутої однією з держав загрози, важливих для національних інтересів опонентів

Криза влади, 1) різкий поворот у розвитку влади і її долі, важкий перехідний стан; 2) різке загострення труднощів у діяльності того чи іншого правителя, системи або органів влади, що потребує кадрових змін: на

рівні уряду або його частини, на рівні парламенту – його розпуску й переобрання тощо

Криза глобальна, всеосяжне явище, яке зачіпає життєво важливі інтереси усіх народів і країн світу, породжене загальними законами існування й розвитку людства

Криза легітимності, ситуація втрати органами державної влади чи політичним режимом загалом підтримки з боку суспільства, за якої піддається сумніву правомірність існуючого соціального порядку, процесу прийняття політичних і управлінських рішень

Криза міжнародна, фаза розвитку міжнародної конфліктної ситуації, що характеризується змінами протягом відносно короткого часу основних компонентів міжнародної конфліктної системи

Криза політична, ситуація в державі, яка склалася через неможливість узгоджених дій між політичними силами, наслідком чого є припинення всіх законотворчих процесів і ослаблення державного контролю

Криза політичної участі, ситуація загострення конкуренції між активними соціальними групами у боротьбі за доступ до процесу прийняття політичних рішень

Кроз'є, Мішель (1922–2013), соціолог, політолог, Франція

Круглий стіл, форма публічного обговорення або висвітлення будь-яких питань, яка характеризується рівними правами усіх учасників зборів, наради, що сидять за столом умовно круглої форми

Ксенофобія, недоброзичливе ставлення до іноземців, до всього чужого (мови, способу життя, стилю мислення тощо)

Ксеноцентризм, надання переваги продуктам, ідеям, цінностям, культурним зразкам інших народів

Култ особи, сліпе поклоніння перед авторитетом будь-якого діяча, надмірне перебільшення його справжніх заслуг, фетишизація історичної особистості

Культура влади, форма соціальних відносин, яка характеризується здатністю впливати на характер і напрямок діяльності й поведінку людей, соціальних груп і класів за допомогою таких економічних, ідеологічних і організаційно-правових механізмів, як обмеження примусу й перехід до застосування переконання в керівництві, впливу й контролю за допомогою авторитету й традицій

Культура миру, сукупність ціннісних установок, спрямованих на формування стабільного миру

Культура політична, 1) якісний склад політичного життя суспільства, що визначається історичними, соціально-економічними і політичними умовами і відображає рівень засвоєння суб'єктом відповідних політичних відносин, способів діяльності, норм і цінностей; 2) сукупність індивідуальних позицій і орієнтацій учасників системи, політичного процесу; 3) суб'єктивна сфера, що лежить в основі політичних дій і надає їм відповідного значення

Культурно-історичних типів теорія, соціологічна концепція, яка підкреслює існування розмаїття культур, своєрідність кожної з яких, разом з тим, заперечує єдність всесвітньо-історичного розвитку людства

Культурно-національна автономія, одна з форм національного самоуправління, теорія й програма розвитку національної культури у багато-національному суспільстві

Культурологія політики, новітня галузь політології, що почала формуватися в др. пол. 20 ст., коли виявилася евристична обмеженість її традиційної методології

Курас, Іван Федорович (1939–2005), політолог та історик, один із фундаторів вітчизняної етнополітології, державний діяч, академік НАН України (1995), Україна

Курс політичний, довготривале спрямування діяльності політичних інститутів відповідно до одного або кількох політичних завдань

Курултай кримсько-татарського народу, одна з форм сучасного кримсько-татарського національного руху

Лабріола, Антоніо (1843–1904), філософ, засновник італійського марксизму, Італія

Лад конституційний, сукупність правовідносин, що виникають у зв'язку із застосуванням норм конституції та інших джерел галузі конституційного права

Ландтаг, місцевий представницький законодавчий органи, земельний парламент у сучасних німецькомовних державах – Австрія, Ліхтенштейн, Німеччина, а також у німецькомовному регіоні Італії Південний Тіроль

Ландшафт політичний, просторово організована система, яка включає в себе феномени політичного життя, природні умови, територіальність (протяжність і площа)

Ласкі, Гарольд Джозеф (1893–1950), політолог, соціолог, економіст, Велика Британія

Лассуелл, Гарольд Дуайт (1902–1978), політолог, теоретик комунікації, США

Латинідад (латиноамериканська сутність), збірна назва комплексу суспільно-політичних учень 20 ст., спрямованих на осмислення самоідентичності, ролі й місця народів Південної й Північної Америки у сучасному світовому процесі

Лебон, Гюстав (1841–1931), соціолог, історик, політолог, антрополог, археолог, один із засновників соціальної психології, Франція

Левенець, Юрій Анатолійович (1961–2013), історик, політолог, академік НАН України (2009), Росія – Україна

Левіафан, класична праця Т. Гоббса, що вийшла друком у Лондоні в 1651, в якій викладено основні принципи його філософії, вчення про державу, проблеми її походження й соціальну сутність

Легальність, дозволеність, відповідність певних політичних явищ чи подій чинним законам, їх прийнятність попри те, що вони можуть комусь не подобатися

Легіслатура, 1) період діяльності вибраного представницького органу; 2) назва законодавчих органів в окремих державах; 3) синонім слову «парламент»

Легітимація, процедура суспільного визнання будь-якої дії особи, підтвердження, визнання законності влади, повноважень владних структур, характеристика політичного режиму (системи)

Легітимність, засвідчення або доведення законності й обґрунтованості існування соціально значущих дій, статусів чи інституцій

Легітимності криза, див. *Криза легітимності*

Лейборизм, ідеологія й політика робітничих партій в окремих країнах (Велика Британія, Нова Зеландія, Австралія та ін.), що ґрунтується на прагненні до гармонізації класових інтересів у суспільстві

Лейбористська партія (Велика Британія), одна з двох провідних партій Великої Британії, що формують двопартійну систему країни

Лейпхарт, Аренд (1936), політолог-компаративіст, фахівець з аналізу виборів і електоральних систем, демократичних інститутів, США

Лексика політична, відкрита система вербальних структур, яка використовується для вираження понять, що відображають сферу суспільно-політичних відносин і впливає на політичну свідомість і політичну культуру індивідів

Ленінізм, одна з політичних течій марксизму розроблена В. Леніним

Липа, Юрій Іванович (1900–1944), письменник, поет, публіцист, лікар, громадський діяч, автор української геополітичної концепції, один із ідеологів українського націоналізму, Україна

Липинський, В'ячеслав Казимирович (1882–1931), політолог, історик, філософ історії, соціолог, ідеолог консервативно-монархічного напрямку української суспільно-політичної думки, дійсний член НТШ (1914), Україна

Лисяк-Рудницький, Іван Павлович (1919–1984), історик української суспільно-політичної думки, політолог, публіцист, Австрія – Україна – США – Канада

Лібер, Френсіс (1800–1872), політолог та соціолог, перший професор політичної науки, один із засновників Американської асоціації соціальних наук (1865), США

Лібералізація, перший етап переходу (транзиту) від авторитаризму до демократії згідно з «класичною» парадигмою транзиту

Лібералізм, політична ідеологія, яка базується на вимогах забезпечення свободи особистості, громадянських і політичних прав індивіда, дотримання принципів парламентаризму, вільного підприємництва та обмеження сфери діяльності держави

Ліберальна партія (Велика Британія), одна з двох провідних партій Великої Британії в період 19 ст. – 20-х 20 ст.

Лібертаризм, 1) доктрина, сучасна течія політичної ідеології, прихильники якої вважають, що держава повинна обмежитися захистом прав індивідів; 2) філософська концепція, метафізична теорія, яка виступає протилежністю і запереченням детермінізму

Ліга Націй, міжнародна організація, що існувала в період між Першою і Другою світовими війнами

Лідер загальнонаціональний, особа, здатна навколо себе згуртувати людей, мотивувати їх на виконання спільного завдання та обрана (чи планує бути обраною) на всенародних виборах на найвищу посаду в державі

Лідер політичний, авторитетний член організації, групи, суспільства загалом, особистий вплив якого дає йому змогу відігравати провідну чи суттєву роль у політичних процесах і ситуаціях, це володар, який використовує будь-які засоби для наведення громадського порядку й збереження свого панування

Лідерства теорії, наукові концепції формування, функціонування й розвитку феномену політичного лідерства

Лідерство глобальне, політичний феномен, що розглядається: 1) в аспекті типу суб'єкта політичної діяльності; 2) в аспекті суб'єкт-об'єктних відносин; 3) в аспекті інституту в світовій політиці, що унормовує її структурно-рольову архітектуру

Лідерство політичне, 1) механізм групової інтеграції, який об'єднує дії навколо особи чи певного угруповання, які відіграють роль керівника; 2) процес взаємодії угруповання авторитетних людей, котрі наділені реальною владою й здійснюють легітимний вплив на суспільство

Лідерство регіональне, статус достатньо сильної країни, здатної визначати геополітичну ситуацію навколо себе

Лільберн, Джон (1614–1657), мислитель, політик, лідер руху левелерів у період Англійської революції, Велика Британія

Лімітроф, 1) прикордонна живильна область між імперіями, цивілізаціями; 2) прикордонні (біякордонні) області, що повинні були утримувати військо, яке стояло на кордонах; 3) держави, які є «санітарним кордоном» між ворожими блоками, державами

Лінгвістика політична, комплексна галузь наукового знання на стику політики й лінгвістики, що досліджує політичну мову (мовні аспекти відносин влади) і мовну політику (політико-правовий режим мовного життя суспільства)

Лінгвоцид, складова політики етноциду, цілеспрямована діяльність із обмеження функціональної сфери чи цілковитої ліквідації мови підлеглого народу та його культурно-етнічної асиміляції

Ліндблом, Чарльз Едвард (1917), політолог, економіст, США

Лінія конфлікту, термін, що означає кордони (межу), які розділяють супротивників і захисників спірної позиції

Лінц, Хуан (1926–2013), політолог, соціолог, дослідник авторитарних і тоталітарних систем, політичних партій, елітних груп, процесів демократизації й функціонування демократії, Німеччина – США

Ліпсет, Сеймур Мартін (1922–2006), соціолог, політолог, один із засновників теорії модернізації, США

Лобі, група осіб в органах влади, які відстоюють інтереси певної сили, групи, інституту

Лобізм громадський, взаємодія груп громадян із органами влади, компаніями і некомерційними організаціями для просування громадських інтересів

Лобізм політичний, діяльність, спрямована на здійснення впливу на органи влади з метою прийняття ними рішень на користь певних осіб, груп тиску, тощо

Логроллінг, процес взаємовигідного обміну підтримкою між політиками, зацікавленими у вирішенні питань, що представляють інтерес для кожного з них

Лозунг політичний, короткий концентрований вислів провідної ідеї, стратегічного або тактичного завдання, звернень до конкретного суб'єкта з метою мобілізації й стимулювання його творчої енергії на виконання поставленого завдання

Локк, Джон (1632–1704), філософ, політик, основоположник соціально-політичної доктрини лібералізму, Велика Британія

Лондонський клуб, неформальна міжнародна організація, яка об'єднує велику групу комерційних банків-кредиторів

Лоялісти, у другій половині 18 ст. частина колоністів Південної Америки, які були вірогідданські налаштовані до королівської влади в метрополії, дотримувалися монархічних поглядів і виступали проти відділення північноамериканських колоній від Великої Британії

Лукач, Георг (Дьйордь) (1885–1971), неомарксист, соціальний філософ, політолог, революціонер, політичний діяч, Угорщина

Лукман, Томас (1927), соціолог, релігієзнавець, один з чільних представників феноменологічної соціології, Німеччина

Луман, Ніклас (1927–1998), соціолог, представник функціонального аналізу, теоретик права й системної теорії в соціології, Німеччина

Люксембург, Роза (1871–1919), політик, теоретик марксизму, філософ, економіст, публіцист, один з найвпливовіших діячів німецької і європейської революційної лівої соціал-демократії, Німеччина

Люмпени, люмпен-пролетаріат, частина робітників та інших верств населення, які перебувають на соціальному дні (жебраки, кримінальні злочинці та інші), що змирилися зі своїм становищем і не здатні самостійно боротися за його зміну

Люстрація, принцип і сукупність заходів, спрямованих на безвідмовне виключення з активного державного життя й діяльності осіб, які обіймали в минулому керівні посади в партійних системах

Маблі, Габріель, Бонно де (1709–1785), філософ, історик і дипломат, представник утопічного соціалізму 18 ст., Франція

Мазлах, Сергій Михайлович (1878–1937), економіст та політик, один із фундаторів українського націонал-комунізму, Україна

Майдан, 1) просторе незабудоване місце в населеному пункті, переважно в центральній його частині, де проводяться мітинги, паради, демонстрації тощо; 2) назва, яку отримав масовий народний рух в Україні, спрямований проти свавілля влади, за громадянський контроль над діями влади

Макіавеллі, Нікколо ді Бернардо (1469–1527), філософ, політичний і громадський діяч, письменник, історик, військовий теоретик, фундатор політичної теорії Нового часу, започаткував процес виокремлення науки про політику в самостійну галузь, Італія

Макіавеллізм, різновид політичної поведінки, що виправдовує будь-які засоби (у т. ч. й віроломні, жорстокі) заради досягнення поставленої мети

Маккіндер, Хелфорд Джон (1861–1947), географ, історик, геополітик, основоположник теорії Хартленда, Велика Британія

Маклуен, Герберт Маршалл (1911–1980), філософ, філолог, літературний критик, дослідник впливу медіа як засобів комунікації на аудиторію, Канада

Макфол, Майкл Ентоні (1963), політолог, державний діяч, США

Мала (оксамитова) революція, масовий ненасильницький суспільний виступ у Чехословаччині 17.11. – 29.12.1989

Мальтузіанство, теорія, сформульована в кінці 18 ст. англійським економістом і священиком Т. Мальтусом, що пояснює добробут населення природними законами народонаселення

Мандат, юридичне відношення представництва, а також документ, що засвідчує законність цього представництва

Мандат депутатський, документ, який засвідчує законність і об'єм повноважень депутата парламенту або іншого представницького органу, публічна функція, яка покладається на депутата парламенту чи іншого представницького органу влади виборами і зміст якої визначається конституцією та іншими конституційно-правовими актами

Мандат імперативний, 1) договір, за якого уповноважена сторона зобов'язується діяти в інтересах іншої сторони, форма взаємовідносин обраних посадових осіб і тих, хто брав безпосередньо участь у виборах; 2) мандат депутата парламенту або іншого представницького органу влади

Маніпулювання політичне, система засобів ідеологічного й духовно-психологічного впливу на масову свідомість з метою нав'язати певні ідеї, цінності; цілеспрямований вплив на громадську думку й політичну поведінку для спрямування їх у заданому напрямку

Маніфест, 1) урочисте письмове звертання (акт) верховної влади до населення; 2) письмове звертання громадських організацій, політичних партій чи окремих груп, осіб до певних кіл, чи верств, населення загалом з викладом своїх поглядів, програм чи пропонованих планів, заходів, рішень

Маніфестація, публічний масовий виступ для вираження, проголошення людьми своєї прихильності якійсь ідеї або, навпаки, з метою її заперечення, протесту з приводу якоїсь події, діяльності органів влади, політичних сил, окремих політиків

Маргінал політичний, соціальний об'єкт, який перебуває в широкому спектрі системи соціокультурного «пограниччя» (аномія, девіація, люмпенізація та ін.) й не відповідає суспільно-політичним нормам, відтак не може політично суб'єктивізуватися

Маргіальність, стан людини або групи людей, які відірвані від природного етнокультурного середовища й способу життя, та які, не прийнявши нового, перебувають у проміжному стані; етнокультурна одночасна належність до двох етнічних культур, що породжує подвійну етнічну самосвідомість

Маргінальність соціальна, 1) характеристика соціальних явищ, які виникають у результаті розширення нормативно-ціннісних систем; 2) характеристика образу чи героя, що перебуває «на межі» між двома станами

Маріонетка політична, термін-метафора, яким на політичному сленгу, в політичній публіцистиці характеризують несамотійних політичних діячів, лідерів, сили, політичні режими, уряди і держави, що є слухняним знаряддям у чужих руках

Маркетинг політичний, сукупність форм, методів і технологій дослідження, проектування та впровадження в суспільно-політичну практику засобів організації та регулювання виборчих кампаній, настанов суспільної свідомості з метою завоювання ринку влади

Маркс, Карл (1818–1883), філософ, соціолог, економіст, політик, основоположник принципів історичного і діалектичного матеріалізму, теорій додаткової вартості та класової боротьби, разом з Ф. Енгельсом створив цілісне вчення (марксизм), Німеччина – Велика Британія

Марксизм, система філософських, економічних та соціально-політичних поглядів, теорія та ідеологія, світогляд, впливова ідейна течія другої половини 19 ст. – початку 20 ст. (засновник – К. Маркс)

Марксизм латиноамериканський, комплекс суспільно-політичних теорій, створених у країнах Латинської Америки на основі політичної філософії марксизму

Марксизм-ленінізм, крайня ліва політична ідеологія 20 ст., радянський різновид «марксизму», офіційна ідеологічна доктрина СРСР

Маркузе, Герберт (1898–1979), філософ і соціолог, представник франкфуртської школи неомарксизму, Німеччина – США

Масонство, франкмасонство, морально-етичний рух у вигляді закритої організації, всесвітнє братство, всесвітній орден

Мафія, централізована злочинна організація, яка методами терору і за допомогою зв'язків із корумпованими політичними діячами та чиновниками реалізує свої економічні інтереси

Меджліс кримськотатарського народу, єдиний вищий повноважний представницький виконавчий орган народу в період між сесіями Курултаю кримськотатарського народу

Медіа-активізм, форма громадянсько-політичної діяльності, що спрямована на досягнення суспільної реакції шляхом створення альтернативних джерел формування новин

Медіа-війна, явище формування негативного ставлення в аудиторії мас-медіа до ворога (суб'єкта міжнародних відносин, учасника політичного процесу всередині країни)

Медіа-демократія, політичний режим в інформаційних суспільствах, різновид (чи характерна особливість) сучасної демократії, де значну роль у формуванні й здійсненні політики відіграють ЗМІ

Медіа-дипломатія, вплив на громадську думку зарубіжних країн через ЗМІ як засіб зовнішньої політики

Медіакратія, активний вплив ЗМІ на політичну й суспільну дійсність, що проявляється як конструювання віртуальної реальності, формування штучного політичного дискурсу

Медіація, метод розв'язання конфліктів, розроблений у 1960–1970-х у США, що передбачає залучення посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації

Мейс, Джеймс Ернест (1952–2004), історик, політолог, дослідник голодомору в Україні, США – Україна

Меморандум, 1) у міжнародних відносинах – записка з викладом питань, що є предметом дипломатичних бесід; 2) дипломатичний документ

Менеджмент етнополітичний, система заходів, якими органи державного управління здійснюють регулювання процесами у сфері етнонаціонального розвитку й міжетнічними відносинами у поліетнічних країнах

Менеджмент конфліктний, розділ сучасної конфліктології, присвячений дослідженню специфіки управління конфліктами

Менеджмент політичний, керівництво, управління політичною системою, організацією, процесом, явищем

Менталітет політичний, своєрідний стан, рівень розвитку й спрямованості індивідуальної та групової свідомості, здатність до засвоєння норм, принципів, життєвих орієнтацій, суспільних цінностей та адаптації до умов соціального середовища, можливостей впливу на нього, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь

Меншина етнічна, група людей, що тривалий час мешкає на території певної держави на засадах постійного проживання й відрізняється від домінуючої переважаючої більшості мовою, культурою, походженням, самоусвідомленням власної окремішності та є інтегрованою частиною соціуму

Меншина національна, спільнота, яка володіє більшістю ознак етнічної меншини і перебуває на стадії політизації етнічності або завершила її

Меншина транснаціональна, меншина, що живе в складі різних держав та не має власної держави чи національної території

Меншість парламентська, ситуація, яка виникає в парламенті під час голосування, коли рішення підтримує більшість депутатів, а меншість має відмінну позицію

Меншовизм, сукупність ідей меншовиків, фракції Російської соціал-демократичної робітничої партії; суспільно-політична течія, різновид європейської соціал-демократії

Мережевий підхід, метод соціальної й політичної теорії, який використовується для опису феномену самоорганізації соціальних акторів (груп та індивідів) і їх взаємодії в процесі формування горизонтальних зв'язків у суспільстві

Мережі політичні, особливий тип самоорганізації політичних акторів, які встановлюють горизонтальні зв'язки у певній сфері політики з метою досягнення домовленостей з політичних питань і обмінюються ресурсами, якими володіє кожний з учасників мережі

Меритократія, одна з елітарних концепцій у західній політичній науці, основою якої є принцип індивідуальної заслуги у здійсненні політичної влади і соціального управління

Меркантилізм, 1) економічна доктрина періоду раннього капіталізму, яка ґрунтується на принципі державного втручання в економіку задля стимулювання розвитку господарства й посилення державної могутності; 2) переважання матеріальних, фінансових інтересів над усіма іншими

Мерріам, Чарлз Едвард (1874–1953), політолог, один із засновників сучасної політичної науки, США

Мертон, Роберт Кінг (1910–2003), соціолог, класик структурного функціоналізму, США

Меседж політичний, обмежена кількість правдивої інформації (стислий та інформативний виклад поглядів, цілей і намірів кандидата), яка послідовно поширюється кандидатом і кампанією, щоб надати переконливі підстави для вільного вибору на його користь

Месіанство, вчення про надзвичайну роль окремих лідерів, організацій, спільнот у певні переломні моменти історії держав, покликані

кардинально змінити, навіть врятувати державу, націю перед загальною кризою

Местр, Жозеф де (1753–1821), філософ і політик, теоретик фундаментального консерватизму, Франція

Метаморфічний підхід у політиці, нова політична й політологічна парадигма, яка виходить із розуміння суспільства як тотальності, в якій окремі політичні, соціальні, економічні та інші ситуації можуть розгортатися як самостійні тотальності, набувати відносно автономного значення, або згортатися й зникати, не руйнуючи при цьому суспільного цілого

Метафора політична, 1) важливий компонент політичного дискурсу; 2) ефективний мовний засіб прагматичного впливу політичного тексту, який дає змогу долати межі між двома основними типами мислення – міфо-поетичним і дискурсивно-логічним

Метрополія, держава, яка підпорядковує собі інші, економічно залежні держави, перетворюючи їх на колонії

Механізм держави, система способів, засобів, завдяки яким держава здійснює покладені на неї завдання й функції

Механізм політичний, система дій політичних інститутів і організацій, призначена для перетворення властивостей, характеристик, інших параметрів суспільного розвитку в необхідному напрямку

Мехен, Алфред Тайєр (1840–1914), військовий морський теоретик, історик, контр-адмірал (1906), один із засновників геополітики, США

Мирне співіснування, ідеологічна концепція, підґрунтя зовнішньополітичної ідеології й пропаганди КПРС і СРСР у 1960–1980-х, внаслідок ядерного паритету з США і НАТО, як прихована альтернатива гаслу «перемоги комунізму в усьому світі»

Мирний процес, сукупність усіх ініціатив, покликаних сприяти розв'язанню й закінченню конфлікту, створити основу для мирного врегулювання

Мирні збори, право громадян збиратися мирно, без зброї й проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, що є однією з форм безпосередньої демократії, про проведення яких завчасно сповіщаються органи державної влади чи місцевого самоврядування

Мирні протести, відкрите прилюдне виявлення громадянами свого негативного ставлення до рішень, заходів, дій або бездіяльності публічної

влади, її окремих представників, державної політики загалом, тих чи інших подій у соціально-політичному, економічному, культурному житті регіону, країни або світу

Мирного співіснування принцип, один із провідних і важливих принципів міжнародного права, його галузей

Миробудівництво, один із структурних елементів мирного процесу згідно з класифікацією ООН і НАТО, який настає після підтримання миру чи змушування до миру й передуює гуманітарним операціям

Мирологія, миротворчі студії, міждисциплінарне поле наукового дослідження, основним завданням якого є комплексне вивчення феномену миру як форми суспільного існування, засобу творення суспільних взаємодій і як процесу (активного миротворення)

Мирон-Орлик, Дмитро (1911–1942), політик, публіцист, ідеолог українського націоналізму, Україна

Миротворення стратегічне, низка різноманітних прийомів і практик, які доповнюють один одного й спрямовані на трансформацію суспільства, виведення його зі стану насильства до стану справедливого миру

Миротворчість, один із структурних елементів мирного процесу згідно з класифікацією ООН і НАТО, який настає після превентивної дипломатії або запобігання конфліктам і передуює підтриманню миру

Мислення політичне, опосередковане й узагальнене відображення людиною (політиком) політичних явищ і процесів об'єктивної дійсності в їх історичних, часових зв'язках і відносинах

Мистецтво політичне, духовно-практична творчість у сфері політичних відносин; найвища форма політичної діяльності

Митний союз, 1) угода двох або декількох держав, що передбачає усунення внутрішніх тарифів та встановлення спільного зовнішнього тарифу; 2) М. с. Росії, Білорусі і Казахстану, форма міждержавної торгово-економічної інтеграції країн, договір про яку вступив у дію 2010

Митниця, спеціально обладнана зона, визначена на митному кордоні країни, державні службовці якої забезпечують дотримання законодавства про імпорту, експорт, транзит товарів та контролюють перевезення вантажів через державний кордон, перевіряють митні документи, стягують мито та інші збори

Михальченко, Микола Іванович (1942), політолог, культуролог, публіцист, член-кореспондент НАН України (2003), Україна

Мігрант, особа, яка перетнула державний або адміністративно-територіальний кордон і назавжди або на тривалий час змінила місце проживання

Міграція, процеси просторового переміщення, переселення людей, трудових ресурсів, пов'язаних зі зміною ними місця проживання на постійно, чи на певний час

Мід, Джордж Герберт (1863–1931), філософ, соціолог, психолог, основоположник символічного інтеракціонізму, США

Міжмор'я концепція, сукупність ідей щодо спільності геополітичних інтересів і взаємопов'язаності визвольної боротьби народів Центрально-Східної Європи, розташованих між Адріатичним, балтійським, чорним і Егейським морями

Міжнародна амністія, міжнародна недержавна правозахисна організація, заснована 28.05.1961 англійським правником П. Бененсоном

Міжнародна асоціація політичних наук (МАПН), громадсько-політична організація, створена в 1949 під егідою ЮНЕСКО з ініціативи п'яти національних асоціацій політичних наук (американської, британської, канадської, французької, англійської)

Міжнародне товариство політичних психологів, неприбуткова наукова й освітня міжнародна організація, головною метою якої є забезпечення комунікації між дослідниками, представниками мас-медіа й усіма, хто виявляє науковий і практичний інтерес до взаємодії між політичними і психологічними явищами і процесами

Міжнародний демократичний союз, міжнародне об'єднання понад 70 правополітичних (консервативних) політичних партій, засноване у 1983

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), основоположний міжнародно-правовий документ у галузі міжнародного захисту громадянських (особистих) і політичних прав і свобод людини

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966, основоположний міжнародно-правовий документ у галузі міжнародного захисту громадянських (особистих) і політичних прав і свобод людини

Міжнародні стандарти місцевого самоврядування, передбачені в міжнародному праві правила організації і діяльності інститутів місцевого самоврядування

Мілітаризація, 1) підпорядкування економічного, політичного, громадського життя та ідеології цілям підготовки воєн; 2) перенесення форм і методів військової організації в сферу цивільних відносин, воєнізація промисловості, створення воєнної економіки в мирний час

Мілітаризм, переважання воєнних ціннісних уявлень, способів мислення й поведінки у невоєнних сферах політики і суспільства

Міллс, Чарльз Райт (1916–1962), соціолог, публіцист, критик антидемократичних тенденцій у внутрішній і зовнішній політиці США, представник ліворадикальної течії в теорії політичної еліти, США

Міллер, Джеймс (1773–1836), філософ, історик і економіст, представник класичної школи політекономії, Велика Британія

Міллер, Джон Стюарт (1806–1873), філософ-позитивіст, соціолог, економіст, політичний діяч, Велика Британія

Мімікрія політична, 1) складний комплекс захисних заходів і пристосувань соціально-політичного характеру, що дозволяють вижити особам, соціальним групам, прошкам, для яких у суспільстві склалися несприятливі умови; 2) вимушений засіб самозахисту в кризових ситуаціях

Міністерство, головний (провідний) орган у системі центральних органів виконавчої влади, очолюваний міністром, основним завданням якого є розробка й реалізація державної політики у відповідному секторі державного управління

Міністр, 1) посадова особа, яка очолює міністерство; 2) політичний діяч (політик), який за посадою є членом Кабінету Міністрів

Міністр без портфеля, в окремих країнах член уряду, який не очолює безпосередньо міністерство або інший центральний орган виконавчої влади, а виконує окремі доручення глави уряду

Міністр Кабінету Міністрів України, член Кабінету Міністрів України, який очолює секретаріат Кабінету Міністрів України

Мінська угода 1991, угода про утворення Співдружності Незалежних Держав

Місто-держава, 1) держава, територія якої обмежується лише одним містом, в окремих випадках ближніми областями; 2) самостійні держави, форма соціально-економічної й політичної організації суспільства та панування в Стародавній Греції й Стародавньому Римі (поліс)

Місцеві державні адміністрації, в Україні органи виконавчої влади в областях і районах, районах АР Крим, містах Києві й Севастополі

Місцевого самоврядування органи, виборні та інші органи територіальних громад, наділені повноваженнями вирішувати питання місцевого значення

Міська рада, орган місцевого самоврядування, що представляє територіальну громаду міста й здійснює від її імені та в її інтересах функції й повноваження місцевого самоврядування

Мітинг, масові збори з метою обговорення політичних та інших питань, що цікавлять людей

Мітрани, Девід (1888–1975), журналіст, політолог, економіст, автор теорії функціоналізму у міжнародних відносинах, Румунія – Велика Британія

Міфи політичні, 1) реакція на неможливість раціонально пояснити радикальні суспільно-політичні, соціальні зміни, що відбуваються в житті соціуму; 2) символічна мовна форма політичної культури, що фактично має ті ж цілі, що й ритуал; 3) драматичне, символічно сконструйоване представлення реальності, що сприймається на віру

Міхельс, Роберт (1876–1936), історик, економіст, соціолог, один із засновників політичної соціології, представник теорії еліт, автор так званого «залізного закону олігархії» Німеччина – Італія

Міхник, Адам (1946), журналіст та політик, один із лідерів правозахисного руху в соціалістичній Польщі, Польща

Міхновський, Микола Іванович (1873–1924), політик, громадський діяч, теоретик українського націоналізму, організатор українського війська, Україна

Мобілізація військова, дії, спрямовані на приведення збройних сил та інфраструктури держави в особливий військовий стан, викликаний надзвичайними обставинами за межами або усередині країни

Мобілізація політична, комплекс заходів, що забезпечують готовність політичних сил (політичних партій, громадських організацій, об'єднань, партійних коаліцій) до конкретних суспільно-політичних дій, акцій, політичної боротьби

Мобільність політична, 1) здатність суб'єкта політики швидко реагувати на зміни політичної чи соціально-економічної ситуації; 2) характеристика

пересування суб'єкта в політичній ієрархії: вертикально або горизонтально

Мобінг політичний, сукупність психологічно навантажених, переважно маніпулятивних прийомів політичної боротьби державних посадовців, які перебувають між собою у визначених законом адміністративно-управлінських відносинах, з метою тривалої дискредитації конкурента задля майбутньої перемоги

Мова влади, система засобів і сигналів, за допомогою яких влада будує своє спілкування з людьми (з громадянами чи з підданими)

Мова державна, правовий статус мови, вживання якої обов'язкове в офіційних документах і загалом у публічних сферах суспільного життя в державі (законодавство, управління, судочинство, освіта тощо)

Мова політична, особлива підсистема мови, що обслуговує політичну комунікацію, інструмент, що використовується в боротьбі за владу й статус

Могутність держави військова, сукупність матеріальних і духовних можливостей суспільства, що використовуються з метою досягнення певних військово-політичних цілей як на міжнародній арені, так і в умовах окремих країн

Мода політична, явище суспільно-політичного буття, яке характеризується підвищеною популярністю, швидкоплинністю, темпоральною орієнтацією на сьогочасність і нівелюванням меж дозволеного

Моделі голосування, відображення особливостей електоральної поведінки громадян, що виявляється в здійсненні чи ухилянні від здійснення акту волевиявлення під впливом певного комплексу чинників

Моделювання політичне, 1) метод дослідження явищ на основі заміщення реальних політичних процесів їх умовними образами, аналогами; 2) один із методів політичного прогнозування, що спирається на можливості комп'ютерної техніки, інформатики

Модернізації теорія, теоретичне обґрунтування методів оновлення архаїчних, традиційних, закритих суспільств, їх переходу до низки сучасних суспільств

Модернізація політична, тенденція функціонування й розвитку політичної системи відповідно до реалій та вимог часу; процес трансформації суспільства, що супроводжується формуванням політичних інститутів, соціальною мобілізацією та поглибленням політичної участі, поширенням

демократичних цінностей і норм, властивих розвиненим країнам, у країнах менш розвинених

Молодіжна громадська організація, об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою якого є здійснення й захист своїх прав і свобод, задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших спільних інтересів

Молодіжний рух, один із компонентів суспільно-політичної системи, представлений організованими у відповідний спосіб молодіжними структурами, діяльність яких спрямована на реалізацію інтересів молоді, на утвердження своєї специфічності й власної ролі в суспільстві

Монархізм, ідеологія, рух і соціальне спрямування діяльності, метою якої є встановлення, існування, збереження й розвиток монархії

Монархія, форма державного правління, за якої верховна влада повністю або частково зосереджена в руках однієї особи – глави держави, як правило, спадкоємного правителя, монарха

Монархія виборна, форма державного устрою, за якої посада монарха є виборною

Монархія дуалістична, форма державного правління, за якої поряд з монархом функціонують парламент і уряд

Монархія конституційна, форма правління з обмеженою владою монарха

Монархія станово-представницька, форма правління в державах періоду розвиненого феодалізму, за якої одноосібна, відносно сильна влада монарха обмежена владою станово-представницького органу, наділеного власною компетенцією

Мондіалізм, концепція, що обґрунтовує ідею, необхідність і шляхи створення всесвітньої держави

Моне, Жан Омер Марі Габріель (1888–1979), економіст, підприємець, політик і державний діяч, один із «батьків-фундаторів» ЄС, Франція

Монізм політичний, ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного й соціального розвитку, що сприймає всю багатогранність світу на основі лише одного з принципів політичних знань і розуміння буття

Моніторинг громадський, один із інструментів громадянського суспільства в здійсненні контролю за владою, що полягає в систематичному, методологічно підготовленому спостереженні за виконанням владними інститутами властивих їм повноважень і функцій в інтересах суспільства

Моніторинг політичний, спеціально організована система спостереження за змінами у стані суб'єктів та явищ політичної системи, результати цього спостереження

Монополярність, структурна характеристика міжнародної системи, що позначена ситуацією монопольної статусної переваги лише одного міжнародного актора над рештою акторів міжнародної спільноти

Монтеск'є, Шарль Луї (1689–1755), політичний мислитель, правознавець, філософ, один із основоположників буржуазного лібералізму, Франція

Мор, Томас (1478–1535), мислитель-гуманіст, політик, канцлер Англії (1529–1532), один із засновників утопічного соціалізму, Велика Британія

Мораль суспільна, система етичних норм, правил поведінки, що склалися в суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадянський обов'язок, совість, справедливість

Мораторій, 1) відстрочення виконання зобов'язань, що встановлюються урядом на певний термін або до закінчення яких-небудь надзвичайних подій; 2) домовленість держав про відстрочення або утримання від певних дій на визначений або невизначений строк

Моргентау, Ганс Йоахім (1904–1980), політолог, засновник теорії реалізму, Німеччина – США

Моска, Гаetano (1858–1941), соціолог і політолог, один із фундаторів теорії еліт, Італія

Мотиви політичні, усвідомлена спонука (прагнення) до здійснення конкретних вольових дій чи утримання від них (бездіяльність), зумовлених політичними потребами та інтересами політичних суб'єктів, верств, еліт та особистостей

Мотиль, Олександр (1953), політолог, літератор і художник, теоретик націоналізму, імперій та революцій, фахівець із проблем сучасної політики країн ЦСЄ, США

Мультикультуралізм, явище суспільного життя, яке полягає в співіснуванні в рамках одного суспільства багатьох культур

Мультикультуралізму політика, система заходів в полікультурному суспільстві, спрямована на розвиток і збереження культурних відмінностей у світі та в окремо взятій країні

Мультиплікація політична, вид мистецтва громадсько-політичного спрямування, в основі якого створення ілюзії руху зображень за допомогою послідовних нерухомих зображень (кадрів), що змінюють один одного з певною частотою

Муніципалітет, 1) одиниця соціально-територіальної структури, зазвичай місто та його околиці, що має єдину систему управління; 2) орган місцевого самоврядування; 3) приміщення, яке займає орган місцевого самоврядування

Мур берлінський, див.: *Берлінський мур*

М'яка сила, здатність впливати на вибір завдяки таким нематеріальним активам, як привабливість, висока культура, політичні цілі, інститути і політичні принципи, що базуються на законі і мають високий моральний авторитет

Нагляд конституційний, одна з важливих функцій держави, що полягає в дотриманні конституційної законності, забезпеченні відповідності схвалюваних законів та інших державних нормативних актів вимогам і принципам конституції

Наддержава, міжнародно-політичний статус держави, що відіграє панівну роль у міжнародних відносинах

Наднаціональність, існування політичної влади над чи поза рівнем національної держави, наявність деякого ступеня її автономності від національних урядів

Най, **Джозеф Семюел** (1937), політолог, розробник низки напрямків у рамках неолібералізму, США

Найбільшого сприяння принцип, принцип міжнародних економічних відносин, згідно з яким сторони на взаємовигідній основі надають одна одній пільги і переваги щодо митних зборів під час ввозу або вивозу товарів, інших правил зовнішньоторгових операцій, створюючи преференційні режими

Найманство, міжнародний злочин, сутність якого полягає у вербуванні, використанні, фінансуванні й навчанні найманців, а також в їх безпосередній участі у військових чи спільних насильницьких діях

Найманці, озброєні громадяни якоїсь країни, що за матеріальну винагороду беруть участь у бойових діях на території іншої держави на боці однієї зі сторін конфлікту без належних легітимних підстав

Напруженість геополітична, стан міжнародних відносин, що характеризується конфліктністю між акторами, глобальними загрозами і невдоволеністю однією або кількох держав ситуацією, що склалася

Наратив політичний, комплексний фрейм, когнітивна структура, яка упорядковує людське уявлення про світ, про події в ньому

Народ (етнос) домінуючий, друга за значимістю й вагою після титульного народу-етносу етноісторична людність, яка часто й у сутнісних вимірах визначає, якими темпами і векторами піде багатонаціональна країна до свого майбутнього

Народ, суб'єкт історії, сукупність класів і соціальних груп суспільства; все населення держави або країни; форма національної та етнічної єдності

Народний депутат України, народний представник у парламенті – Верховній Раді України, який має мандат, депутатські повноваження й статус депутата

Народний Рух України, НРУ, громадсько-політичний рух, заснований у 1989 під назвою «Народний рух України за перебудову» за зразком аналогічних рухів в інших республіках СРСР

Народництво, ідейна течія й громадський рух, один із провідних напрямів радикалізму у Росії 2-ої пол. 19 ст.

Народовладдя, належність влади народів та її здійснення ним безпосередньо або через органи державної влади та органи місцевого самоврядування

Насильства теорія, система поглядів, згідно з якими першопричиною утворення держави вважаються фізична сила, насильство, що з часом були змінені силою економічної переваги

Насильство в політиці, один із поширених засобів, що застосовується легально державою й використовується нелегально іншими суб'єктами політики

Насильство інформаційне, упорядкований вплив на об'єкти, що носить антисоціальний або антиособистісний характер

Насильство політичне, заходи фізичного або психологічного примусу, здійснювані політичним суб'єктом задля завоювання, утримання і використання державної влади

Настрої політичні, один із проявів політичної психології, ситуативний фактор політики, який являє собою реакцію людей на політичні явища й процеси, на загальну ситуацію в країні, регіоні чи світі загалом

Натовп, відносно короткочасне, слабо організоване й безструктурне скупчення людей, що має значну силу впливу на суспільство, здатне миттєво дезорганізувати його поведінку й діяльність, пов'язане між собою спільним емоційним станом, об'єктом уваги, усвідомленою або неусвідомленою метою

Натовпу психологія, підрозділ соціальної психології, що вивчає групові форми поведінки; сукупність психологічних особливостей «тимчасової спільноти» людей

Нацизм (націонал-соціалізм), реакційна політична ідеологія й практика тоталітарного панування й зовнішньої агресії керівництва гітлерівської Німеччини

Націй теорії, наукові теорії щодо походження та розвитку феномену нації

Націобудівництво, заходи, спрямовані на формування населення, яке мешкає у певних політично – територіальних межах, спільної національної ідентичності

Націократія, альтернативна традиційним суспільно-політичним доктринам концепція державного режиму

Націонал-більшовизм, ідеологія та політична практика в СРСР і Веймарській Німеччині, основою якої стало поєднання консервативних національно-державницьких ідей із радикальними лівими при безумовному запереченні лібералізму

Націоналізація, відчуження (безоплатне або оплатне) майна з приватної власності фізичних або юридичних осіб у власність держави

Націоналізм, ідейно-політична течія, що виражає прагнення народу до національного, культурного і політичного самовираження і самоутвердження

Націоналізм буржуазний, термін марксистсько-ленінської теорії, розділення робітничого класу за національною ознакою; термін, що використовувався у Радянському Союзі для означення ідеології та руху за визнання, збереження, розвиток культурницьких та історичних традицій, звичаїв, мови

Націоналізм економічний, сукупність поглядів, якими обстоюється пріоритет економічних інтересів певної нації

Націоналізм інтегральний, різновид авторитарного націоналізму, що розглядає націю як органічну цілісність і вимагає беззастережного підпорядкування особи інтересам своєї нації

Націоналізм ліберальний, нексенофобна форма націоналізму, який є сумісним з ліберальними цінностями, такими як свобода, терпимість, рівність і права людини

Націоналізм російський, світогляд, в основі якого лежить усвідомлення культурної, соціальної, політичної та історичної самотності російського народу

Націонал-комунізм, національно орієнтований напрям у комуністичному русі, що виник у 1917–1920 серед частини недержавних народів колишньої Російської імперії

Націонал-комунізм український, крайній лівий ідейний і політичний напрям в українському революційному русі 20 ст.

Національна академія державного управління при Президентові України, вищий навчальний заклад, утворений указом Президента України від 30.05.1995

Національна політика України, політика, спрямована на розв'язання комплексу проблем і суперечностей, що об'єктивно виникають у сфері між-національних відносин, на створення сприятливих умов для розвитку українського етносу й національних меншин

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, колегіальний, постійно діючий державний орган

Нація, історична спільність людей, що складається у процесі формування спільності території, економічних зв'язків, літературної мови, етнічних особливостей культури й характеру

Нація етнічна, підхід до трактування нації як кровно-духовної спільноти, в основі якої лежать спільне походження, спільна історія, спільна культура тощо

Нація ісламу, афроамериканська релігійна і націоналістична організація в США

Нація політична, підхід до трактування нації як сукупності політично активних громадян, що здійснюють колективні національні інтереси через механізм власної політичної організації – національної держави, Див. *Нація-держава*

Нація-держава, держава з однією нацією, яка сформувала її в процесі свого націогенезу

Небесна Сотня, герої України, учасники Євромайдану, що загинули в період листопада 2013 – лютого 2014 у боротьбі за демократичні права і свободи

Невільництво, становище особи, що внаслідок злочинного посягання на її свободу стала об'єктом права власності

Невтручання держави концепція, доктрина, згідно з якою держава має якомога менше втручатися в економічну сферу, обмежуючи свою роль захистом особи і власності, справами національної оборони і забезпеченням функціонування певних суспільних благ

Невтручання принцип, міжнародне зобов'язання не втручатися в питання, що належать винятково до внутрішньої компетенції незалежної держави

Негритюд, ідейно-політична й культурно-філософська доктрина, що спирається на концепцію самобутності, самоцінності й самодостатності чорної раси, впливає з неповторності культури, психологічного складу й світогляду негроїдних народів, відповідно, унікальності їхнього соціокультурного та антропологічного досвіду

Недовіра, правова підстава для відповідних державних органів щодо усунення з поста Президента України, відставки Кабінету Міністрів України, прем'єр-міністра України, генерального прокурора України, міністрів та інших посадових осіб

Недоторканність народного депутата України, один із елементів правового статусу народного депутата України, важлива правова гарантія його діяльності

Недоторканність особи, основне конституційне право особи, що належить до природних прав людини і громадянина

Незалежність держави, політична самостійність, суверенітет, запроваджений на окремій території, яка має визначені кордони і населення, господарство й політичну владу, проводить власну внутрішню й зовнішню політику на світовій політичній арені, має міжнародне визнання

Незалежність політична, 1) самостійність, суверенність держави у внутрішній і зовнішній політичній діяльності; 2) можливість для різних політичних сил в умовах демократизації суспільства давати власні оцінки діяльності органів влади, парламенту, програм, реформ, пропонувати альтернативні плани і рішення соціально-економічних і політичних проблем

Незастосування сили принцип, один із основних принципів міжнародного права, вимога, зафіксована в Статуті ООН, згідно з якою «всі члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в їхніх міжнародних відносинах від загрози силою та її застосування як проти територіальної недоторканності й політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином»

Нейсбітт, Джон (1929), футуролог і письменник, США

Нейтралізація, 1) відповідна політика, яка спрямована на те, щоб певні класи, стани, соціальні групи або держави не втягувалися в боротьбу з іншими класами, станами, групами, державами; 2) проголошення певною державою стану нейтралітету або встановлення нейтрального становища певної території

Нейтралітет, юридичний і політичний статус держави, яка зобов'язується не брати участі у війні між іншими державами, а в мирний час – відмова від участі у військових блоках

Некапіталістичний шлях розвитку, дискусійний у марксизмі-ленінізмі варіант політичної модернізації в країнах «третього світу», що впливав із теоретичної можливості їхнього переходу до соціалізму в обхід стадії капіталізму

Ненасильство у політиці, 1) концепція, що визнає необхідність, доцільність і виправдання відмови від застосування насильства; 2) соціально-політичний ідеал, що свідомо практикується людьми при розв'язанні будь-яких соціально-політичних проблем

Неоазіяцентризм, напрям спільної азійської зовнішньої політики, який передбачає більш тісне зближення Японії й КНР з країнами АСЕАН та іншими азійськими країнами, зорієнтоване на створення в регіоні сили, що балансує домінування США

Необіхевіоризм, загальна назва наукових напрямів у психології й політичній соціології як різновидів біхевіоризму, що виникли внаслідок його еволюції після Другої світової війни

Неоелітизм, нове тлумачення місця, ролі й функцій політичної еліти, що викликане змінами в соціальній структурі й пов'язане з актуалізацією завдань професійного керівництва, збільшенням деструктивних проявів за умов швидких суспільних трансформацій, багатовекторністю суспільно-історичного розвитку й проблемами їх вибору, з різноманітністю спектра соціально-політичних сил у «нових демократіях» тощо

Неосвразійство, політичний рух та ідеологія, модернізований варіант доктрини євразійства, що поширився на межі 20–21 ст. у Російській Федерації й деяких колишніх республіках СРСР

Неоізоляціонізм, термін для позначення ізоляціоністських настроїв (тенденцій), які формувалися в середині 1950-х в американській зовнішній політиці, і є продовженням нейтралістських ілюзій кінця 19 ст. та періоду після закінчення Першої світової війни

Неоінституціоналізм, теоретико-методологічний підхід в політології, в основу якого покладено уявлення про вирішальну роль політичних інститутів у визначенні політичної поведінки, у розвитку політичної системи

Неоколоніалізм, система нерівноправних економічних та політичних відносин між державами, що виникла в умовах розпаду світової колоніальної системи

Неоконсерватизм, різновид консервативної ідеології, що пристосував її традиційні цінності й цілі до реалій пізнього індустріального й постіндустріального розвитку

Неокорпоратизм, 1) ідеологія, різновид державного устрою й політичної культури; 2) форма організації економіки; 3) вид суспільства

Неолібералізм, сучасна політична течія, різновид традиційної ліберальної ідеології й політики, що сформувався як відображення трансформації капіталістичного суспільства від вільного підприємництва до державно-монопольного регулювання економіки

Неомарксизм, суспільно-філософська та ідейна течія суспільної думки, що постала як спосіб вдосконалення марксизму

Неоміфологізація політична, процес створення нової конкретно-історичної форми існування міфу, або його відновлення, який не пропонує нової інтерпретації міфу, а показує його нове проживання в нових обставинах

Неопатримоніалізм, поняття сучасної політичної соціології й політології, яке базується на типології політичного панування М. Вебера, який активно використовував термін «патримоніалізм»

Неототалітаризм, політичний режим і суспільна система, спрямована на збереження в нових суспільно-політичних умовах і геополітичних реаліях кін. 20 – поч. 21 ст. тоталітаризму в його лівоекстремістському векторі еволюції

Неофашизм (неонацизм, неонаціонал-соціалізм), термін, який застосовується для позначення низки праворадикальних організацій і рухів, які в ідейно-політичному відношенні успадковують ідеологію фашистських (нацистських) організацій

Непокора громадська, ненасильницька форма протесту громадян проти держави, що відбувається у вигляді їх відмови від виконання своїх обов'язків та розпоряджень влади і відкритого умисного правопорушення

Непопора громадянська, активна свідома відмова населення або групи людей підкорятися певним законам, рішенням органів державної влади або місцевого самоврядування на знак протесту проти їх дій або рішень

Непорушності державних кордонів принцип, принцип, який полягає в міжнародно-правовому визнанні існуючих кордонів держав, у відмові від будь-яких зазіхань на ці кордони

Непотизм, практика надання родичам або знайомим посад незалежно від їхніх професійних здібностей

Неприсднання політика, зовнішньополітичний курс, обраний в умовах Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин абсолютною більшістю держав «третього світу», які прагнули виробити певну колективну ідентичність, що відрізнялася б від двох антагоністичних військово-політичних союзів – НАТО і ОВД

Нерівність соціально-політична, неоднакове соціальне й політичне становище людей, їхня нерівноправність у суспільстві

Несумісність посад (несумісність професійної діяльності), конституційно або законодавчо визначена вимога, за якою член парламенту, президент, міністр, суддя або інші посадові особи не можуть обіймати певні посади чи займатися певними видами професійної діяльності

Нетократія, уявна форма управління суспільством, ціннісною основою якого стає інформація; новий різновид влади, ресурсом якої виступає інформація та мережеві інформаційні технології

Неурядові організації (НУО), добровільні організації локального, національного чи міжнародного рівня, що працюють з громадянами або від їхнього імені заради суспільного добра на неприбутковій основі

Неформали, соціальна група; загальна назва для представників різних субкультурних молодіжних рухів у СРСР 1980–1990-х, а також сучасного пострадянського простору

Нижчий клас, клас, до якого західні дослідники зараховують завідомо антисоціальні елементи (неповнолітніх правопорушників, відрахованих зі шкіл учнів, наркоманів, грабіжників, злочинців, сутенерів, торговців наркотиками, жебраків і под.)

Нігілізм національний, занижена оцінка власної нації, невіра у перспективи її розвитку, супроводжувані мовним нігілізмом, небажанням говорити рідною мовою і навчати їй дітей

Нігілізм політичний, 1) негативно-зневажливе ставлення до інститутів влади, законів; 2) течія громадської думки у Росії 1860-х, спрямована проти реакційних традицій та устоїв дворянської культури; 3) напрям у політичній науці, що заперечує політичні норми

Нова публічна дипломатія, спосіб комунікативного впливу на міжнародну ситуацію й зарубіжну аудиторію за допомогою нових технологій (блоги, Facebook, Twitter, YouTube, sms-розсилка)

Нове політичне мислення, сукупність ідей та принципів, які складають зміст філософії сучасної міжнародної політики

Новий міжнародний економічний порядок, концепція перебудови міжнародних економічних відносин відповідно з комплексом вимог економічно відсталих країн для подолання їх нерівноправного становища у сфері зовнішньоекономічних відносин

Нові ліві, загальний термін для визначення групи радикальних мислителів, які з кінця 1950-х і до початку 1970-х прагнули реанімувати соціалістичну думку

Нові праві, термін для позначення групи мислителів, які в 1970–1980-х протистояли ідеям і практиці соціал-демократії, реалізованої в державах Заходу

Ноель-Нойман, Елізабет (1916–2010), соціолог, політолог, журналіст, фахівець із суспільних комунікацій, Німеччина

Нозік, Роберт (1938–2002), філософ, ідеолог класичного лібералізму, США

Номенклатура, 1) перелік керівних посад і посадових осіб, призначення і затвердження яких віднесено до компетенції вищестоящих органів; 2) система назв і термінів, вживаних у певній галузі науки, техніки, мистецтва; 3) перелік продукції, яку випускають підприємства

Номофілакія, державна установа в античних Афінах, Спарті та інших давньогрецьких державах, до обов'язків якої входив нагляд за додержанням законів і недопущення реформ, що суперечили існуючим законам

Нонконформізм, форма протесту (в т. ч. політичного) проти усталених норм соціального життя

Нормативна модель ліберальної представницької демократії, синтезований і фігурально представлений образ сучасної ліберальної демократії, її ідеальний стандарт, що дає найповніше уявлення про принципи і механізми, які необхідні для утвердження ліберально-демократичних цінностей

Нормативно-правовий акт, офіційний письмовий документ, який приймається уповноваженим органом держави і встановлює, змінює, припиняє чи конкретизує певну норму права

Норми політичні, правила, які регулюють відносини соціальних груп, класів, націй, політичних партій, громадських об'єднань, владних структур і спрямовані на завоювання, утримання й використання державної влади

Норми соціальні, суспільно-визначені або узаконені вимоги, принципи, побажання й очікування відповідної поведінки, що регулюють дії людей, суспільного життя відповідно до цінностей певної культури, зміцнюють стабільність і цілісність суспільства

Нормотворення електронне, е-нормотворення, використання державною установою цифрових технологій при нормотворенні й прийнятті рішень

Нувориш, людина, яка швидко розбагатіла в той чи інший (законний або незаконний) спосіб і не змогла адаптуватися до нового соціального середовища, багач-вискочка, який проник у вищі верстви суспільства

О'Доннелл, Гіл'єрмо (1936–2011), політолог, дослідник авторитаризму, Аргентина, США

Об'єднання громадян, добровільне громадське формування, утворене на основі єдності інтересів з метою спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод

Об'єднання політичне, 1) згуртування, консолідація політичних сил і груп із метою реалізації спільних цілей, програм тощо; 2) недержавні інститути, добровільні самоврядні формування різного рівня організованості, свідомо створені людьми, соціальними групами для захисту корпоративних інтересів у політичній сфері

Обласна автономія, конституційно закріплене внутрішнє самоврядування частини території держави

Обласна державна адміністрація, місцевий орган виконавчої влади, основним завданням якого є здійснення в межах своїх повноважень виконавчої влади на території області, реалізація повноважень, делегованих їй обласною радою

Обласна рада, орган місцевого самоврядування, що представляє спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст області

Обов'язок конституційний, міра суспільно необхідної правомірної поведінки особи, передбачена конституцією держави

Обов'язок політичний, 1) у широкому розумінні – спосіб належної поведінки громадянина в державі; 2) встановлений нормативно-правовими документами обов'язок відносно держави, що накладається на громадян держави або осіб, які перебувають на її території

Обороздатність, стан військового, соціально-політичного, економічного, морально-психологічного потенціалу та організації держави, що забезпечує надійний захист її суверенітету, цілісності територій, здатність відбиття зовнішньої агресії

Обскурантизм, протидія або відкрита боротьба церкви проти розвитку науки й освіти з метою збереження непорушності релігійних вірувань, що вважаються як вічні релігійні істини

Обструкція, 1) демонстративні дії, спрямовані на зрив або перешкоджання проведенню певних акцій, реалізації планів, програм тощо; 2) різновид політичного протесту, що має на меті гальмування обговорення чи зрив прийняття політичного рішення

Однопартійна система, монопартійна система, тип політичної системи, що характеризується монопольним правом однієї партії брати участь у державному будівництві

Однопартійність постколоніальна, один із варіантів однопартійності, притаманний країнам Африки

Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства, документ, прийнятий на саміті «Великої вісімки» 22.07.2000 для активізації діяльності держав і урядів зі створення глобального інформаційного суспільства

Округ, частина держави, що виокремлюється в осібну територіальну одиницю з адміністративно-політичною, господарською чи іншою метою

Округ багатомандатний, тип виборчого округу, який використовується за пропорційної виборчої системи

Округ виборчий, територія, на якій здійснюється організація й проведення виборів, підрахунок голосів, що відповідає волевиявленню виборців цієї території

Окупація, зайняття збройними силами однієї держави частини або всієї території іншої держави без отримання суверенних прав на неї

Олігархія, політичне та економічне панування, влада, правління невеликої групи людей, а також сама правляча група

Омбудсман, офіційна особа, яка зазвичай призначається урядом, або неурядовою громадською організацією і займається розглядом скарг громадян та, за можливості, розв'язує їх завдяки рекомендаціям або через посередництво

Омбудсмен етнічний, посадова особа, як здійснює контроль за дотримання прав та інтересів представників етнічних спільнот (етнічних меншин)

Онлайн-участь політична, використання інформаційних технологій для активізації політичної участі громадян

Опитування, процес отримання інформації про певний об'єкт шляхом ведення діалогу (комунікації) між дослідником (чи його представником) та респондентом за допомогою формалізованих запитань та відповідей на них

Опитування дорадче, консультативний референдум, що проводиться з метою визначення волі громадян при вирішенні важливих питань загально-державного й місцевого значення

Опіка міжнародна, система міжнародної опіки, встановлена ООН відповідно до Статуту ООН (гл. XII–XIII)

Опозиція несистемна (позасистемна), вид політичної опозиції, що протистоїть основним принципам існуючої політичної системи, виступає за радикальну зміну політичного режиму

Опозиція парламентська, депутатська група чи фракція представлена в парламенті політичної партії або коаліція (об'єднання, блок) таких партій, які не згодні з політичним курсом глави держави і/або виконавчої влади і виступають проти певних кроків уряду з принципових питань державної політики

Опозиція політична, 1) протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії; 2) організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи загалом

Опозиція системна, вид політичної опозиції, яка поділяє основні цінності, принципи та цілі існуючої політичної системи, але заперечує методи здійснення політики

Опонент політичний, носій одного з варіантів вирішення політичної проблеми або ж суб'єкт, який критикує положення, висловлювані співрозмовником в усній чи письмовій формі

Опортунізм, 1) політика угодовства, пристосування, ухилення від різкого протистояння; 2) конформізм, безпринципність, співробітництво з ідейним противником

Оппенгеймер, Франц (1864–1943), економіст і соціолог, представник соціологічної школи, Німеччина

Оптимізм політичний, система уявлень про світ політики, заснована на позитивних очікуваннях майбутнього, на переконанні й вірі в можливість ствердження політичної справедливості

Орвеллізм, пропагандистське маніпулювання фактами, словами, поняттями і цілеспрямоване спотворення правди, історичного минулого, істини з боку владних структур, які чинять ідеологічний вплив на суспільну мораль через засоби масової інформації й прагнуть досягти цілковитого контролю над суспільством

Орган держави (державний орган), структурно організований елемент державного механізму, наділений владними повноваженнями і необхідними матеріальними засобами для здійснення завдань, пов'язаних з реалізацією тієї або іншої функції держави

Органи контррозвідувальні, спеціальні підрозділи центральних органів виконавчої влади, які здійснюють свою діяльність у сфері забезпечення національної безпеки з метою попередження, своєчасного виявлення й запобігання зовнішніх і внутрішніх загроз безпеці країни, розвідувальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спецслужб іноземних держав, організацій, окремих груп або осіб на інтереси країни

Органи правоохоронні, в Україні державні органи, спеціально вповноважені здійснювати контроль і нагляд за додержанням Конституції, законів

та інших нормативно-правових актів, забезпечувати правопорядок, застосовувати заходи державного примусу до правопорушників

Органи представницькі, колективні постійно або періодично діючі виборні органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені правом представляти інтереси своїх виборців

Організації громадські (організації неурядові), об'єднання громадян, створені з метою захисту й реалізації їхніх різноманітних інтересів, структури громадянського суспільства

Організації та рухи громадські, добровільні масові об'єднання громадян, що виникають внаслідок їхнього вільного волевиявлення на основі спільних інтересів і завдань

Організація американських держав, ОАД, міжнародна організація на американському континенті

Організація африканської єдності, ОАЄ, міжнародна організація африканських держав, створена для подолання колоніалізму на континенті та сприяння внутрішнього і міжнародного співробітництва

Організація визволення Палестини, політична організація, що претендує на представлення інтересів арабів, що жили на території підмандатної Палестини до Арабо-ізраїльської війни 1948 та їх нащадків

Організація Договору колективної безпеки, ОДКБ, військово-політична міжнародна організація, до якої входять Росія, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан

Організація економічного співробітництва та розвитку, ОЕСР, міжурядова міжнародна організація, створена у 1961 згідно з Конвенцією від 1960 на базі Європейської організації економічного співробітництва

Організація з безпеки та співробітництва в Європі, ОБСЄ, регіональна міжнародна міжурядова організація для надання регулярних консультацій щодо контролю над озброєнням, роззброєнням і співробітництвом у сфері безпеки

Організація країн-експортерів нафти, ОПЕК, картель, створений нафтовидобувними державами для стабілізації цін на нафту

Організація міжнародна, стабільний інститут багатосторонніх міжнародних відносин, який створюється, щонайменше, трьома сторонами і має погоджену учасниками мету, компетенцію та свої постійні органи, а також інші норми

Організація Об'єднаних Націй, ООН, міжнародна організація, створена у 1945 з метою підтримки і зміцнення миру, безпеки і розвитку співробітництва між державами

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, ЮНЕСКО, спеціалізована установа ООН, яка при співпраці своїх держав-членів у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури тощо

Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку, ЮНІДО, спеціальна установа ООН, створена у 1966, мета якої полягає у сприянні промислового розвитку та прискореній індустріалізації країн, що розвиваються шляхом мобілізації національних і міжнародних ресурсів

Організація північноатлантичного договору, НАТО, міжнародна організація, військово-політичний союз, утворений на основі договору від 04.04.1949

Організація політична, 1) будова, структура політичного об'єкта; 2) одна з функцій управління в суспільстві; 3) добровільне об'єднання, союзи, створені на засадах спільної діяльності з метою реалізації політичних цілей

Організація Центральноамериканських держав, ОЦАД, міжнародна організація, економічне, політичне і військове об'єднання центральноамериканських держав

Організація чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), субрегіональне об'єднання 12 країн Чорноморського регіону (Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, Україна) створене з метою тісного економічного співробітництва країн-учасниць, вільного пересування товарів, капіталів, послуг і робочої сили, інтеграції економік цих країн у світову економічну систему

Ордонанс, акт глави держави у Франції, Сенегалі, Алжирі та інших країнах, що належить до сфери законодавчої діяльності, використовується в разі виняткових причин або в період, коли діяльність парламенту призупинено в результаті виняткових обставин

Орієнтація політична, певні уявлення політичних суб'єктів про цілі й завдання діяльності політичних партій, політичного режиму, суспільства загалом

Освіта політична, процес і результат засвоєння систематизованих політичних знань і навичок; необхідна умова підготовки людини для участі в політичному житті суспільства

Оскарження, звернення зі скаргою до державних органів і об'єднань громадян з приводу незаконності чи необґрунтованості рішень і дій службових осіб

Основний закон, термін, що застосовується для позначення конституції як нормативно-правового акта найвищої юридичної сили

Основні права та обов'язки держав, встановлені в міжнародному праві права та обов'язки держав, що мають визначальне значення для їх існування й належного функціонування в міжнародному співтоваристві

Особа офіційна, особа, яка офіційно представляє державу або будь-яку іншу особу юридичну і наділена певними повноваженнями

Особа посадова, керівники і заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих і консультативно-дорадчих функцій

Особистість харизматична, особистість із особливими якостями або здібностями, які не стільки набуті нею, скільки даровані Богом, природою, долею

Остром, Еліно́р (1933–2012), економіст та політолог, Нобелівська премія з економіки (2009), США

Оуен, Роберт (1771–1857), філософ, педагог, політичний мислитель, представник утопічного соціалізму, Велика Британія

Оукшотт, Майкл Джозеф (1901–1990), політичний філософ консервативного напрямку, Велика Британія

Офіційні символи Президента України, атрибути української державності, офіційні знаки глави держави, що символізують його як гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина

Офіційні та робочі мови, мови, що застосовуються для спілкування в сфері міжнародних відносин

Охлократія, ситуація масових безладів, руйнівних дій, погромів, головною силою яких виступає люмпенізований натовп; влада суспільно-політичних груп, що пристосовуються до мінливих настроїв людини

з натовпу, використовують у політиці авантюризм і примітивний популізм

П'ята колона, поняття, яким позначають внутрішнього ворога, ворожу агентуру, яка веде підривну роботу всередині своєї країни

П'ята республіка у Франції, політичний режим, встановлений за конституцією 1958, підготовленої урядом Ш. де Голля, для якого характерне розширення повноважень виконавчої влади, особливо президента, при обмеженні прав парламенту

Паблік рілейшнз, PR 1) мистецтво й наука аналізу тенденцій, передбачення їх наслідків, надання рекомендацій керівництву організацій і здійснення програм дій в інтересах організацій і громадськості; 2) функція управління, що сприяє налагодженню або підтримці взаємовигідних зв'язків між організацією й громадськістю, від якої залежить її успіх або невдача (С. Каптіб, А. Сентер, Г. Брум); 3) діяльність різноманітних урядових та інших організацій задля досягнення взаєморозуміння з громадськістю

Пагуошський рух, міжнародний рух учених за мир, розброєння, міжнародну безпеку, охорону навколишнього середовища

Пайпс, Річард Едгар (1923), історик, політолог, радянолог, США

Пакс Американа, період стабільності й миру в Західному світі, що розпочався після завершення Другої світової війни і пов'язаний із провідною роллю США в його формуванні й підтримці

Пакс Ніппоніка, концепція організації світового порядку під керівництвом Японії

Пакт, одне з найменувань різного роду міжнародних договорів, що мають велике політичне значення

Пакт політичний, 1) угоди, яким передують переговори між суб'єктами політичного процесу про спільну позицію й дії; 2) домовленості (формальні й неформальні) між елітами про основні правила політичної конкуренції й взаємні гарантії, інституалізація компромісу між різними політичними силами в період переходу й консолідації демократії; 3) союзницька угода між державами про заснування оборонних блоків, коаліцій, міжнародних організацій з метою співпраці, спільних дій чи підтримки миру

Пакти про права людини, схвалені 16.12.1966 Генеральною Асамблеєю ООН два міжнародні договори (пакти): Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права

Палата парламенту, складова частина (орган) двопалатного парламенту

Пам'ять історична, найважливіший компонент духовної сфери етнічної спільноти, що дає змогу підтримувати безперервність етнічної еволюції, спадкоємність історичного досвіду, передавати накопичене багатство етнічних (національних) цінностей наступним поколінням

Пам'ять національна, феномен духовно-культурного буття нації, сукупність образів, символів, ціннісних орієнтацій, наративів національної історії, які є найбільш значимими для самоідентифікації, самозбереження та консолідації відповідної національної спільноти

Пам'ять посттоталітарна, 1) процес відтворення / оприлюднення / перформатування сформованих за тоталітаризму індивідуальних і колективних пам'ятей в умовах надання нових смислів минулому й культурних перекодувань; 2) процес формування пам'яттєвих смислів в умовах періоду посттоталітаризму

Пам'ять суспільна, складний, багаторівневий процес, у якому суспільство, його окремі члени і соціальні групи зберігають, відтворюють, втрачають і відновлюють образи спільного минулого, значимі для подальшого соціально-політичного розвитку спільноти

Памфлет політичний, різновид літературного чи публіцистичного твору, зазвичай спрямований проти політичного устрою загалом чи окремої його частини, проти тієї чи іншої соціальної групи, партії, управління тощо, найчастіше – через розкриття окремих представників

Пан'європеїзм, політична концепція, що відображає інтеграційні процеси в Європі й базується на ідеях створення загальноєвропейських наднаціональних органів і об'єднань

Панамериканізм, політична доктрина, в якій обстоюється історична, економічна, культурна спільність країн і народів Американського континенту

Панарабізм, політична доктрина, в основу якої покладена ідея спільності історичної долі, мови, релігії й культури арабських народів, рух за єдність й незалежність арабської нації на базі відокремлення ісламу від держави

Панарін, Олександр Сергійович (1940–2003), філософ, політолог, публіцист, громадський діяч, критик глобалізму, Україна – Російська Федерація

Панафриканізм, ідейно-політичний рух, спочатку (кінець 19 – початок 20 ст.) з метою об'єднання африканців для боротьби проти расового гноблення; з 1950-х – рух за визволення всіх народів Африки, згуртування визвольних сил у боротьбі з колоніалізмом і расизмом

Пангерманізм, гранично шовіністична, войовнича доктрина (і відповідний політичний рух німецькомовного населення), що полягала в прагненні до об'єднання в одне державне утворення всіх німецьких країн, обґрунтовувала «законність» континентальної експансії й завоювання великих колоній Німеччиною, підкорення всієї світової політики німецькій гегемонії

Панідіанізм, ідеологія, яка прагне об'єднати індіанців, зазвичай Американського континенту, на основі їх культурницьких та звичаєвих традицій

Панісламізм, релігійно-політична ідеологія й практика, в основу якої покладено концепцію єдності мусульман планети і необхідності їхнього згуртування в єдиній ісламській державі

Панславізм, ідеологія, яка пропагує ідею єдності й переваг над іншими слов'ян й більш тісної їх взаємодії у всьому світі; теорія всеслов'янської єдності в тій чи іншій формі й відповідний політичний рух

Пантюркізм, доктрина, яка виникла на початку 20 ст. і сповідує об'єднання всіх тюркомовних народів навколо Туреччини в єдину державу Туран від Балкан до Сибіру

Панування політичне, здатність конкретної соціальної групи поширювати дію правил, звичаїв і традицій на певному політичному просторі, в межах якого застосовується примус і насильство

Панування світове, система абсолютного контролю в усіх форматах геополітичного простору з боку конкретної держави, що має найвищий геополітичний статус у світовій ієрархії держав конкретної історичної епохи

Папа Римський, глава католицької церкви і держави Ватикан

Паренті, Майкл (1933), політолог, політичний аналітик, публіцист і дисидент, США

Парето, Вільфредо (1848–1923), економіст, соціолог і політолог, основоположник теорії еліт, Італія

Парламент, найвищий законодавчий і представницький орган влади в державі з республіканською формою правління, який обирається населенням

Парламент електронний (е-парламент), законодавчий орган, який в усіх видах діяльності використовує інформаційно-комунікаційні технології, передусім для інформування й залучення зацікавлених осіб, для внутрішньої організації роботи парламенту

Парламентаризм, у широкому значенні – система державної влади, за якої суттєва роль належить народному представництву (парламенту); у вузькому розумінні – система владних відносин, за якої чітко розподілено функції законодавчих і виконавчих органів і в якій провідну роль відіграє парламент як постійно діючий представницький, законодавчий і контролюючий орган влади

Парламентська (політична) відповідальність уряду, політико-правовий інститут, який передбачає відставку кабінету міністрів після втрати ним довіри більшості депутатів парламенту

Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ), один із двох головних статутних органів Ради Європи; консультативний орган, що складається з представників парламенту всіх держав-членів

Парламентська система двопалатна (бікамералізм), система організаційної побудови парламенту, за якої він складається з двох окремих підрозділів (камер, палат), що формуються різним способом і здійснюють свої повноваження на різних засіданнях

Парламентська система однопалатна, один із двох видів сучасної структури законодавчого органу держави (інші види парламентів, що функціонували впродовж 20 ст. – дво-, три -, чотирипалатні)

Парламенту занепад, констатація зменшення ролі парламенту в системі органів державної влади

Парсонс, Толкотт (1902–1979), соціолог, лідер напрямку структурного функціоналізму, один із засновників соціальної антропології й теоретичної соціології, США

Партикуляризм, принцип соціальної й політичної активності, зорієнтований насамперед на захист приватних і вузькогрупових інтересів, що ви-

являється в прагненні до відокремлення, переслідуванні специфічних, особистих чи групових цілей

Партійна система атомізована, один з різновидів багатопартійної системи, яка характеризується наявністю багатьох політичних партій або їх повною відсутністю, нечисленністю і незначною впливовістю

Партійна система гегемоністська, тип партійної системи з домінуванням в політичному житті однієї політичної партії, та наявністю слабкої, контрольованої опозиції

Партійна система двоблокова, партійна система, в якій визначальну роль відіграють основні більш-менш стійкі коаліції політичних партій, які зберігають союзницькі відносини в опозиції

Партійна система поляризована, тип партійної системи з наявністю значної кількості невеликих партій, при чому боротьбу за політичну владу зазвичай несуть більше шести партій

Партійна система поміркованого (обмеженого) плюралізму, тип партійної системи, що характеризується наявністю в суспільстві багатьох політичних партій, представництвом у парламенті лише деяких з них, відсутністю позасистемної опозиції

Партії політичні в Україні, сукупність організованих політичних об'єднань на основі спільності інтересів і політичних переконань, які разом із державою, за її допомогою, прагнуть брати участь у політичному житті, керівництві суспільними справами

Партія влади, у вузькому сенсі – політична партія, що за результатами парламентських перегонів отримала право формування уряду одноосібно або через участь у коаліції; у широкому сенсі – політична партія, що за кадровим змістом і характером діяльності асоціюється з чинною владою

Партія державна, єдина партія в однопартійній системі, що спирається на конституційно-правове оформлення своєї провідної ролі

Партія екстремістська, 1) політична партія, що сповідує екстремізм; 2) добровільне організоване об'єднання громадян, діяльність якого спрямована на захоплення влади шляхом повалення чи радикальної зміни основ існуючого конституційного ладу, розпалювання конфліктів за допомогою тероризму, пропаганди і культивування ідей дискримінації й насильства в суспільстві

Партія націоналістична, юридично оформлене об'єднання людей, товариство/спільнота, що акцентує увагу на цінностях певної нації як най-

вищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесові

Партія парламентська, партія, що зорієнтована на парламентську роботу, на функціонування в рамках парламентаризму; партія, що працює в парламенті або представлена фракцією в парламенті

Партія політична, добровільне об'єднання громадян, метою якого є легальна участь у боротьбі за владу та її здійсненні

Партнерство соціальне, принцип соціальної політики держави, що забезпечує справедливості розподілу матеріальних ресурсів між сторонами соціальних відносин в умовах ринкової економіки

Партократія, правління невеликої групи осіб, які прагнуть задоволення власних потреб, незважаючи на країну й решту громадян, а найвищим завданням партії, яку вони утримують або до якої належать, вважають прихід до влади будь-якою ціною

Партологічний квадрат, концепт теоретичної моделі по-справжньому «демократичної партії нового типу», характерної для країн «демократичного транзиту», партії – внутрішньо здатної справляти позитивний вплив на динаміку соціального прогресу в країні

Партологія, наука, що займається дослідженням феномену політичних партій, їх генези, побудови, функціонування

Пасивність політична, байдужість до політики, відмова від участі в політичному житті суспільства

Пасіонарність, здатність, індивідів чи етнічних спільнот до цілеспрямованої активної діяльності

Паспорт біометричний, державний документ, що засвідчує особу й громадянство власника при перетині кордонів держав і перебуванні за кордоном

Патерналізм, політична доктрина й практика, які виходять із припущення про те, що народ безпосередньо потребує батьківської уваги, турботи й піклування з боку влади, що громадяни, мов неповнолітні діти, без підтримки й сприяння влади не здатні зрозуміти, що є вигідним для них, не в змозі власноруч досягти своєї мети, задовольнити свої потреби

Патерналізм лібертаріанський, стратегія державної політики, покликана, не обмежуючи свободу дій, здійснювати позитивне коригування архітектури вибору громадян в умовах прийняття ними важливих у далекоглядній

перспективі рішень і допомагати долати пастки нерационального вибору, зумовлені недооцінкою майбутнього, схильністю до збереження статус-кво, переоцінкою перспективи втрат й ефектом фреймінгу

Патримоніальна теорія походження держави, вчення, що пов'язує походження держави з додержавними економічними відносинами (зокрема з появою земельної власності)

Патріархальна теорія походження держави, вчення, що розглядає державу як продукт розвитку сім'ї

Патріотизм героїчний, готовність людини принести своє життя в жертву, коли цього вимагають інтереси Батьківщини

Патріотизм державний, моральний принцип, що проявляється в любові до Батьківщини, готовності поступитися своїми приватними інтересами на користь її інтересів

Патрон-клієнтелізм, система неформальної організації політичної влади, спосіб отримання ресурсів для участі в політичній грі

Пауелл, Дж. Бінгхем (1968), політолог-компаративіст, США

Пацифізм, 1) світогляд, який засуджує всілякі війни і вимагає миру на землі; 2) міжнародний антивоєнний рух, який сформувався в другій половині 19 ст. і виступає принципово проти будь-яких воєн, незалежно від їхнього характеру

Пейн, Томас (1737–1809), письменник і політичний філософ, Велика Британія – США

Пекінська декларація й Платформа дій, документи, прийняті на Четвертій світовій жіночій конференції 04–15 вересня 1995 представницями 189 країн, і відображають нові міжнародні зобов'язання щодо забезпечення рівності, розвитку й миру для всіх жінок

Перебудова, спроба системної модернізації радянського суспільства шляхом «революції згори», ініційована реформаторською частиною керівництва СРСР

Перевищення влади (службових повноважень), умисне, з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб

Переворот військовий, незаконне, всупереч військовій присязі захоплення державної влади військовими

Переворот державний, різновид політичного перевороту, одна з форм насильницької зміни політичного режиму, захоплення влади однією з політичних сил у процесі політичної боротьби

Переворот політичний, специфічна форма захоплення влади певним політичним угрупованням, що передбачає корінні зміни у персональному складі правлячої еліти

Перегляд конституції, конституційно встановлений порядок часткових змін основного закону або ревізії всього її тексту

Переговори дипломатичні, офіційне обговорення представниками держав політичних, економічних, інших питань двосторонніх і багатосторонніх відносин з метою узгодження зовнішньополітичної стратегії, тактики чи відповідних дипломатичних акцій, обміну думками, взаємного обміну інформацією, підготовки й укладання договорів, урегулювання спірних питань тощо

Перемир'я, ситуація у ході війни, коли сторони, що воюють, погоджуються припинити боротьбу на основі взаємної угоди

Перемир'я паліативне, політична чи інша тимчасова угода, яка не вирішує суті проблеми, а тільки має на меті створити сприятливі умови для її розв'язання

Перемир'я режим, сукупність умов формальної зупинки військових дій між воюючими сторонами з метою обговорення умов майбутнього мирного договору

Переміщені особи, переміщені, силоміць виселені або за розпорядженням влади переселені люди, яким загрожують військові дії або стихійні лиха (землетруси, повінь, аварія тощо)

Перемога піррова, термін, що слугує символом невиправданих втрат під час воєнних зіткнень, політичних сутичок та інших видів протистояння

Периколоз етносоціополітичний, надзвичайно напружена соціально-політична ситуація в етноісторичній сфері суспільства, яка підводить багатонаціональну країну на грань внутрішнього розладу, псевдофедеративного розпаду, можливо і під небезпеку громадянської війни

Периферія світова, складова просторової організації світової системи, зона залежна від «світового центру», яка взаємодіє з ним на основі принципів нееквівалентного й нерівноправного обміну

Перонізм (хустісіалізм), популістсько-націоналістична течія в Аргентині, названа на честь її засновника Х. Д. Перона, в основу якої покладено ідеологію, що поєднувала в собі синдикалізм, аргентинський націоналізм та ідеї християнського соціалізму

Перру, Франсуа (1903 1987), економіст, автор теорії полюсів зростання, представник інституціонально-соціологічної школи у Франції, Франція

Персона гра́та, особа, кандидатура якої на посаду керівника дипломатичного представництва прийнятна для уряду певної країни, щоб затвердити її на своїй території як представника іншої держави

Персона нонґрата, дипломатичний представник однієї країни, який у момент призначення на посаду не користується довірою уряду іншої держави або втратив цю довіру, працюючи в країні перебування

Песимізм політичний, 1) сприйняття навколишнього світу, пройняте смутком, безнадією, зневірою в краще майбутнє; 2) світоглядна установка, за якою в світі переважає негативне начало

Петиція, письмове колективне звернення до органу державної влади

Питання жіноче, специфічне коло проблем, які безпосередньо пов'язані зі статевою та іншою нерівністю жінок у суспільстві, державі, дискусії, які ведуться з метою пошуку шляхів розв'язання цього питання

Питання національне, сукупність політичних, економічних, правових, культурницьких, освітніх та інших проблем, що проявляються в процесі внутрішнього й міждержавного спілкування націй, народностей

Піар політичний, цілеспрямована діяльність державних і громадських організацій, що забезпечує управління громадською думкою, формування взаємозв'язків між суспільними групами і державними органами або приватними структурами, у т. ч. для об'єктивного осмислення соціальних, політичних чи економічних процесів

Підданство, 1) належність особи (осіб) до тієї чи іншої держави з монархічною формою правління; 2) те ж саме, що й громадянство, тобто належність до громадян (підданих)

Підрахунок голосів, визначена законом процедура підрахунку голосів виборців, громадян, які мають право брати участь у референдумі, на виборчій дільниці, на дільниці для голосування під час проведення референдуму

Пікетування, форма безпосередньої демократії, що реалізується у вигляді публічного вираження колективної або індивідуальної думки, шляхом

розташування громадян біля певного об'єкта з використанням плакатів, транспарантів та інших засобів наочної агітації

Плавильного котла теорія («плавильного казана»), модель етнічного розвитку, що застосовується до американської культури

План Маршалла, програма американської економічної допомоги для відновлення і розвитку економіки країн Європи після Другої світової війни

Планування політичне, процес розробки планів, одна з функцій управління, яка полягає у визначенні послідовності здійснення наміченої на конкретний (середньо- та довгостроковий) період програми дій (розвитку) конкретного політичного об'єкта чи явища з зазначенням її мети, змісту, обсягів, методів і засобів, строків виконання та ін.

Платформа політична, сукупність принципових положень, які складають ідеологічні погляди та програму дій політичної партії або блоку політичних партій

Плебісцит, узагальнене опитування громадян з метою виявити їхню думку, волю й позицію щодо якогось спільного й значущого питання

Плинний тоталітаризм, малопомітний і невлесний контроль над особистим життям громадян спецслужбами та іншими органами державної влади з використанням Інтернету й сучасних досягнень у сфері інформаційних технологій, тенденція до руйнування власного приватного життя з ініціативи самої людини, яка постає співучасником постмодерних виявів тоталітаризму

Плутократія, 1) державно-політичний устрій, за якого політична влада формально або фактично належить найбагатшим членам суспільства, здебільшого представникам фінансового капіталу, банкірам; 2) панування багатіїв – олігархів, які, завдяки своєму фінансово-економічному становищу, активно й цілеспрямовано впливають на державні владні інституції, корегують у власних інтересах як внутрішню, так і зовнішню політику держави

Плюралізм етнічний, світоглядна позиція, особливістю якої є визнання рівності й самоцінності кожного окремо взятого етносу, його права на збереження своєї самотності, існування або вільний та всебічний розвиток; протилежність етноцентризму

Плюралізм ідеологічний, поняття, що позначає явище існування багатоманітності систем концептуально оформлених уявлень, ідей, цінностей, поглядів щодо суспільно-політичного життя, які відображають інтереси,

світогляд, ідеали, умонастрої людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики

Плюралізм політичний, основоположний принцип людського співжиття, що передбачає різноманітність поглядів, підходів, позицій, концепцій у політичній діяльності

Поведінка етнополітична, сукупність дій суб'єкта етнополітичних відносин, в яких відбивається вибір ним засобів реалізації своїх інтересів

Поведінка політична, сукупність різноманітних реакцій людини на політичну діяльність, яка охоплює в себе як внутрішні рефлексії (думки, сприйняття, установки, переконання тощо), так і практичні дії щодо неї

Повноваження, сукупність прав і обов'язків державних органів і громад, організацій, а також посад, та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій

Повноваження делеговані, надані законом окремі повноваження органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, реалізація яких пов'язана з виконанням функцій виконавчої влади на місцях й у виконанні яких виконкоми є підконтрольними і підзвітними відповідним органам виконавчої влади

Повстання (збройне повстання), масовий збройний виступ проти встановленого стану речей, найчастіше проти влади, тиранії

Подання конституційне, звернення до Конституційного Суду України у формі письмового клопотання про визнання прав, акта (його окремих положень) неконституційним, про визначення конституційності міжнародного договору або про необхідність офіційного тлумачення Конституції та Законів України

Подвійні стандарти у політиці, принципово відмінне застосування принципів, законів, правил, оцінок відносно однакових дій різноманітних суб'єктів політики

Поділ влади, один з основних принципів демократичного політичного режиму, ефективного функціонування політичної системи загалом, держави зокрема

Позапарламентський спосіб утворення уряду, процедура формування уряду, властива президентським і президентсько-парламентським республікам, коли законодавчий орган не бере безпосередньої участі в процесі формування кабінету або його роль у цьому плані обмежена

Позитивна дискримінація («позитивні дії», дискримінація навпаки), політика чи принцип, надання переваг при висуненні на виборні посади, працевлаштуванні, просуванні по службі, отриманні освіти представникам груп, що традиційно дискримінуються за ознакою статі, раси, національної чи конфесійної приналежності

Позитивний мир, концепція розв'язання конфлікту й побудови міцного довготривалого миру шляхом усунення не тільки зовнішніх формальних, але насамперед глибинних конфліктогенних чинників

Позиціонування геополітичне, спеціальна діяльність, що здійснюється акторами світового політичного процесу з метою створення, просування й співставлення або протиставлення специфічного уявлення про себе в середовищі інших учасників геополітичного процесу

Позиція громадська, сукупність стійких переконань і цінностей, поглядів на суспільно-політичні явища і процеси, яка ґрунтується на соціальному досвіді й усвідомленості, проявляється в поведінці людини

Позиція політична, 1) погляд політичного суб'єкта на ситуацію, що склалася, його оцінка подій, явищ, об'єктів політичного процесу та їхньої діяльності; 2) місце політичного суб'єкта в структурі розподілу різних владних ресурсів, яке дозволяє максимально задовольняти свої політичні інтереси і визначати зміст політичних рішень

Полемологія, наука про війну й збройні конфлікти

Поліархія, тип політичного режиму, що характеризується розподілом і зосередженням влади між її різними центрами і носіями

Полікратія, багатовладдя, одночасне утримування влади в суспільстві кількома політичними силами

Поліс, місто-держава, форма соціально-економічної й політичної організації суспільства й держави у Стародавній Греції й Стародавньому Римі

Політизація етнічності і етнізація політики, процес трансформації інтересів етнічної спільноти, етнічних ідеалів і цінностей у мотиви і цілі політичної участі (або відмови від неї)

Політик, 1) активний ініціатор, учасник політики, політичного життя; 2) політичний діяч, особа, що професійно займається питаннями політики; 3) політичний лідер, державний діяч, працівник держапарату

Політика, організаційна, регулятивна й контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована на досягнення,

утримання й реалізацію влади індивідами й соціальними групами задля ствердження власних запитів і потреб

Політика агоністичного плюралізму, одна з концепцій політичної філософії лібералізму, згідно з якою в суспільстві існує множина вищих цінностей, коли між ними неможливо однозначно вибудовувати ієрархію залежностей, і коли ці цінності опиняються в стані суперництва й конфлікту між собою, оскільки немає спільних взаємно прийнятних засад у сторін щодо їх оцінювання за значимістю й принципів їх розв'язання

Політика безпекова, система міжнародної взаємодії, яка дає можливість формувати єдину систему оборони, виступати і діяти у світовій політиці єдиним цілим

Політика внутрішня, сукупність заходів з боку держави, її структур та інститутів, інститутів громадянського суспільства, спрямованих на збереження або реформування наявного суспільного й державного ладу, регулювання суспільного життя

Політика гендерна, сукупність правових і управлінських заходів, спрямованих на забезпечення рівних юридичних і практичних можливостей жінок і чоловіків у суспільстві

Політика грантова, надання фінансових чи інших ресурсів юридичними і фізичними особами на умовах, визначених надавачами гранту, для підтримки проєктів чи діяльності, котрі не є прибутковими, але відіграють важливу роль у розвитку суспільства чи його певного сегмента

Політика гуманітарна, система цілей і засобів їх досягнення політичними і державними інститутами з управління й регулювання духовної сфери суспільства

Політика демографічна, певна система соціальних заходів, спрямованих на формування бажаної для суспільства й свідомої демографічної поведінки населення

Політика диктату, зразок розв'язання конфлікту засобами конфронтації, коли використовується політична й економічна могутність

Політика екологічна, політика суспільства, спрямована на охорону навколишнього середовища, раціональне використання й відновлення природних ресурсів, збереження й розвиток довкілля для забезпечення нормальної життєдіяльності й екологічної безпеки людини

Політика економічна, система цілей і засобів їх досягнення певними політичними інститутами та економічними організаціями (переважно міжнародними) в економічній сфері суспільства

Політика етнокультурна, напрям державної діяльності й невіддільна складова офіційної культурної політики в Україні, спрямованої на відродження й розвиток культур етнокомпонентів українського соціуму (етнічних українців, національних меншин, кримськотатарського народу)

Політика європейська, сукупність інституціональних умов, процесів і цільового змісту політичних дій, які покликані впливати на курс і зміст європейської інтеграції

Політика з позиції сили, ключове поняття силової концепції політики, в якій сила розглядається як засіб зовнішньої політики, спрямованої на реалізацію національних інтересів

Політика загарбницька, одна з форм зовнішньої політики держав, спрямована на розширення сфери економічного, політичного, культурного та іншого впливу шляхом захоплення державами або монополістичними об'єднаннями чужих територій, ринків, джерел сировини і под.

Політика зовнішньоекономічна, політика, що здійснюється державою або відповідним колом держав у сфері економічних відносин з іншими країнами або їх об'єднаннями, спрямована на забезпечення найбільш сприятливих умов включення економіки країни до світогосподарських відносин

Політика зовнішня, загальний курс держави у міжнародних справах, який регулює взаємовідносини з іншими державами і міжнародними організаціями у відповідності з потребами, цілями і принципами її внутрішньої політики

Політика і економіка, важливі підсистеми суспільства, що перебувають у функціональних взаємозв'язках між собою, з іншими суспільними підсистемами і з суспільством загалом

Політика і людина, взаємопов'язані категорії: політика породжена людиною, «людина політична» – об'єкт і суб'єкт політики

Політика інклюзивна, політика зменшення соціальної нерівності через залучення соціальних груп до громадського життя незалежно від статевих, вікових, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації, фізичної дієздатності та економічного становища

Політика інкрементальна, модель публічної політики, у процесі розроблення якої існуючі напрями політики розглядаються як основа для здійснення подальших змін, які мають бути поступовими, помірними і радикальними

Політика інформаційна, діяльність держави та її інститутів у сфері виробництва, поширення, обміну, охорони інформації, її використання в управлінських процесах

Політика кадрова, стратегія й тактика держави у роботі з кадрами, політичний курс формування й раціонального використання кадрового потенціалу

Політика комунікаційна, діяльність держави, її інститутів, спрямована на формування й забезпечення процесів обміну соціально-політичною інформацією, необхідної для функціонування політичної системи, циркуляції цієї інформації між її інститутами, політичними і соціальними групами, елітами і масами

Політика конкурентна, економічний метод державного управління, який передбачає здійснення комплексу заходів щодо формування ефективного конкурентного середовища, зменшення частки монопольного сектору в економіці, вдосконалення правил конкуренції, впровадження сучасних методів державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, зменшення частки монопольного сектору у внутрішньому валовому продукті, метод захисту й підтримки конкуренції, розвитку її інституційного забезпечення

Політика культурна, сукупність принципів і норм, якими керується держава в своїй діяльності, зі збереження, розвитку й поширення культури, а також комплекс дій, спрямованих на досягнення культурних цілей

Політика легітимаційна, сукупність методів, способів і технологій впливу на процеси суспільного визнання в інтересах пануючих чи опозиційних сил через зв'язування колективних та індивідуальних смислів, структурування знаків, символів, значень, образів, правил гри, комунікацій і досвіду в інтерпретаційно-мотиваційну систему сприйняття та взаємодії зі світом

Політика міжнародна, система економічних, правових, дипломатичних, ідеологічних, військових, культурних та інших зв'язків і відносин між народами, державами й групами держав, провідними соціальними, економічними і політичними силами й організаціями, що діють на світовій арені

Політика мовна, політика, що її здійснює держава щодо мовного режиму в суспільствах з поліетнічним складом населення

Політика молодіжна, 1) система ідей, теоретичних положень про місце й роль молоді, молодого покоління в суспільстві; 2) практична діяльність суб'єктів такої політики; 3) частина політики держави із соціалізації молодих громадян і відтворення трудових ресурсів

Політика незгоди, вид колективної політичної поведінки, за якої соціальні групи вступають у конфронтацію з урядом, політичними елітами або іншими соціальними групами задля досягнення певних політичних цілей

Політика оборонна, вид політики зорієнтованої на військові аспекти політичної діяльності, які слугують цілям залякування й недопущення війни

Політика освіти, система заходів, здійснюваних державою в сфері освіти і спрямованих на забезпечення її розвитку як одного з ключових ресурсів модернізації суспільства

Політика пам'яті, сукупність політичних практик і норм, спрямованих на регулювання колективної/історичної пам'яті

Політика партнерства НАТО, програма співробітництва між окремими країнами і НАТО, спрямована на розвиток індивідуальних двосторонніх відносин із НАТО на основі самостійного визначення країнами власних пріоритетів для співробітництва, покликана здійснювати адаптацію до нових політичних і безпекових реалій

Політика подвійних стандартів, дія, діяльність суб'єктів, ґрунтована на правилах або принципах неоднакового ставлення й оцінки явищ чи представників різних груп населення, держав у подібних (або аналогічних) ситуаціях

Політика правова, 1) у широкому розумінні – політика держави, заснована на праві; 2) у вузькому значенні – державна політика в правовій сфері суспільного життя

Політика публічна, горизонтальна (на відміну від владної політики – вертикальної) складова політичного процесу, що безпосередньо впливає на формулювання й ухвалення політичних рішень, забезпечує зв'язок між владними структурами і суспільством

Політика регіональна, складова внутрішньої політики держави, спрямована на гармонійне поєднання інтересів держави й окремих регіонів, створення сприятливих економічно-правових умов для раціонального

використання внутрішніх ресурсів, виробничого потенціалу й заохочення зовнішніх в умовах глобалізації міжнародної економіки

Політика санкційна, обмежувальні індивідуальні або колективні заходи, які застосовуються акторами міжнародних відносин як спосіб тиску на держави-порушники міжнародного правопорядку

Політика символічна, форма політичної комунікації з громадськістю, що шляхом інсценування політико-соціальних подій забезпечує навіювання ціле визначених уявлень про діяльність уряду, правлячої коаліції чи політичної партії, зрідка опозиції

Політика соціальна, діяльність держави по збалансованому розвитку суспільства, забезпеченню стабільності державного правління й соціального захисту населення

Політика сусідства, модель зовнішньої політики ЄС у суміжних регіонах, спрямована на створення навколо нього периферійної інтеграційної зони, до якої увійдуть країни-сусіди

Політика ядерна, діяльність політичних суб'єктів у сфері мирного чи потенційного воєнного використання атомної енергії

Політиканство, безпринципна політична поведінка й практична діяльність

Політики гуманізація, процес гармонізації політичних відносин через реалізацію актуальних інтересів суспільства й держави та «олюднення» політики

Політико-адміністративні функції управління, особлива сфера діяльності органів виконавчої влади, спрямована на вирішення завдань політико-адміністративного характеру, яка реалізується у формі державного управління

Політико-правові практики, сукупність цілеспрямованих і сталих дій політичних суб'єктів, упорядкованих за формою, змістом і логікою, які мають дуалістичну природу, чітко корелюють з характером режиму влади

Політична економія, фундаментальна наука про закони, управління виробництвом розподілом і обміном життєвих благ у суспільстві на різних рівнях його розвитку, сферою інтересів якої є суспільно-економічні стосунки, що складаються на різних рівнях розвитку суспільства в процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання матеріальних благ

Політична еліта регіональна, привілейована група людей у політиці в межах певного регіону, що має можливість прямо чи опосередковано впливати на суспільно-політичні процеси регіону через прийняття управлінських рішень і формулювання ціннісних орієнтацій у населення

Політична культура національна, різновид політичної культури творцем, носієм, користувачем і об'єктом якої є нація, як особливий тип спільноти, що поєднує етнокультурний і політичний способи самоорганізації

Політична наука в Україні, специфічний вид суспільної науки і теоретичний структурний елемент політичної свідомості суспільства, процес і результат засвоєння й розвитку суспільством, професійними дослідниками систематизованих знань про політику й процедур участі в політичному житті політичних суб'єктів

Політична рада (всеукраїнська політична консультативна рада), консультативно-дорадчий орган, діяльність якого спрямована на всебічне й повне врахування позицій політичних сил і пропозицій партій при виробленні державної політики, удосконалення політичної системи суспільства, налагодження взаємодії між органами державної влади і об'єднаннями громадян для забезпечення стабільності в державі

Політична свідомість масова, притаманний значній кількості людей (масам) особливий тип політичної свідомості, що становить сукупність політичних ідей, уявлень, норм, звичаїв, поглядів, стереотипів, у т. ч. ілюзорних почуттів, котрі відображають ті чи інші сторони життя суспільства

Політична система глобальна, нова властивість сучасної глобальної світ-системи, яка виникає внаслідок зростання чисельності населення, продуктивності, взаємопов'язаності її елементів

Політична система кланово-олігархічна, політична система, в якій влада зосереджена в руках вузького кола осіб (олігархів), які пов'язані між собою неформальними, переважно сімейними відносинами, і відповідає не державним, а їх особистим інтересам

Політична система суспільства, сукупність державних і недержавних інститутів, які здійснюють владу, управління суспільством, регулюють взаємовідносини між громадянами, соціальними та етнічними групами, забезпечують стабільність суспільства, відповідний порядок у ньому

Політична система України, сукупність політичних відносин, правових і політичних норм, інститутів, ідей, пов'язаних з формуванням і здійсненням влади та управління суспільством в Україні

Політичний в'язень (політв'язень), особа, яка перебуває під вартою чи відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, примусового лікування, в справі якої присутній вагомий політичний елемент

Політичний діловий цикл, цикл економічної й політичної активності виборного органу влади, уряду в міжвиборчий період, оцінка якого відбувається за макроекономічними показниками (такими як рівень безробіття, інфляції, економічного зростання тощо)

Політичний капітал, спроможність до мобілізації колективних дій та участі в них, здатність політичних акторів репрезентувати інтереси інших індивідів чи груп, що делегують політичним акторам права на представництво своїх інтересів

Політичний маркетинг електоральний, сукупність форм, методів і технологій дослідження, проектування та впровадження в суспільно-політичну практику засобів організації та регулювання виборчих кампаній, настанов суспільної свідомості з метою завоювання ринку влади

Політичних партій типологія, науково-теоретичний підхід у сучасній політології, що дозволяє розрізняти політичні партії залежно від характеру й принципів їх організації, ідейних підвалин, соціальної бази, місця й ролі в політичній системі суспільства, тактичних пріоритетів тощо

Політичного лідерства інститут, стосунки домінування й залежності, підлеглості, підпорядкування, наслідування в системі міжособистісних відносин у політичній групі

Політичної культури імперативи, вимоги сучасного цивілізованого світу, націй, великих суспільних груп до змісту, спрямування й функціонування їх політичної культури

Політичної культури інфраструктура, комплекс взаємопов'язаних обслуговуючих елементів духовно-ідеологічного, морально-правового, матеріально-технічного, соціально-організаційного характеру, що забезпечують формування, функціонування й розвиток політичної культури

Політичної науки методи, сукупність теоретичних і емпіричних методів дослідження політичної сфери суспільства

Політичної науки методологія, сукупність підходів, принципів, теорій і концептуальних засад пізнання політичної сфери суспільних відносин

Політичної системи ефективність, здатність політичної системи успішно виконувати свої функції

Політичної сфери реформування, системні зміни трьох основних складників політичної сфери (політичних відносин, політичних інститутів, політичної ідеології), які дозволили б на практиці втілювати принципи дотримання прав і свобод людини і громадянина, народовладдя, верховенства права, ефективного поділу влади, неподільності національного суверенітету й под.

Політолог, фахівець з вивчення сфери політичних відносин, політичної системи суспільства, питань внутрішньої й зовнішньої політики тощо, з діагностики, прогнозування політичних процесів та управління ними

Політологія (наука про політику, політична наука), наука, що вивчає тенденції й закономірності розвитку, функціонування й структуру політичного життя суспільства, що відображають реальний процес включення соціальних суб'єктів у діяльність щодо реалізації політичної влади і політичних інтересів

Політологія європейська, важлива складова світової політичної науки, що спирається на традицію, характеризується різноманітністю підходів національних шкіл, тяжіє до глибокого політико-філософського осмислення окремих суспільно-політичних проблем і політики загалом

Політологія порівняльна, система знань, що сформувалась як окрема частина політичної науки або політології

Політологія прикладна, галузь науки про політику, яка безпосередньо стосується процесів практичного здійснення політики

Політологія темпоральна, новий напрям сучасної політичної науки, предметом дослідження якого є вивчення політичних часів (темпоральностей) у багатоманітності їх форм (рівнів, діапазонів) у всіх виявах політичної реальності

Політтехнолог (політичний технолог), фахівець із практичного застосування політичних технологій

Поліцентризм міжнародний, 1) наявність у системі міжнародних відносин кількох центрів найсильніших держав або блоків держав, характер і рівень взаємовідносин між якими визначає стан і тенденції розвитку планетарної політики; 2) децентралізація, багатоцентровість, протистояння великим полюсам сили, своєрідний плюралізм у межах однієї держави

Поліцентризм політичний, конструктивна здатність політичної системи диференціювати владний потенціал, розосередити управлінські впливи у діапазоні, що дозволяє охопити максимально доступне об'єктивне поле з одночасним збереженням (підвищенням) системної стійкості та ефективності

Полонізація, політика насильницького впровадження польської мови, віри, культури (ополчення)

Половання на відьом, переслідування людей, які мають інші думки, погляди і переконання, що їх частіше за все з політичних та інших мотивів не підтримує офіційна влада

Помилки влади, хибні, грубі прорахунки в ідеях, рішеннях, діях з боку конкретних властей, владних структур, керівників або представників органів державної влади

Поппер, Карл Раймундт (1902–1994), філософ-неопозитивіст, соціолог, логік, один з найвпливовіших філософів науки 20 ст., основоположник філософської концепції критичного раціоналізму, Австрія – Нова Зеландія – Велика Британія

Поправка, 1) внесення членами парламенту доповнень чи змін до законів та інших нормативно-правових актів національного законодавства або пропозицій до законопроекту, що розглядається; 2) внесення доповнень чи змін до міжнародного договору після його прийняття

Поправка конституційна, форма внесення змін і доповнень до тексту конституції

Популізм політичний, суспільні погляди і течії, які апелюють до широкого загалу й сповідують ідею прямої участі народу в управлінні, ідею недовіри до представницьких органів влади, стверджують, що мають прості рішення для розв'язання складних соціальних проблем

Популяція етнічна, сукупність представників одного етносу, що населяють певну територію

Портрет політичний, результат дослідження особистості політичного лідера, який надає уявлення про його статус, професійні й людські можливості, ефективність роботи, перспективи політичного зростання або історичні масштаби особистості, тієї ролі, яку даний лідер відігравав у політичному процесі

Порушення виборчих прав, діяння, що посягають на встановлення й реалізацію закріплених міжнародно-правовими актами і національним законодавством виборчих прав громадян

Порядок внесення змін до Конституції України, конституційна процедура внесення змін до чинного Основного Закону

Порядок денний політики, перелік питань, яким організація чи інститут надає серйозної уваги у певний момент і щодо яких очікується вчинення дій, ухвалення політичних рішень

Порядок міжнародний, відносно стабільна, певним чином упорядкована сукупність взаємин між суб'єктами міжнародних відносин

Порядок політичний, сукупність умов, що забезпечують ефективність, стабільність функціонування й розвитку політичної системи суспільства

Посади політичні, один із трьох типів посад у сфері державного управління, що обіймаються політичними діячами (політиками), які забезпечують формування (вироблення) й реалізацію державної політики

Посадова особа місцевого самоврядування, особа, яка працює в органі місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих і консультативно-дорадчих функцій та отримує зарплату за рахунок місцевого бюджету

Посол, 1) дипломатичний представник однієї держави в іншій, який очолює посольство; 2) повноважний дипломатичний представник найвищого рангу

Постанова, нормативно-правовий або індивідуальний акт, яким оформляється прийняте рішення

Постбіхевіоризм, один із напрямків у західній позитивістській політичній психології, зорінтований на перегляд і подальший розвиток основних положень біхевіоризму щодо його підходу в політичних дослідженнях

Постдемократія, політико-режимний тренд трансформації суспільних відносин, коли за наявності всіх формальних ознак та інститутів розвинутої демократії відбувається фактична монополізація політико-економічними елітами сфери політичного управління й реалізація ними влади в обхід демократичних механізмів

Постімперіалізму теорії, теорії та пов'язані з нею концепції «пізнього капіталізму», «периферійного капіталізму», «неокапіталізму гегемонії», що розглядають глобальну модель сучасного розвитку як таку, що створюючи на периферії анклав сучасного виробництва, пануючий ззовні неокапіталізм метрополії обов'язково проводить «демодернізацію» й навіть архаїзацію решти частини виробничої системи

Постмодернізм, термін, який позначає структурно подібні явища в суспільному житті й культурі сучасних розвинених країн, художній рух, який поєднує низку постнереалістичних художніх напрямів кінця 20 ст.

Постполітика, постмодерністська доктрина особливо витонченого заперечення політичного (політичної діяльності), коли остання намагаються розгорнути в моральному

Постструктуралізм, напрям у філософських і гуманітарних дослідженнях, що отримав розвиток у 1970–1980-х у формі критики і подолання структуралізму

Посттоталітаризм, стан суспільного організму й період суспільного розвитку, що настає після краху тоталітарного режиму

Права громадян політичні, права громадян брати участь у політичному житті своєї країни, зокрема, в здійсненні безпосередньої демократії, державної влади, місцевого самоврядування тощо

Права й свободи громадянські, основа конституційно-правового статусу громадянина певної держави, яка визначає можливості його участі в політичному, соціальному й культурному житті суспільства

Права людини, природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, людську гідність і свободу діяльності в усіх сферах суспільного життя

Правий Сектор, громадський рух, утворений наприкінці листопада 2013 як ситуативне об'єднання революційно й патріотично налаштованих активістів для того, щоб висловити відмінне від інших демонстрантів і лідерів опозиції бачення методів і цілей Євромайдану

Праві й ліві в політиці, дві крайні, протилежні сторони (зони) у великому спектрі політичних сил: консервативно-охоронна й перетворювально-радикальна

Правління представницьке, здійснення державної влади або місцевого самоврядування шляхом делегування громадянами своїх повноважень їхнім представникам (депутатам), які обираються до представницьких органів

Правління президентське, тимчасове встановлення влади глави федеративної держави (президента) в суб'єкті федерації з повним або частковим припиненням діяльності місцевого органу державної влади

Право магдебурзьке, система норм феодального права, за якими міста звільняли від управління й суду феодалів і регулювали питання їх самоврядування

Право міжнародне, сукупність (система) юридичних норм і принципів, що регулюють відносини між державами, іншими учасниками (організаціями, рухами, блоками, групами держав і т. д.) міжнародного спілкування

Право на інформацію, можливість вільного одержання, зберігання, використання й поширення відомостей, необхідних громадянам, юридичним особам і державним органам для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій

Право народів (націй) на самовизначення, принцип конституційного й міжнародного права, який означає право народів (націй) визначати форму свого державного існування – в окремій самостійній державі чи у складі іншої держави

Право парламентське, сукупність прав, норм, якими регулюються організація й діяльність парламенту

Прагматизм політичний, характеристика політичної діяльності, основним критерієм і чинником якої стає досягнення поставленої мети (нерідко за будь-яку ціну)

Праймеріз, процедура первинного обрання кандидатів на виборні посади до представницьких загальнодержавних і місцевих органів державної влади (законодавчих, виконавчих, судових) та місцевого самоврядування; метод висунення політичними партіями кандидатів до представницьких органів

Праксеологія політична, розділ політології, який досліджує проблеми ефективності функціонування політичної сфери суспільства в контексті політичного управління, що здійснюється через політичну діяльність суб'єктів політики (державних інститутів, політичних партій, окремих політиків тощо)

Прапор державний, особливий розпізнавальний знак, офіційна емблема держави, символ її суверенітету

Представник органу державної влади, посадова, службова або уповноважена особа органу державної влади, яка представляє цей орган у межах його функцій і повноважень або доручень у відносинах з громадянами країни, іншими органами державної влади, органами місцевого самовря-

дування, з політичними партіями і громадськими організаціями, ЗМІ, а також з органами державної влади і місцевого самоврядування інших країн і міжнародними органами і організаціями

Представництво народне, форма участі обраних демократичним шляхом представників від основних класів, прошарків, груп населення до органів влади ф управління з метою репрезентації й захисту їх прав та інтересів

Представництво політичне, делегування повноважень певною групою осіб, партією, класом їхнім представникам для відстоювання своїх інтересів у структурах влади

Президент, виборний глава держави у більшості країн з республіканською формою правління; виборний керівник установи, спілки, товариства, організації; вища посадова особа компанії, корпорації, фірми

Президент України, глава держави, який виступає від її імені

Президенціалізм, президентська форма правління, коли центром державного правління є президент, а уряду відводиться другорядна роль

Прем'єр-міністр, у ряді сучасних держав глава уряду, якого здебільшого призначає глава держави

Прем'єр-міністр України, глава Кабінету Міністрів України

Прерогатива, виключне право, яке належить будь-якому державному органу або посадовій особі, привілей

Прес-конференція, збори представників преси, радіо й телебачення з актуальних питань, що проводять офіційні особи, державні, політичні, громадські, наукові діячі тощо

Прес-секретар, представник високопосадовців (президента, прем'єр-міністра, інших чільних осіб, організації), який інформує пресу про наміри і діяльність цих осіб чи організації

Прецедент, випадок (ситуація), що вже відбулася та є прикладом для наступних аналогічних

Прецеденти парламентські, разові рішення парламентів, палат, їх голів переважно процедурного характеру, які потім використовуються в парламентській практиці під час вирішення аналогічних питань

Приватизація, одна з форм роздержавлення, передача державного або муніципального майна за відповідну плату або безкоштовно у власність фізичних або юридичних осіб

Примирення, необхідний елемент успішного миробудівництва, який може бути стимульований державними структурами, але повинен бути реалізований за посередництвом інститутів громадянського суспільства, та який полягає в довготерміновому процесі переходу від негативного (нестабільного, неміцного) до позитивного (стабільного, міцного, справедливого) миру, в установленні взаємного діалогу, в прийнятті й погодженні обох суспільств із умовами мирного врегулювання, глибокому переосмисленні двосторонніх відносин, відмові від реваншу, подоланні історичних міфів і негативних стереотипів, взаємному прощенні, вихованні культури миру, розробці проектів співробітництва

Примирення національне, комплексний соціально-політичний і політико-психологічний процес з метою припинення внутрішнього державного або регіонального конфлікту, умиротворення певної території, припинення бойових дій і військових операцій ворогуючих сил, встановлення миру й злагоди

Примордіалізм, теоретичний підхід, який розглядає етнічність як об'єктивну (споконвічну) характеристику людства

Примус політичний, сукупність заходів, спрямованих на те, щоб поставити об'єкта цих заходів перед необхідністю виконувати дії в інтересах того, хто ці заходи ініціює

Принцип невтручання у внутрішні справи держав, принцип загального міжнародного права, згідно з яким суб'єктам міжнародного права забороняється втручання у внутрішню компетенцію будь-якої держави

Принцип самовизначення народів, право народу на відокремлення від інших народів і утворення власної незалежної держави; право на задоволення національних потреб

Притулок політичний, притулок, наданий особам, що зазнали (або можуть зазнати) переслідувань у себе на батьківщині за політичні або релігійні переконання, за дії, що не кваліфікуються в міжнародному й національному праві демократичних держав як правопорушення

Пріоритети політичні, перевага одних інтересів, цінностей над іншими під час прийняття політичного рішення, визначення цілей (мети) політичного товариства

Провадження конституційне, юридично визначений порядок діяльності спеціалізованих судових і квазісудових органів у здійсненні конституційної юрисдикції

Провокація, підбурювання, спонукання окремих осіб, груп, організацій і под. до дій, які можуть спричинити тяжкі наслідки для держави і суспільства

Прогнозування глобальне, розробка прогнозів загальносвітового масштабу щодо розвитку людства й середовища його існування

Прогнозування електоральне, процес науково обґрунтованого отримання інформації про вірогідний майбутній стан політичної сфери суспільства, який може впливати на проведення виборчої кампанії

Прогнозування політичне, 1) процес розробки науково обґрунтованого судження про можливий розвиток політичних подій, шляхи і терміни його здійснення; 2) передбачення, здійснене на основі аналізу й співставлення реальних фактів, оцінки діючих у політиці сил і тенденцій, їх взаємодії

Прогнозування стратегічне, прикладна дисципліна, що вивчає різноманітні методи передбачення певної політичної ситуації, розробку варіантів її можливого розвитку й прийняття компетентних публічно-політичних рішень

Програма партійна, виклад основних положень діяльності політичної партії, її визначальних принципів, мети і завдань, теоретичне обґрунтування прикладних аспектів, визначення шляхів і методів запровадження плану дій у реальність

Програма передвиборна, документ, у якому викладені ідеологія, цінності та плани діяльності кандидата, партії чи блоку, з якими вони ідуть на вибори

Прогресу теорія, одна з чотирьох соціальних теорій (прогресу, регресу, циклічних і маятникових змін), що оцінює спрямованість та якість соціального розвитку

Проектування політичне, науково обґрунтоване визначення варіантів планового розвитку політичних процесів і явищ, спрямоване на перетворення певних політичних і соціальних інститутів або суспільства загалом

Пролонгація, продовження понад установлений термін виконання договору, угоди, зобов'язань

Прометеїзм, політичний рух міжвоєнного періоду, метою якого було здобуття незалежності народами, що опинилися в складі СРСР

Пропаганда, діяльність, що передбачає системне поширення, поглиблене роз'яснення соціально-політичних, економічних, правових поглядів, ідей,

теорій і забезпечує формування в суспільстві певних настроїв, закріплення в свідомості громадян тих чи інших цінностей, орієнтацій, уявлень з метою максимального розширення кола прибічників відповідної ціннісної системи

Пропозиція політична, документ, який розробляється з метою вирішення питань суспільно-економічного життя, що потребують визначення концептуальних засад державної політики, пріоритетів і стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку, послідовності дій, вибору оптимальних шляхів і способів розв'язання проблеми, проведення реформ

Пропорційна виборча система з відкритими списками, різновид пропорційної виборчої системи, за якою виборець голосує за політичну партію і, одночасно, за конкретного кандидата в партійному списку

Пропорційна виборча система з закритими (жорсткими, зв'язаними) списками, спосіб голосування й розподілу депутатських мандатів усередині партійних списків в умовах упровадження пропорційної виборчої системи

Проросійськість, системне поняття, яке характеризується тенденціями у підтримці політичної системи Російської Федерації й відчуття ідентичності з російським народом, сповідування сумісних з ним світоглядних і психологічних установок, манери відчувати і думати, а також традицій, звичаїв і цінностей

Просвітництво, культурно-філософський рух кінця 17 – початку 18 ст. у Європі, що продовжував гуманістичні ідеї Відродження та раціоналізму Нового Часу і пропагував відмову від релігійного світорозуміння та звернення до розуму як до єдиного критерію пізнання

Простір політичний, середовище функціонування політичної системи суспільства

Простір постсоціалістичний, сукупність постсоціалістичних країн Євразії та незалежних країн – колишніх республік СРСР

Протекторат, 1) форма залежності, за якої одна країна, формально зберігаючи свій державний устрій і певну самостійність у внутрішніх справах, фактично підпорядковується іншій, сильнішій державі; 2) країна або територія, що перебуває в такій залежності

Протекціонізм, економічна політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції й на розширення зовнішніх ринків

Протекція, протегування, заступництво, підтримка впливової особи, прихильність до кого-небудь, яка полягає в сприянні влаштуванню справ, кар'єри, з порушенням діючого законодавства їх розгляду чи розв'язання

Протест ненасильницький, політична практика, заснована на ідеології ненасильства, інструментарій досягнення поставлених соціальних і політичних цілей за умови свідомої відмови від застосування насильства

Протест політичний, форма вияву незгоди окремого індивіда або певної соціальної групи з політичним курсом або окремими заходами вищих органів державної влади

Протестантизм, один із трьох (поряд із православ'ям і католицизмом) напрямів у християнстві

Протокол про наміри, у міжнародній практиці документ, що скріплює домовленість високих державних, посадових осіб про бажання, задуми, позиції й можливі дії сторін

Проукраїнськість, усвідомлене декларування своєї приналежності до українського суспільно-політичного простору через підтримку поведінки і поглядів політичних суб'єктів, які проводять раціональну державну політику на демократичних основах буття

Профайлінг етнічний, різновид етнічної дискримінації, прийняття рішення правоохоронними органами чи судочинством на основі етнічних чи расових стереотипів, а не об'єктивної інформації

Процедура парламентська, демократичне забезпечення в представницькому зібранні волевиявлення більшості й захисту прав меншості; заздалегідь установлений порядок колективного обговорення визначених питань на основі рівності, спільно вироблених і обов'язкових для всіх правил

Процес виборчий, урегульована законом та іншими соціальними нормами діяльність індивідів, органів, організацій і груп із підготовки і проведення виборів до державних органів і органів самоврядування

Процес Гельсінкський, складова частина дисидентського руху в колишньому СРСР, що виник під впливом зовнішньополітичних обставин

Процес законодавчий, нормативно регламентована сукупність послідовно здійснюваних дій щодо розробки, прийняття (зміни) законів та інших законодавчих актів і їх оприлюднення

Процес миротворчий, сукупність послідовних миротворчих дій, особливий напрямок діяльності міжнародних і регіональних організацій, окремих держав із урегулювання воєнно-політичних конфліктів і розбудови системи міжнародної безпеки

Процес політичний, сукупність дій інституціоналізованих і неінституціоналізованих суб'єктів щодо забезпечення формування, зміни, перетворення й функціонування політичної системи

Прудон, П'єр Жозеф (1809–1865), політик, економіст, філософ-мютюеліст, один з теоретиків анархізму, Франція

Прудонізм, соціалістичне вчення, в основу якого покладено погляди французького філософа, соціолога, економіста, одного з теоретиків анархізму П. Ж. Прудона

Пряме народовладдя, форма безпосереднього (прямого) здійснення народом влади, у т. ч. державної, відповідно до його суверенної волі в інтересах як усього суспільства, так і кожної людини і громадянина

Псевдовибори, масова кампанія, яка свідомо імітує демократичний, правовий спосіб виборювання й оновлення влади

Псевдореальність політична, результат сприйняття віртуальних політичних уявлень та образів, що не мають нічого (або мають дуже мало) спільного з об'єктивною політичною дійсністю

Псевдореферендум, нелегітимний референдум, який відбувається як усупереч чинному законодавству, що діє на території його проведення, та і з численними порушеннями процедурних і правових механізмів його реалізації на практиці

Псефологія, наука про вибори, яка досліджує специфіку різних виборчих систем, виборче законодавство, електоральну поведінку, проведення виборчих кампаній кандидатами і под. за допомогою методів статистичного аналізу

Психіатрія каральна (репресивна медицина), зловживання методами психіатрії, способами лікування, інформацією й лікарнями для примусового ув'язнення й «лікування» людей за їхні політичні, соціальні, релігійні погляди

Психіка політична, явище суспільно-політичного життя, що існує у формі відображення й вираження політичної дійсності на соціальному, суспільному й політичному рівнях як цілісне явище й властивість політикуму

Психодіагностика політична, система психологічних методик, спрямованих на виявлення особистісних рис, поведінкових особливостей, політичних інтересів та іншої психологічної інформації стосовно політичних лідерів та інших учасників політичної діяльності

Психологія влади, одна зі складних і перспективних наук на межі психології і кратології (науки про владу), що дає уявлення про закономірності, механізми і факти психологічного життя людини, яка опинилася в структурах влади або біля її керма

Психологія політична, 1) сукупність настроїв, пов'язаних з політ. явищами, що сприяє виробленню установок політичної поведінки; 2) галузь на межі політології й соціальної психології, що аналізує психологічні механізми політики та виробляє рекомендації щодо політичної діяльності

Публіцистика політична, різновид журналістської й літературної творчості, присвячений актуальним питанням суспільного й політичного життя, їх аналізу, пошуку шляхів розв'язання проблем, що стоять перед державою, суспільством, окремими політичними силами

Пуланзас, Нікос (1936–1979), філософ, політолог і соціолог, публіцист, один з провідних марксистів-структуралістів другої половини 20 ст., дослідник фашизму, Греція – Франція

Пульс влади, своєрідний темп життєдіяльності (функціонування) влади, її динаміка, ритм або, навпаки, зниження живучості, стійкості, аритмія як ознака неблагополуччя, збоїв у владних механізмах і структурах

Путч, заколот, збройний виступ групи змовників з метою вчинити державний переворот

Путчист, учасник, прихильник путчу

Пшеворський, Адам (1940), політолог, дослідник демократії та політичної економії, Польща – США

Рада Безпеки ООН, постійно діючий орган ООН, на який згідно зі ст. 24 Статуту ООН покладена головна відповідальність за підтримання міжнародного миру й безпеки

Рада глав держав СНД, вищий орган Співдружності Незалежних Держав (СНД)

Рада глав урядів СНД, керівний орган Співдружності Незалежних Держав

Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ), міжнародна міжурядова економічна організація соціалістичних держав, що існувала протягом 1949–1991

Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП), консультативний орган Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та країн-партнерів, що сприяє їх співробітництву

Рада Європейського Союзу, третій із семи інститутів Європейського Союзу, частина двопалатного законодавчого органу ЄС, яку представляють керівники держав-членів ЄС

Рада Європи (РЄ), міжурядова регіональна організація, метою якої є розвиток співробітництва держав-учасниць на базі спільних принципів та ідеалів, сприяння їх економічному й соціальному прогресу

Рада з опіки ООН, орган Організації Об'єднаних Націй з нагляду за управлінням територіями, включеними до системи опіки міжнародної

Рада з питань співробітництва між Україною та Європейськими співтовариствами (ЄС), спільний орган України та ЄС, утворений відповідно до Угоди про партнерство й співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами і їхніми державами-членами у 1994

Рада Міністрів (РМ), одна з двох основних моделей структури уряду, відомих конституційній теорії та практиці сучасних країн (т. зв. континентальна модель)

Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, орган виконавчої влади, уряд Автономної Республіки Крим

Рада Народних Міністрів УНР (РНМ УНР), найвищий виконавчий орган УНР, її уряд

Рада національної безпеки і оборони України (РНБО), координаційний орган з питань національної безпеки і оборони при Президентові України

Радник, 1) назва особи, яка володіє спеціальними знаннями і залучається до здійснення консультативних функцій; 2) назва посад, кваліфікаційних рангів і класів посад, осіб відповідних органів державної влади; 3) у деяких країнах – назва депутатів представницьких органів місцевого самоврядування

Радянська асоціація політичних (державних) наук (РАП(ДН)), головна громадська політологічна організація в СРСР, яка функціонувала впродовж 1960–1991

Райкер, Вільям Харрісон (1920–1993), політолог, один із основоположників вивчення теорії раціонального вибору, федералізму, теорії коаліції й теорії структурно-обумовленої рівноваги, США

Районна державна адміністрація, місцевий орган виконавчої влади в Україні, який у межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території району, а також реалізує повноваження, делеговані йому відповідною районною радою

Районна рада, орган місцевого самоврядування, що представляє спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст у межах повноважень, визначених Конституцією України і Законами України, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами

Расизм, ідеологія, політика й суспільна практика поділу людей і людських спільнот за їх походженням, кольором шкіри, іншими біологічними ознаками на «вищі» й «нижчі» раси, упереджене, вороже ставлення до останніх, обмеження та позбавлення їх прав тощо

Рассел, Бертран (1872–1970), філософ, логік, математик, один із засновників англійського неореалізму і неопозитивізму, Нобелівська премія з літератури (1950), Велика Британія

Растоу, Денкворт Александр (1924–1996), політолог, соціолог, дослідник демократії, Німеччина – США

Раціональність комунікативна, суспільно-політична концепція, введена в науковий дискурс німецьким мислителем Ю. Габермасом для пояснення діяльності суспільно-політичних суб'єктів комунікативного процесу (держава, громадськість, політичні партії, рухи та ін.), орієнтованих на досягнення консенсусу у взаємовідносинах між собою

Реабілітація, поновлення у правах і відновлення репутації осіб, які безвинно зазнали репресій або були неправомірно притягнені до кримінальної, адміністративної чи дисциплінарної відповідальності

Реакція політична, сукупність засобів опору, які здійснюються віджилими і неефективними політичними силами, владними структурами проти радикальної опозиції режиму, орієнтованої на негайне оновлення суспільної й політичної системи

Реальність політична, узагальнене визначення різних аспектів політичного буття

Реального суверенітету концепція, зовнішньо-політична стратегія, яка передбачає здатність держави самостійно проводити внутрішню, зовнішню

й оборонну політику (США, КНР, Індія, Російська Федерація, з певними застереженнями – Великобританія, завдяки особливій позиції в ЄС)

Ребрендинг політичний, комплекс заходів щодо зміни існуючого політичного бренду через втрату актуальності для виборців для підвищення його ефективності й привабливості

Реваншизм, політика сил, які зазнали військової чи політичної поразки і намагаються повернути втрачені позиції ціною нового крайнього загострення політичної або воєнної ситуації

Революції кольорові, масові мирні акції громадян, що призвели до зміни влади і мали виразну символіку

Революція, 1) різкий, стрибкоподібний перехід від одного якісного стану до іншого, від старого до нового в розвитку певних явищ природи, суспільства, пізнання; 2) переворот у суспільному розвитку або його вияв у тій чи іншій сфері суспільного життя

Революція антитоталітарна, процес радикального руйнування тоталітарних порядків і переходу до демократичного устрою громадського життя

Революція безшумна, фундаментальна ідея інтегрованої версії теорії модернізації американського дослідника Р. Інглхарта, за якою найбільш глибоко вкорінені ціннісні орієнтації та настрої масових верств суспільства в процесі його соціально-економічного розвитку еволюціонують від матеріальних («модерних») до постматеріальних («постмодерних»), формуючи тим самим гуманістичне суспільство нового типу

Революція бульдозерна, перша революція на посткомуністичному просторі, що відбулася в Союзній республіці Югославії з 24.09. по 06.10.2000, внаслідок якої було повалено авторитарний режим С. Мілошевича

Революція буржуазна, соціальна революція, основним завданням якої є знищення феодального ладу чи його залишків, встановлення влади буржуазії та створення умов для розвитку суспільства капіталістичним шляхом

Революція гідності, події 21.11.2013 – 22.02.2014 на Майдані Незалежності в Києві й у багатьох населених пунктах України, які супроводжувалися широкомасштабними народними виступами і призвели до переформатування влади в державі

Револуція жасминова, хвиля загальнонаціональних протестів у Тунісі в період 17.12.2010 – 27.02.2011 проти політики президента Зін аль-Абідіна бен Алі

Револуція кедрова, політичні події в Лівані (лютий – червень 2005), що призвели до виводу з країни сирійських військ, які знаходилися в Лівані майже 30 років

Револуція оксамитова, ненасильницьке повалення наявного політичного режиму

Револуція парасолькова, протестний рух у Гонконзі (нині має особливий статус у КНР) за політичні права, який розпочався 26.09.2014 проти планів китайського уряду фільтрувати кандидатів на гонконгських виборах 2017

Револуція помаранчева, політична кампанія у формі протестів, мітингів, пікетів, страйків та інших актів громадянської непокорі в Україні, організована й проведена прихильниками В. Ющенка проти фальсифікації результатів другого туру президентських виборів в Україні в листопаді-грудні 2004

Револуція посттюльпанова, друга посткомуністична революція в Киргизстані, основні події якої відбулися впродовж 06–15.04.2010

Револуція твітерна, революція, організована через соціальні мережеві сервіси шляхом створення в них антиурядових груп, які закликають до протестів

Револуція трояндова, посткомуністична революція в Грузії, яка відбулася 02–23.11.2003 й змусила піти у відставку президента Е. Шеварднадзе

Револуція тюльпанова, політичні події в Киргизії упродовж лютого – березня 2005, що призвели до відставки президента А. Акаєва й перемоги опозиції на чолі з У. Бакієвим

Регіоналізація, 1) форма сучасної глобалізації, за якої глобалізаційні процеси розвитку не мають єдиного вектора, а в обмеженому просторі існує сукупність конкуруючих цивілізаційних моделей у рамках однієї чи кількох сфер людської взаємодії; 2) утворення економічних інтеграційних угруповань, що розташовані на певній території, з метою підвищення ефективності економіки шляхом уніфікації законодавства, ліквідації адміністративних обмежень на переміщення товарів, капіталів і робочої сили, повного використання факторів виробництва

Регіоналізм, доктрина, яка відображає позиції тих чи інших соціально-політичних суб'єктів на проблеми регіонів, образ мислення і дій, що виходять із пріоритетності регіональних інтересів над державними

Регіоналістика політична, галузь наукового знання, що займається вивченням регіону як складного соціально-економічного й політичного утворення

Регламент, сукупність норм, настанов і правил, які регулюють організацію роботи, порядок скликання й проведення сесій, з'їздів, конференцій, нарад, зборів, процедуру виборів членів керівних органів, порядок внесення й обговорення питань порядку денного, вироблення й прийняття рішень з них, методи визначення доповідача, утворення допоміжних органів, надання прав, обов'язків і повноважень їхнім членам

Регламент Верховної Ради України, нормативно-правовий акт, що визначає порядок діяльності парламенту України

Режим політичний, 1) система способів і методів здійснення політичної влади в країні; 2) встановлений національним законодавством і нормами міжнародного права порядок у суспільних відносинах (національний режим, правовий режим, прикордонний режим, режим законності, режим надзвичайного стану тощо)

Режим безвізовий, порядок перетину громадянами однієї держави кордону іншої, за якого відсутні адміністративні обмеження, встановлені країною в'їзду, що регламентовано відповідними угодами і договорами

Режим гібридний, політичний режим, що поєднує в собі риси авторитаризму й демократії

Режим місцевий, стала констеляція акторів, інститутів, ресурсів і стратегій на локальному рівні, що зумовлює характер реалізації влади і політико-економічного управління, заснованого на місцевому політичному курсі, який може бути притаманний будь-якій територіальній одиниці, при умові існування принаймні мінімальної автономії від вищих органів влади

Режим національний, принцип міжнародних відносин, який передбачає договірне зобов'язання з установлення для іноземних фізичних і юридичних осіб такого самого правового режиму, яким користуються фізичні та юридичні особи даної країни

Режим особистої влади, різновид державно-політичного режиму або режиму управління організацією, відповідно до якого стратегія й тактика

розвитку визначається одноосібно вождем, а рішення політичних інститутів ухвалюються за його наказом або директивами

Режим політичний, тип, характер влади в країні; сукупність засобів і методів здійснення політичної влади, яка відображає характер взаємовідносин громадян і держави

Резервація, окрема територія, відведена для поселення корінного населення країни, яка має спеціальний соціально-економічний і правовий статус, певні особливості управління

Резиденція, постійне, нормативно визначене місцеперебування глави держави, інших осіб, які займають найвищі в державі адміністративні посади, а також дипломатичних представників і духовних осіб

Резолюції Генеральної Асамблеї ООН, офіційні акти Генеральної Асамблеї ООН, в яких виражається спільна позиція держав-членів ООН з питань, що входять до компетенції Асамблеї

Резолюція, 1) належним чином оформлене рішення, постанова, що приймаються нарадою, зборами, з'їздом, конференцією тощо за результатами обговорення будь-якого питання й містять характер, спосіб, порядок і строки виконання відповідних заходів; 2) напис службової особи на заяві, доповідній записці, офіційних документах або інших ділових паперах, зроблений у результаті їх розгляду; 3) назва актів, що, як правило, приймаються лише однією з палат парламенту, а їхній зміст пов'язаний не із законодавчими, а з іншими повноваженнями парламенту; 4) у міжнародному праві – рішення (документ), що приймається міжнародною організацією, конгресом, асамблеєю, комітетом тощо та є обов'язковим до виконання чи дотримання викладених у ньому положень для тих учасників, які за нього проголосували і засвідчили це своїми підписами під відповідним документом (наприклад, резолюції Генеральної Асамблеї ООН)

Резолюція недовіри, одна з форм парламентського контролю за діяльністю уряду, що полягає в підтримці більшості голосів у парламенті внесеної пропозиції про відповідальність уряду з відповідним прийняттям рішення про несхвалення його діяльності, наслідком якого є відставка уряду

Рейтинг політичний, показник популярності в суспільстві політичних діячів, політичних партій, громадських організацій, їх авторитету й потенційної підтримки виборців

Рейхстаг, 1) парламент, найвищий орган станового представництва в Священній Римській імперії; 2) німецький парламент у 1867–1918; 3) у 1919–1945 – нижня палата парламенту Німеччини

Реклама політична, система методів психологічної дії на масову аудиторію з метою управління їх політичною поведінкою, спрямована на зміну або закріплення тих або інших політичних переконань

Рекламування негативне, метод виборчої пропаганди, що полягає в прагненні до взаємної дискредитації суперників політичних змагань, до розвінчання позитивного іміджу опонента

Рекламування політичне, різновид політичного маркетингу, спрямованого на формування позитивного політичного іміджу тих чи інших державних, соціальних, політичних інститутів, окремих лідерів та осіб, ідей, доктрин, програм тощо

Релігія державна, релігія, яка на конституційному рівні проголошена державною («національною», «офіційною», «релігією народу», «панівною»); держава фінансує релігійні організації, які сповідують державну релігію; надає їм право виконувати деякі державні функції (реєстрація новонароджених, смерті, шлюбу тощо); бере участь у призначенні священнослужителів; затверджує акти, що регулюють внутрішнє життя релігійних організацій

Релятивізм політичний, методологічна основа політичної діяльності, що передбачає відсутність субстанційних моментів у політичному житті, абсолютизацію якісної нестабільності явищ, їх незалежність від факторів та умов, які часто неможливо довести за допомогою раціональних схем пояснення

Реміфологізація політична, 1) процес повернення політичного міфу до значущого, автономного, цінного досвіду та універсального політичного принципу; 2) напрям інтерпретації політичного міфу, прагнення знайти його зв'язок із істинним буттям людини у світі, авторське ставлення до об'єкта

Репатріація, повернення на батьківщину, з поновленням їх громадянських прав, військовополонених і цивільних осіб, які під час війни, етнічного конфлікту, природного лиха тощо опинилися за межами своєї країни і перебували тривалий час поза батьківщиною

Репрезентація політична, представлення суб'єкта, суспільної групи чи суспільства загалом у політичній сфері

Репресії, каральні, примусові заходи, які застосовуються спеціально уповноваженими державними органами (судовими і позасудовими)

Республіка, 1) держава, в якій органи влади формуються за принципом виборності їх народом; 2) форма державного правління, за якої вища влада належить виборним представницьким органам, а глава держави обирається населенням чи представницьким органом

Республіка парламентська, одна з форм організації верховної державної влади, характерною ознакою якої є верховенство вільно обраного народом представницького органу (парламенту) над виконавчою гілкою влади, політична відповідальність уряду перед парламентом

Республіка президентська, різновид республіканської форми правління, у якій виконавча влада, її формування, становище, діяльність і відповідальність чітко відмежовані від законодавчої влади, а взаємовідносини між цими гілками влади ґрунтуються на системі взаємних стримувань і противаг

Республіка суперпрезидентська (монократична), особливий різновид республіканської форми правління, специфікою якого є юридичне й фактичне зосередження усіх важелів державної влади в руках президента, який виступає не тільки главою держави, але й керівником уряду й лідером правлячої партії

Республіканізм громадянський, система цінностей і заснована на них концептуальна модель суспільно-політичного ладу, що забезпечує добре врядування в демократичній державі спираючись на доброзечне, активне громадянство

Республіканська партія (США), одна з двох головних партій США, що створюють двопартійну систему держави

Ресталінізація, різновид ідеологічного курсу чи державної політики загалом, спрямований на реабілітацію сталінізму як радянського різновиду лівоекстремістського тоталітарного режиму, політичної постаті Й. Сталіна з метою використання в модифікованому вигляді окремих інструментів і методів діяльності останнього в нових суспільно-політичних умовах

Ресурси виборчої кампанії, засоби і можливості, якими володіє суб'єкт виборчого процесу, та які він може використати для досягнення поставленої мети (перемоги на виборах)

Ресурси політичні, сукупність методів і засобів для досягнення цілей політичними суб'єктами, укріплення й розширення політичної влади (у широкому значенні); сукупність усіх засобів, які забезпечують вплив на об'єкт влади відповідно до цілей політичних суб'єктів (у вузькому значенні)

Ресурсне прокляття, теоретична модель, яка описує негативний вплив видобутку цінних корисних копалин (нафти, газу, діамантів, бокситів тощо) на показники економічного зростання й політичну стабільність

Референдум, спосіб прийняття законів та інших рішень з найважливіших питань суспільного життя прямим волевиявленням громадян через усе-народне голосування

Референдум місцевий, спосіб прийняття громадянами, які постійно проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, рішень із найважливіших питань місцевого значення

Референт, особа, яка готує матеріали для доповіді керівнику відповідної управлінської чи господарської структури, консультує його з окремих питань, подає пропозиції й рекомендації, виконує певне коло службових доручень тощо або спеціалізується на здійсненні перекладацької чи іншої діяльності

Реформа політична, процес кардинальних, часто тривалих за часом перетворень відповідних сторін політичного життя суспільства, державно-правових інститутів, окремих структур тощо без зміни чинного політичного ладу

Реформація, антифеодальний і антикатолицький рух, який у 16 ст. охопив більшість країн Західної й Центральної Європи і відобразив потреби пристосування релігії до завдань утвердження буржуазних суспільних порядків

Ризик політичний, у соціально-політичній практиці означає міру очікуваної невдачі в тій чи іншій сфері діяльності

Ризикологія політична, наука про ризик, яка досліджує його сутність, причини виникнення, форми прояву й роль

Римаренко, Юрій Іванович (1929–2006), філософ, правознавець і політолог, фахівець з історії та теорії держави і права, філософії права, прав людини, політології, етнополітології, етнофілософії, Україна

Римський клуб, міжнародна неурядова організація, заснована в квітні 1968 групою вчених, бізнесменів, громад, діячів, яка займається дослідженням глобальних проблем людства (гонка озброєнь і загроза розв'язання ядерної війни, забруднення навколишнього середовища, зростання кількості населення на планеті, поглиблення нерівності в розвитку окремих країн, зростання бідності тощо)

Римсько-католицька церква, одна з найчисленніших християнських церков, що остаточно оформилася як церковна організація 1054, після поділу християнства на православ'я й католицизм

Ринку політичного теорія, течія в сучасній політичній науці, насамперед у США, яка виникла внаслідок використання неокласичного економічного аналізу в політологічних дослідженнях (зокрема в аналізі політичної поведінки, політичного вибору, політичної рівноваги, взаємовідносин між економічною та політичною діяльністю)

Риторика політична, наука про способи переконання й ефективні форми впливу на певну аудиторію

Риторика популістська, вид політичної риторики, в якій центральне місце посідають блага й цінності, що мають першочергове значення для суспільства, та який апелює до таких станів, почуттів і якостей громадян, як невдоволення життям, розгубленість, довірливість, політико-світоглядна некомпетентність і под.

Ритуал політичний, стандартизована форма політичної поведінки, обумовлена історичними традиціями, культурними і релігійними нормами

Рівність, один із основних принципів конституційно-правового статусу людини і громадянина

Рівність соціальна, один із провідних ідеалів справедливого суспільного устрою, для якого є характерними вимоги однакових прав і свобод індивідів, їх рівності перед законом, зміст якого на різних етапах розвитку цивілізації визначається характером історичної епохи і класовою структурою суспільства

Рівновага політична, тимчасовий стан відносної рівності в протистоянні, що виникає в конкретних політичних ситуаціях приблизної рівності політичних ресурсів, недоцільності подальшого протистояння для обох сторін

Рішення глобальні, комплекс дій суб'єктів, спрямованих на врегулювання глобальних проблем

Рішення політичне, політична дія інформованого суб'єкта влади для реалізації певної мети, що передбачає оптимізацію зовнішніх, внутрішніх умов функціонування даного суб'єкта й визначення перспектив його подальшого розвитку

Розанвалон, П'єр (1948), історик, теоретик політики, дослідник форм політичної участі громадян, сучасних структурних проблем, Франція

Розвиток політичний, багатовимірний процес, у ході якого в результаті взаємодії різноманітних політичних сил здійснюються зміни в політичній поведінці, політичній культурі, політичній системі суспільства

Розподілення мандатів метод, визначення кількості мандатів у представницьких органах влади, отриманих унаслідок голосування виборців

Розпорядження, різновид підзаконного акта, що видається з оперативних та інших поточних питань державного будівництва, економічного розвитку, сфери культури тощо

Розпуск парламенту, дострокове легальне припинення повноважень парламенту, як правило, актом глави держави

Розслідування парламентське, одна з форм здійснення контрольних повноважень парламенту

Розшук політичний, діяльність спеціально уповноважених державних органів, спрямована на запобігання, припинення й розкриття злочинів проти держави, її політичного устрою чи режиму («політичних злочинів»), яка є поєднанням дізнання та оперативно-розшукових заходів і складовою охоронної (каральної) функції держави

Роккан, Стейн (1921–1979), політолог і соціолог, засновник норвезької політичної соціології, Норвегія

Ролз, Джон (1921–2002), політичний філософ, автор концепції неоконтрактуалізму, США

Російська весна, проросійські заворушення в Автономній Республіці Крим і на Сході України, які розпочалися з березня 2014 і мали наслідком анексію Російською Федерацією АР Крим й розгортання збройного конфлікту між Україною і сепаратистськими угрупованнями, сформованими за підтримки і прямої участі російських військових, на Донбасі

Роялізм, політична течія в Західній Європі, яка об'єднує прихильників королівської влади, монархічного ладу

Русинство політичне, радикальний напрям русинофільства на Закарпатті, прихильники якого домагаються адміністративно-територіальної автономії краю на підставі нібито неукраїнської етнічної приналежності місцевого східнослов'янського населення (русинів)

Русифікація, цілеспрямована державна політика Російської імперії (пізніше СРСР) щодо асиміляції й зросійщення колонізованих народів або тих народів, що перебували у сфері її впливу

Русскій мір, ідеологічний концепт, що використовується в російському інтелектуальному й політичному дискурсі для позначення наднаціональної й трансконтинентальної спільності («цивілізації»), що об'єднує людей,

які, незалежно від національності, вважають себе росіянами, носіями російської культури і російської мови, духовно пов'язані з Росією, яка все-редині країни і на міжнародній арені позиціонує себе як правонаступниця Київської Русі, російської імперії та СРСР

Руссо, Жан-Жак (1712–1778), філософ, письменник, мислитель, одна з ключових фігур європейського Просвітництва, Франція

Рух гуманітарний, діяльність прихильників вирішення будь-яких проблем виключно гуманними засобами, сповідування ідей про людину як вищу самодостатню цінність

Рух національний, сукупність суспільно-політичних процесів спрямованих на надання чи відновлення культурних прав національній спільноті та формування чи відродження національної самоідентичності

Рух національно-визвольний, боротьба народів, спрямована на ліквідацію іноземного панування й завоювання національної незалежності, ліквідацію національного гноблення та експлуатації, реалізацію нацією права на самовизначення, створення національної держави

Рух неприєднання, міжнародне об'єднання країн, які не приєдналися до воєнних блоків і союзів

Рух повстанський, форма громадянської активності населення, яке виступає проти чинної державної влади або за соціально-політичні перетворення в своїй країні

Рух правозахисний, вид суспільного руху на захист прав і свобод людини і громадянина

Рухи сепаратистські, різновид політичних рухів, які відображають прагнення спільноти (етнічної, релігійної) й політичних еліт до зміни чинного державного устрою – територіального відокремлення частини держави і формування нового державного утворення (сецесія), приєднання до іншої держави – етнічно/релігійно спорідненої (іредентизм)

Самовизначення політичне, право кожного народу й нації вільно вибирати шляхи і форми розвитку

Самоврядування, тип соціального управління, за якого суб'єкт і об'єкт управління збігаються, тобто самі люди управляють своїми справами, спільно приймають рішення й діють з метою їх реалізації

Самоврядування місцеве, політико-правовий інститут, у межах якого здійснюється управління місцевими справами в низових адміністративно-

територіальних одиницях (громадах) через самоорганізацію місцевих жителів, за згодою і при підтримці держави

Самодержавство, російська «модель» абсолютної монархії, якій притаманні риси, спільні з абсолютними монархіями в інших країнах

Самоізоляція, політика, спрямована на добровільне виключення держави із системи міжнародних відносин, що виражається в згортанні її економічних і політичних відносин з іншими державами, обмеженні можливостей міжнародних контактів для власних громадян

Самооборона Майдану, всеукраїнський громадський рух, який розпочав формуватися на Михайлівській площі в Києві з ініціативи протестувальників одразу після силового розгону Євромайдану 30.11.2013

Самоорганізації населення органи, громадська представницька форма місцевого самоврядування, що утворюється населенням мікротериторії для самостійного вирішення питань місцевого значення, виходячи з інтересів населення відповідної території, на підставі законів і прийнятих відповідно до них локальних нормативних актів, із використанням власних і залучених матеріальних і фінансових ресурсів

Самосвідомість національна, сукупність поглядів, знань, оцінок, ідеалів, які відображають специфічний зміст, рівень і особливості уявлень членів національно-етнічної спільноти про минуле, сучасне й майбутнє свого розвитку, про місце й призначення серед інших спільнот, про характер взаємовідносин з ними

Санація етнічна, система політичних, економічних і культурних заходів, що проводяться в межах держави з метою подолання негативних явищ в національному житті

Санкція, у міжнародному праві – захід примусу економічного, політичного або військового характеру, що застосовується до держави, яка порушила міжнародні угоди

Сарторі, Джованні (1924), філософ, політолог, правознавець, Італія

Сателіт, 1) у Давньому Римі – озброєний найманець, який супроводжував господаря (володаря) і мав особливий статус, що відрізняв його від звичайного воїна; 2) формально незалежна й суверенна держава, яка фактично підпорядкована іншій, могутнішій в економічному й військовому відношенні державі; 3) у переносному значенні – покірний виконавець чужої волі, поплічник

Сваволя, воля, не узгоджена з природними законами життя людей у суспільстві й, зокрема, законами природного права

Свідомість національна, сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, що відображають особливості життєдіяльності націй і народностей

Свідомість політична, опосередковане відображення політичного життя суспільства, суттю якого є проблема влади, формування, розвиток і задоволення інтересів і потреб політичних суб'єктів; сукупність поглядів, оцінок, установок, які, відображаючи політико-владні відносини, набувають відносної самостійності

Світ біполярний, система міжнародних відносин, що характеризується політичним, економічним, військовим, ідеологічним протистоянням двох держав-лідерів світової політичної системи

Світ політичний, специфічна онтологія, яка розглядає політичне як деякий результат самовизначення суспільства, яке здійснюється на основі вільного вибору, як породження соціального процесу, коли соціальні відносини ущільнюються в політичні

Світовий політичний процес, сукупна діяльність народів, держав та їхніх інститутів, соціальних спільностей та їхніх організацій і рухів, які переслідують певні політичні цілі в царині міжнародного життя

Світових систем теорія, концепція, що пояснює генезис, структуру та особливості функціонування сучасного світу, розглядає його як систему економічних і політичних стратифікацій, у межах яких здійснюється міждержавне суперництво й співробітництво

Свобода, у широкому філософському розумінні – природний стан народу або окремої людини, який характеризується можливістю діяти на власний розсуд; у вузькому розумінні – суб'єктивна можливість людини і громадянина здійснювати або не здійснювати певні дії, що ґрунтуються на його конституційних правах і свободах

Свобода вибору, 1) фундаментальне право всіх людей жити відповідно до своїх переконань та інтересів, самопізнання шляхів вибору індивідом себе як суб'єкта політичної і моральної дії; 2) вільний вибір кожною суверенною країною свого політичного буття

Свобода особи, одна з істотних ознак людського буття, що становить необхідну умову існування суспільства, виявляє вищу духовну сутність людини і цінність її життя

Свобода релігії, правові, суспільно-політичні, економічні можливості й гарантії вільного самовизначення особи щодо певних релігійних

цінностей, орієнтирів і життєвого самоутвердження на їх основі, вільного функціонування релігійних організацій та їх інститутів

Свобода слова, одна з основних громадянських свобод, право людини вільно висловлювати свої думки, включає свободу друку і свободу ЗМІ

Свобода совісті, одна з фундаментальних загальнолюдських цінностей, що означає в філософсько-політологічному контексті особливу якісну визначеність людського буття, яка відображає внутрішню здатність суверенного суб'єкта до вільного, не детермінованого зовнішніми, силовими чинниками самовизначення в духовній, світоглядній, політичній сферах свого життя, можливість його зовнішньої творчої й відповідальної самореалізації на основі ціннісно орієнтованого вибору

Свободи політичні, різновид соціальних свобод, що означає здатність і можливість особи і суспільства діяти відповідно до своїх інтересів і цілей

Священний союз, політичне об'єднання європейських монархічних держав з метою протидії революційним процесам, збереження під гаслом «легітимності» політичних режимів у країнах Європи і кордонів між ними, які були визначені Віденським конгресом 1814–1815

Сегрегація, різновид дискримінації, який полягає у фактичному чи юридичному відокремленні в межах одного суспільства тих суспільних груп, які вирізняються за расовими, гендерними, соціальними, релігійними чи іншими ознаками, і в подальшому законодавчому обмеженні їхніх прав

Секонд-хенд політичний, поняття публічного дискурсу, що позначає ретрансляцію застарілих політичних ідеологій, норм поведінки, методів діяльності, які дисонують зі сучасністю, незатребувані громадськістю, гальмують модернізаційні політичні процеси

Секретаріат, виборний орган або адміністративний відділ в установі, організації, на конференції, з'їзді, який здійснює керівництво поточною роботою або виконує організаційно-технічні функції; сукупність співробітників такого органу, відділу

Секретаріат Кабінету Міністрів України, постійно діючий орган, що забезпечує умови для роботи Кабінету Міністрів України, урядових комітетів, окремих членів Кабінету Міністрів України

Секретаріат ООН, постійно діючий адміністративний орган Організації Об'єднаних Націй, який забезпечує функціонування всіх інших органів ООН

Сектантство політичне, сукупність опозиційних політичних поглядів і дій певних груп однодумців, які замикаються в своїх вузькогоспідарських інтересах, втрачають зв'язки з союзниками і соціальною базою, відокремлюються від загально обраного курсу того чи іншого політичного руху, партії, громадської організації й перетворюються в замкнені самоізолювані структури

Сектор громадський, сукупність добровільних громадських об'єднань певного суспільства, які є недержавними (утворюються й діють незалежно від рішень органів влади чи державних посадових осіб), неполітичними (не беруть участі в боротьбі за владу) і неприбутковими (не отримують прибуток для його перерозподілу між учасниками організації), а працюють заради загального добра й суспільного інтересу

Селищна рада, орган місцевого самоврядування, що представляє територіальну громаду селища й здійснює від її імені та в її інтересах функції й повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією та ін. Законами України

Семіотика політики, 1) міждисциплінарна галузь досліджень і самостійна галузь знань, яка сформувалася в зв'язку із застосуванням досягнень загальної семіотики для аналізу політичних феноменів; 2) філософсько-політологічний напрям, у межах якого політика інтерпретується як знакова система

Сенат, 1) у Стародавньому Римі – найвища державна рада; 2) один з найвищих державних органів; 3) одна з законодавчих палат парламенту, судова колегія при вищих судах, або найвищий суд; 4) колегіальний орган управління в деяких вищих навчальних закладах

Сен-Сімон, Клод Анрі де Рувруа (1760–1825), політичний мислитель, соціолог, соціаліст-утопіст, Франція

Сепаратизм політичний, прагнення до відокремлення, відособлення, як вільне волевиявлення на законних підставах у вигляді автономії чи незалежної держави

Сепаратизм проросійський, спланований і здійснюваний розкол суспільства й держави проросійськи налаштованими політиками і політичними силами з метою створення на її території окремого державного утворення та його приєднання до іншої країни

Сепаратний мир, мирний договір або тимчасове перемир'я, який укладено ворожою стороною однією з держав, яка є членом певної коаліції (союзу), чи групою держав без відома й дозволу союзників

Середньовічна українська церковна політична ідеологія, сукупність вітчизняних політичних уявлень, ідей і вчень релігійного характеру

Сесія парламентська, основна організаційна форма роботи парламенту, що складається з пленарних засідань парламенту та його палат, засідань постійних парламентських комітетів і комісій

Сецесія, вихід частини держави або (етно)регіону зі складу однієї держави з метою утворення нової держави або приєднання до іншої держави

Сили політичні, організовані суб'єкти соціальної й політичної діяльності, що здійснюють вплив на хід політичного процесу

Сили правлячі, частина спектра політичних сил, яка, посідаючи панівне становище в структурі влади, здійснює політичне управління суспільними справами

Символіка державна, вищі відзнаки держави: закріплені в законодавстві країни офіційні знаки (зображення, предмети), музичні твори, які в короткій формі передають одну або кілька ідей політичного чи історичного характеру й символізують суверенітет держави

Символіка політична, різноманітні знаки, символи, що є предметами або актами людської поведінки, які стосуються політичної сфери і є культурною пам'яттю певних соціальних груп чи всього суспільства

Синдром малоросійства, негативне соціально-психологічне явище, пов'язане з кризою національної свідомості частини українства, засноване на відчутті своєї культурно-етнічної меншовартості, неповноцінності порівняно з «великоросами»

Синдром старшого брата, колоніальна психологія громадян Російської Федерації щодо пострадянських країн, характерною рисою якої є повний нігілізм до прав сусідніх націй

Синергетика, науковий напрям, що займається вивченням нелінійних процесів у складних (у багатьох випадках саморганізованих) системах у природі, суспільстві, техніці

Система альтернативного голосу, виборча система мажоритарного типу, яка застосовується в одномандатних виборчих округах

Система виборча, сукупність норм і процедур, що регулюють виборчий процес; порядок формування представницьких органів влади та обрання посадових осіб шляхом голосування

Система виборча двораундова, виборча система мажоритарного типу, яка передбачає проведення другого туру виборів, якщо в першому турі жоден із кандидатів не здобув установленого законом відсотка голосів виборців

Система двоголоса, процедура голосування, коли кожен виборець дістає право голосувати двічі за системою: один виборець – два голоси

Система двопартійна (біпартизм), партійна система, в якій визначальну роль відіграють дві основні політичні партії, що перемагаючи на виборах, змінюють одна одну при владі

Система єдиного голосу, що передається, виборча система пропорційного типу, яка передбачає голосування виборців за кандидатів, а не за виборчі списки політичних партій

Система міжнародних відносин, сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних, гуманітарних зв'язків і взаємовідносин між народами, державами і об'єднаннями держав, між основними соціальними, економічними і політичними силами та організаціями, що діють на світовій арені

Система міжнародних відносин Версальсько-вашингтонська, глобальна система міждержавних відносин, встановлена після закінчення Першої світової війни державами-переможницями

Система міжнародних відносин Віденська, структура міждержавних відносин в Європі, яка склалася після війн Наполеона Бонапарта й проіснувала з серйозними модифікаціями до Першої світової війни

Система однопартійна, неконкурентний тип партійної системи, що складається з представників або членів однієї політичної партії

Система панашаж (панаширування), у виборчому праві країн встановлений законом дозвіл на виборах за пропорційною системою голосувати за кандидатів із різних партійних списків чи вписувати до списків нових кандидатів

Система партійна, наявність однієї й більше партій у політичній системі країни і відносини між партіями, з одного боку, й владою – з іншого

Система плампінг, у виборчому праві деяких країн світу встановлений законом дозвіл виборцеві викреслити або залишити у виборчому бюлетені таку кількість кандидатів (політичних партій, виборчих блоків і под.), яку він вважає необхідною

Система політична, цілісна, упорядкована система відносин, норм, цінностей, ідей, дій, цілей, методів, інститутів, пов'язаних із політикою, її виробленням, упровадженням чи впливом на неї

Система політичної науки, сукупність наукових дисциплін, концептуальних і методологічних підходів, зорієнтованих на вивчення політики

Система постбіполярна, термін, яким позначається сучасна система міжнародних відносин

Система правова, сукупність взаємопов'язаних між собою системи права й засобів її реалізації

Ситуація політична, сукупність конкретних обставин у політичному житті суспільства в певний період часу, політичного розвитку, яка становить живу, динамічну картину соціально-політичного буття

Сільська рада, орган місцевого самоврядування, що представляє територіальну громаду села й здійснює від її імені та в її інтересах функції й повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією й Законами України

Сіонізм, єврейський націоналізм, політичний рух європейських євреїв кінця 19 ст. за створення єврейської держави

Сіра зона, географічно локалізоване регіональне утворення (зазвичай периферійне), яке офіційна державна влада не в змозі контролювати, і в межах якого політичні процеси розвиваються за правилами, відмінними від тих, що аксіоматично унормовують політичне життя в країнах зі стабільно-сталими демократичними системами

Скарга конституційна, засіб ініціювання фізичною особою в органі конституційної юрисдикції спеціальної процедури щодо захисту її прав, порушених актом державного органу

Скликання парламентське, номінальний або фактичний строк повноважень представницького органу влади

Сленг політичний, сукупність певних слів і виразів, які зазвичай використовують політтехнологи й особи, що коментують політичний процес

Слоган політичний, специфічний емоційно забарвлений елемент політичної комунікації у вигляді коротких фраз, які поєднують усі її компоненти (вербальні, невербальні, графічні, колірні, звукові тощо)

Служба безпеки України (СБУ), центральний орган виконавчої влади спеціального призначення для забезпечення державної безпеки країни

Служба державна, професійна діяльність осіб, які займають посади в органах державної влади та їх апараті

Служба комунітарна, професійна діяльність осіб, які обіймають штатні посади в установах (інститутах, органах, службах, агентствах) ЄС, щодо практичного виконання рішень та імплементації політики інститутів ЄС

Службова особа, особа, яка постійно чи тимчасово здійснює функції представника влади або займає на підприємстві, в установі, організації незалежно від форми власності посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконує такі обов'язки за спеціальними повноваженнями

Соборність, консолідація споріднених ідеологічних і суспільно-політичних рухів на певних об'єднавчих засадах

Соборність України, об'єднаність, цілісність, неподільність суспільства й держави в Україні

Солідаризм, 1) політичне вчення, що виникло в кін. 19 – на поч. 20 ст. у Франції; 2) стратегія мобілізації соціуму в період серйозних криз або загроз

Солідарність (профспілка), незалежна самоврядна профспілка у Польщі, що перетворилася на масовий рух громадського спротиву в умовах польського соціалізму

Солідарність (соціальне явище), почуття готовності й бажання до взаємної підтримки між людьми

Сорокін, Питирим Олександрович (1889–1968), соціолог, політолог, Росія – США

Соціал-демократія, ідеологія та політичний рух, що поєднують соціалістичні уявлення про суспільство соціальної справедливості з деякими ліберальними ідеями і цінностями

Соціалізація політична, засвоєння особою соціального й політичного досвіду шляхом включення її в політичну систему, в управління політичними процесами

Соціалізм, політичний світогляд і система соціальної організації суспільства, в основу яких покладено ідеал суспільного устрою, заснованого на колективній або державній власності на засоби виробництва, поширення й обміну, на відсутності експлуатації, справедливому розподілі матеріальних благ і духовних цінностей залежно від затраченої праці, на ґрунті соціально забезпеченої свободи особистості

Соціалізм демократичний, соціально-економічна й політична концепція, що проголошує трансформацію капіталізму в соціалізм шляхом перманентних реформ, поглиблення й розвитку демократії

Соціалізм ринковий, гіпотетична суспільно-економічна система, при якій панує колективно-громадська форма власності, й діють закони ринкової економіки

Соціалізм християнський, соціально-економічна й політична концепція, напрямок суспільної думки, що проголошує об'єднати соціалістичну модель економіки і традиційну християнську етику

Соціал-націоналізм, політична ідеологія, що ґрунтується на уявленні про націю як оптимальну форму існування людського соціуму, радикальна форма націоналізму

Соціологія політики, наука, галузь знань на стику політології й соціології, що користується їхніми ідеями, бере на озброєння їхні прийоми, методи і процедури

Соціологія політична, наука, що досліджує громадянське суспільство в його взаємодії з державою («політичним суспільством»), соціальні, політичні й духовні системи, їх зміни, крізь призму їх впливу на політичне життя й політичну поведінку людей

Союз військово-політичний, об'єднання двох або більше держав з метою спільних дій у розв'язанні політичних, економічних і військових проблем

Союзна держава, вид держави, заснованої на союзному договорі, що визначає механізм регулювання відносин між сторонами – державами і державними утвореннями

Спенсер, Герберт (1820–1903), політичний мислитель, фундатор органічної школи у державознавстві, Велика Британія

Спеціалізовані установи ООН, міжнародні універсальні організації, які є головними функціональними складовими системи Організації Об'єднаних Націй, пов'язані з нею й здійснюють регулювання міжнародних відносин у різних сферах людської діяльності

Співдружність, форма об'єднання суверенних держав з метою досягнення спільних цілей

Співдружність Незалежних Держав (СНД), регіональна міжнародна організація, яку утворили 12 європейських та азійських країн з числа колишніх республік СРСР

Співпраця гуманітарна, один із головних напрямів сучасної системи міжнародних відносин, спрямований на збереження життя на Землі, сприяння розвиткові здібностей людей усіх країн, регіонів в континентів

Співтовариство політичне, суспільна група, яка характеризується спільністю інтересів, наявністю визначених засобів стримування руйнівного насильства, установами й інститутами для прийняття й запровадження в життя владних рішень

Спікер, у більшості країн англо-саксонської правової сім'ї головна посадова особа однопалатного парламенту (в Замбії, Кенії та ін.) або нижньої палати двопалатного парламенту (в Австралії, Великобританії, Індії, Канаді, США та ін.)

Спільність трансконтинентальна, спільність людей, які мешкають більш ніж на одному континенті, пов'язані спільними цілями, завданнями, інтересами, цінностями, психологічними установками поведінки, світоглядом і світосприйняттям

Спільнота етнічна, культурне утворення, що склалось історично та усвідомлює себе як єдине ціле

Спільнота субетнічна, див. *Субетнос*

Спільнота суперетнічна, див. *Суперетнос*

Спічрайтинг політичний, особлива PR-технологія підготовки і написання текстів для публічних виступів політиків

Споживацтво політичне, недиференційоване некритичне споживання політичних образів, продукованих мас-медіа, що спрямовані на конструювання регульованих уявлень про політичні персони і процеси

Спонтанних порядків концепція, одна з провідних концепцій неоконсерватизму, сформована Ф. фон Гайєком, за якою всі суб'єкти соціальної творчості (в т. ч. і політики), організовуючи ту чи іншу сферу діяльності, повині максимально використовувати спонтанні сили суспільства та якомога менше вдаватися до примусу

Спостерігач офіційний, суб'єкт виборчого (референдумного) процесу, особа, правомочна вести спостереження за ходом голосування, підрахунком голосів, іншою діяльністю учасників виборів (референдуму) в період голосування та при встановленні їх результатів

Спостерігачі міжнародні, особи, делеговані міжнародними організаціями й іноземними державами вести спостереження за голосуванням,

підрахунком голосів, іншою діяльністю учасників виборів (референдуму) в період голосування й при встановленні їх результатів

Справедливість соціальна, одна з фундаментальних цінностей суспільно-політичного життя, що виходить із принципу рівноваженості в соціальних відносинах прав і обов'язків людей, інтересів суспільства й особи

Стабільність політична, стан політичної системи, який характеризується єдністю стійкості, яка забезпечується від'ємним зворотним зв'язком і лінійністю процесів, і мінливості, що заснована на додатному зворотному зв'язку й не лінійності

Стагнація політична, застій, згортання змін, закріплення форм, розпад структур політичного життя, що призводить до припинення політичного розвитку, краху політичної системи суспільства або ж до політичного регресу загалом

Сталінізм, система державного управління й сукупність державної політики та ідеології, що виникли у результаті розвитку створеної більшовиками політичної системи, започаткованої Жовтневим переворотом 1917; один із класичних зразків тоталітаризму в світі

Сталого розвитку концепція, теоретична розробка проблем перспективи розвитку людства, що постали перед ним на межі тисячоліть

Стан воєнний, особливий правовий режим, що вводиться в країні або окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, забезпечення національної безпеки

Стан надзвичайний, особливий правовий стан у державі, який запроваджується на певний період у зв'язку з винятковими обставинами і допускає застосування особливих заходів для підтримання порядку

Стандарти європейські, орієнтири у відповідних сферах державної політики і практики, що носять змістовний або процедурний характер і виступають мінімальними критеріями (показниками) реалізації європейських цінностей на внутрішньодержавному рівні

Статус держави геополітичний, політико-правове становище держави, її місце та роль у світовій ієрархії держав певної історичної епохи, що визначається сукупною потугою й масштабом освоєння державою геополітичного простору

Статус політичний, показник становища й позиції індивіда, групи, класу, інституту в політичній структурі суспільства, для якої характерна ієрархічність, диференціація за критеріями доступу до влади (владних ресурсів), участі в прийнятті рішень та організації їх виконання, міри впливу на процес прийняття рішень і загалом на політичний процес

Статус України без'ядерний, міжнародно-правовий стан держави, відповідно до якого вона зобов'язана дотримуватися принципу не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї

Статут Ліги Націй, Пакт Ліги Націй, багатосторонній договір, в якому визначено цілі, принципи, структуру, склад, функції й повноваження основних органів Ліги Націй як міжурядової організації, утвореної для сприяння міжнародному співробітництву й досягнення миру та безпеки

Статут ООН, багатосторонній договір, яким визначаються цілі й принципи Організації Об'єднаних Націй, а також структура, склад, функції й повноваження її основних органів

Статут Ради Європи, багатосторонній договір, яким регулюється діяльність Ради Європи, відповідно до якого метою організації є здійснення спільних заходів у соціальній, економічній, культурній, науковій, правовій та адміністративній галузях, а також у сфері розвитку демократії, захисту й здійснення прав та свобод людини

Стахів, Матвій Миколайович (1895–1978), історик, юрист, соціолог, політолог, журналіст, теоретик українського організованого соціалізму, громадсько-політичний діяч, Україна

Стереотип етнічний, стійка сукупність уявлень про представників певного етносу

Стереотип політичний, різновид соціального стереотипу; комплексне уявлення, пов'язане з політичною сферою життя, яке може бути виражене у формі візуального образу або судження, й характеризується когнітивним спрощенням, стійкістю форми та емоційним забарвленням

Страйк, організоване масове або часткове припинення роботи чи інша протидія нормальному (традиційному) перебігу виробничого процесу з метою домогтися виконання певних вимог

Стратегічне партнерство, рівень співробітництва між державами, який передбачає спільне досягнення ними своїх ключових національних інтересів

Стратегія й тактика політична, основна лінія політичної діяльності й методів її здійснення, що визначаються в програмах та інших документах партій, державних і суспільних утворень і рухів

Стратифікація етнічна, позиція, яку займає та чи та етнічна спільнота у соціально-економічній ієрархії конкретного суспільства

Стратифікація політична, тип суспільного розшарування, відносини політичної нерівності, які зумовлюються місцем різних груп у системі владних інститутів, можливостями цих груп впливати на прийняття політичних рішень

Стримання (стримування) й противаги, правові засоби забезпечення принципу поділу влади в організації і діяльності органів державної влади

Стром, Кааре (1953), політолог, Норвегія

Суб'єкт і об'єкт політики, 1) діюча особа, соціальна група, організація, які, керуючись тими чи іншими інтересами й використовуючи певні політичні засоби, виявляють себе в сфері політики (суб'єкти політики); 2) особа, соціальна група, організація, суспільні явища, процеси і ситуації, на які спрямовані діяльність і вплив політичних суб'єктів (об'єкти політики)

Субетнос, в теорії етногенезу Л. Гумільова – етнічна одиниця в структурі етносу, що займає проміжне становище між мікроетнічною одиницею (людиною, родиною, консорцією – носіями етнічності) та етносом

Субкультура політична, автономне цілісне утворення в політичній метакulturі суспільства, яке визначає стиль політичного життя й мислення його конкретних носіїв

Субсидіарність, один із основних принципів демократичного врядування, що передбачає надання повноважень нижчій можливій ланці управління, при чому верхні ланки управління приймають рішення тільки у тому разі, якщо ці дії будуть ефективніші за відповідні дії нижніх ланок

Суверен, носій верховної влади (особа чи група осіб), уповноважений приймати в межах певної політико-правової ієрархії остаточні рішення

Суверенітет, повнота влади держави; самостійність держави, її незалежність від інших держав у внутрішній і зовнішній політиці

Суверенітет державний, незалежність держави, існування верховної/найвищої влади в межах конкретної держави

Суверенітет інклюзивний, термін, запропонований німецьким ученим У. Беком для позначення кооперації між урядами, спрямовану на те, щоб

за допомогою переговорів, певних режимів чи інших обов'язкових правових регуляторів ліквідувати суперництво між своїми державами і розпочати транснаціональну гру заради посилення їхніх позицій у системі світової економіки

Суверенітет народний, ідея, що стала найвищим досягненням у рамках різноманітних теорій суспільного договору, розроблюваних представниками західної політичної думки 17–18 ст. (Т. Гоббсом, Б. Спінозою, Дж. Локком, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо)

Суверенітет національний, суверенітет народу як політичної нації

Суверенітет обмежений, характеристика міри зовнішнього суверенітету держави, взаємовідносин державної влади з іншими суб'єктами влади поза межами її кордонів

Суверенітет територіальний, виключне право держави на володіння, користування й розпорядження відповідною територією й ресурсами, що знаходяться на ній

Суверенна демократія, концепт, поширений російськими ідеологами як відповідь на критику західних країн щодо недотримання прав людини, демократичних стандартів і принципів чесних виборів у Російській Федерації

Судової влади органи, органи, на які покладено здійснення функцій правосуддя

Суперетнос, в теорії етногенезу Л. Гумільова – вища ланка етнічної ієрархії, що складається з кількох етносів, які виникли одночасно в одному ландшафтному регіоні, взаємопов'язані економічним, ідеологічним і політичним спілкуванням і виступають в історії як мозаїчна цілісність

Суспільний лад, організація й діяльність суспільства, передбачені й гарантовані конституцією й законами країни; поряд із державним ладом є однією з основних складових конституційного ладу кожної країни

Суспільство, сукупність відносин між людьми, що складаються в процесі їх спільної діяльності

Суспільство відкрите, спільність людей, яка видозмінюється активним втручанням у соціальний порядок і свідомими намаганнями реалізувати особисті та групові інтереси, базувати свої рішення на можливостях власного самовизначення

Суспільство закрите, тип суспільства, яке характеризується тенденціями до впровадження контролю в усіх сферах життя та обмеження усіх форм внутрішньої автономії

Суспільство індустріальне, стадія суспільного розвитку, що має складну систему поділу праці й характеризується розвиненою роллю науково-технічної діяльності, машинним виробництвом, масовим виробництвом товарів на широкий ринок, механізацією й автоматизацією виробництва та управління, загальнонаціональним ринком

Суспільство інформаційне, своєрідний суспільний організм, що формується нині в багатьох розвинених країнах, в основі якого лежить раціональне використання інформації в усіх сферах життя суспільства

Суспільство конкурентне, вищий ступінь розвитку громадянського суспільства, що характеризується високим освітнім, ціннісним, інтелектуальним та іншим потенціалом, широким набором засобів і характеристик, здатних забезпечити надійний захист інтересів і стійкість такого суспільства до внутрішніх і зовнішніх викликів і загроз

Суспільство масове, модель суспільства, що відображає процес перетворення людини в масу й пов'язується з утвердженням стандартів і цінностей ринку (достаток, індивідуальний успіх, благополуччя сім'ї, комфорт, стабільність, порядок тощо) як самодостатніх зразків, що їх розробляє, рекламує й пропонує масова культура

Суспільство постіндустріальне, стадія історичного розвитку людства, яка приходить на зміну індустріальній цивілізації, характеризується домінуванням в економічній сфері сфери послуг, функціонуванням високорозвинutoї ринкової економіки, яка ефективно використовує науково-технічний прогрес, автоматизацію та інформаційно-комп'ютерні технології, ключові позиції займають університети як центри наукових знань і науково-технічні спеціалісти

Суспільство посттоталітарне, суспільство перехідного типу, яке спонтанно переборює обмеження конкретної тоталітарної системи під впливом факторів ендогенного та екзогенного походження й прямує від тоталітарного до природно-історичного стану

Суфражизм, світовий рух, метою якого є надання жінкам права голосу

Сфера політична, цілісна сукупність усіх політичних явищ, присутніх у житті суспільства

Сфера публічна, соціальний простір, в якому люди (громадськість, публіка) спілкуються та взаємодіють один із одним і з суспільством загалом щодо суспільних проблем

Східне партнерство, політика ЄС, що має на меті зміцнення стосунків зі східними сусідами ЄС і є продовженням східного напрямку існуючої Європейської політики сусідства

Сцена політична, метафорична назва конкретно-історичних умов політичного життя суспільства, що відображає специфічність часу й місця, в межах яких відбуваються політичні події, що ініціюються діяльністю персонажів політичного театру – акторів

Сціборський, Микола Орестович (1898–1941), теоретик українського націоналізму, солідаризму й корпоративного державного устрою, політичний та військовий діяч, Україна

Сюрреалізм політичний, модерністська практика, яка охопила й політичну сферу суспільства, характеризується прихильністю до всього ірраціонального, невідповідного загальноприйнятим стандартам, розкріпаченням творчих сил підсвідомості, їх верховенством над розумом

Таємна інформація, інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству й державу

Такер, Роберт Чарльз (1918–2010), політолог, історик, радянолог ліберально-демократичного напрямку, США

Таллок, Гордон (1922–2014), економіст, політолог, США

Танатополітика, поняття, яким позначається негативний, деструктивний вимір біополітики

Тандемократія, 1) вид політичної системи, побудований на одночасному чи почерговому використанні можливостей (ресурсів) двох політичних суб'єктів задля досягнення спільної мети; 2) метод колективного прийняття рішень із рівним впливом двох учасників політичного процесу, яким можуть виступати окремі особистості та організовані колективи (еліти, політичні партії, клани)

Таргальський, Єжи (1952), політик, історик, політолог, журналіст, Польща

Театр політичний, метафорична назва політичного життя суспільства, яка прирівнює політику до гри як онтологічної властивості людської природи і умови становлення культури

Текст політичний, основна форма реалізації політичної комунікації, складова та (або) результат політичної активності

Темпоральність політики, часова властивість політики, яка визначає плинність політичних процесів, можливість констатації їхнього початку й часу закінчення, зв'язок політичних явищ із загальним перебігом розвитку цивілізаційних утворень (суспільств, держав, класів тощо)

Теократія, форма державного правління, за якої безпосереднім носієм влади вважається Бог, а її реалізація здійснюється переважно духівництвом, главою церкви і кліру

Теологія політична, різновид теології, який зосереджується на соціальних і політичних проблемах, пов'язаних із перетином світського й сакрального порядків, що виводить на визначення ролі релігії й Церкви у соціально-політичних процесах

Теорії еволюційні, загальна назва теорій соціальних, культурних і політичних змін

Теорії електоральної поведінки, низка теорій, що дають відповіді на питання, чому виборці беруть або не беруть участь у голосуванні, якими є мотиви того чи іншого електорального вибору

Теорії масового суспільства, соціально-філософські, політологічні концепції, що описують і пояснюють соціально-політичні й особистісні відносини в суспільстві з точки зору зростання ролі народних мас в історії

Теорії прийняття політичних рішень, система ідей для пояснення дій суб'єктів політичної влади, спрямованих на здійснення управління суспільними процесами, перетворення вимог суспільства та окремих груп або осіб на механізм регулювання суспільних, міжгрупових відносин, і водночас спрямованих на реалізацію інтересів суб'єктів політичного процесу

Теорія конвергенції, концепція побудови міжнародних відносин, згідно з якою взаємопроникнення й взаємодоповнення капіталізму й соціалізму зумовлюють утворення нового типу суспільства, що базується на поєднанні позитивних рис цих соціально-економічних систем

Теорія культурного поділу праці, теорія згідно з якою представники тих чи тих етнічних спільнот мають схильність до певного виду розумової чи фізичної діяльності й, займаючись саме нею, досягають помітних успіхів. Запропонована американським етносоціологом М. Хехтером

Теорія міських режимів, напрям у політичній науці, присвячений вивченню організації влади у міських спільнотах

Теорія насильства, система поглядів, згідно з якими першопричиною утворення держави вважаються фізична сила, насильство, що з часом були змінені силою економічної переваги

Теорія політична, 1) історія політичної думки; 2) тлумачення понять (демократія, свобода, справедливість тощо); 3) формальне моделювання (конструювання формальних моделей політичних процесів); 4) теоретична політологія

Теорія походження держави договірна, система поглядів, згідно з якою держава виникає в результаті договору між людьми як наслідок усвідомлення ними своїх нагальних потреб та інтересів

Теорія походження держави теологічна, вчення, яке проголошує Бога першопричиною виникнення держави

Території несамоврядні, території, народи яких ще не досягли повного самоврядування й відповідальність за управління якими несуть або беруть на себе певні члени ООН

Територія держави, простір, на який поширюється суверенітет держави

Територія етнічна, територія переважного розміщення певного етносу (етнічної спільноти), зазвичай включає ареал його формування і компактного розселення, а також місцевості, де відбувається його змішання з представниками інших етносів

Терор політичний, опозиційна діяльність екстремістських організацій або окремих осіб з метою систематичного або одиничного використання насильства (або його загрози) з метою залякування будь-кого

Терор червоний, система примусових репресивних (як правило, позасудових заходів), які застосовувалися радянською владою в Росії та інших радянських республіках у період «воєнного комунізму» й громадянської війни (1918–1920)

Тероризм, здійснення політичної боротьби засобами залякування, насильства аж до фізичної розправи з політичними противниками; дестабілізація суспільства, державно-політичного ладу шляхом систематичного насильства, політичних вбивств, провокацій

Тероризм державний, політика держави, спрямована на досягнення політичних інтересів за допомогою насилля й репресій, як усередині країни, так і на міжнародній арені

Тероризм етнічний, тероризм, який прагне до зміни форми державного устрою, створення самостійної держави або досягнення часткових змін статусу певних етнічних утворень

Тероризм інформаційний, використання інформаційних технологій, засобів масової комунікації, поширення інформації з метою цільового впливу на вибраний об'єкт, його дискредитації

Тероризм міжнародний, політика й тактика терору; прагнення відповідних угруповань досягти політичних або будь-яких інших цілей за допомогою насильницьких методів (убивств, захоплення заручників, диверсійних актів)

Тетчеризм, неоконсервативна доктрина економічної політики уряду М. Тетчер (1979–1990) для виходу економіки Великобританії з кризи

Технократія, влада технічних фахівців, ідейно-теоретичне обґрунтування цієї влади, тип політичного режиму, в якому технократи посідають домінуюче становище

Технології інформаційно-маніпулятивні, різновид політичних технологій маніпулятивного впливу на політичну свідомість і поведінку, що здійснюється з метою ефективної організації та управління комунікацією між політичними суб'єктами і громадянами

Технології легітимації політичної влади, процеси, процедури, способи і прийоми, які стосуються легітимації влади і спрямовуються на найбільш оптимальне та ефективне досягнення суспільного визнання політичної влади в інтересах тих чи інших учасників політичного процесу

Технології політичні, сукупність прийомів, методів, способів, процедур, які використовують суб'єкти політичної діяльності (особистості, політичні й суспільні групи, політичні партії, громадські об'єднання, групи тиску тощо)

Технологія виборча, засіб впливу на громадян, що застосовується з метою популяризації та успішного обрання на виборах певного кандидата чи політичної сили

Технологія прийняття політичного рішення, процес реалізації політичної мети розвитку накопиченої інформації

Тимократія, особлива форма олігархії в Стародавній Греції, правління, за яким державна влада належала привілейованій більшості з високим майновим цензом

Тиранія, форма державної влади, встановлена насильницьким шляхом і заснована на одноособовому правлінні

Тиск громадянський, ініціативна діяльність недержавних суб'єктів (окремих громадян, їх об'єднань, журналістів, правозахисників, громадських діячів і под.), що має за мету вплинути на публічну владу при вирішенні конкретного питання, яке набуло суспільного значення

Титульний етнос, народ (в етнічному розумінні), що дав найменування певному національно-державному утворенню (українці – Україні, болгары – Болгарії, поляки – Польщі)

Тіллі, Чарльз (1929–2008), соціолог, історик, політолог, США

Товариства національно-культурні, громадські добровільні об'єднання, які створюються в місцях проживання іноетнічного населення

Токвіль, Алексіс-Анрі-Шарль Клерель де (1805–1859), правознавець, історик, соціолог, державний і політичний діяч, Франція – США

Ток-шоу політичне, розмовний телевізійний жанр, що відрізняється надзвичайною тематичною й функціональною широтою, включає сутнісні ознаки інтерв'ю, дискусії, гри за участю запрошених експертів, гостей

Толерантність етнічна, терпимість до будь-яких проявів іноетнічного менталітету, культури, вірувань тощо

Толерантність міжетнічна, терпиме ставлення представників однієї етнічної спільноти до представників іншої спільноти, до відмінних культурницьких традицій, готовність до позитивної взаємодії з носіями різноманітних етнічностей

Толерантність політична, терпиме ставлення до інших, чужих думок, політичних уподобань і позицій

Торі, див. *Консервативна партія (Велика Британія)*

Тоталітаризм, політичний режим і система державної влади з використанням насильницьких засобів у процесі управління суспільством, відсутністю політичного плюралізму й демократичних свобод, обмеженням політичних прав усього населення

Тоталітаризм радянський, різновид лівоекстремістського тоталітарного режиму, що утвердився на території колишньої Російської імперії після більшовицького Жовтневого перевороту 1917 в Петрограді, модифікувався й проіснував у видозміненому варіанті до кінця 80-х 20 ст.

Тоффлер, Елвін (1928), політолог, соціолог, футуролог, письменник, США

Традиції політичні, форми політичної поведінки і політичного мислення, політичні цінності, певні суспільні настанови, що стосуються політичного життя й передаються від генерації до генерації як колективна спадщина

Трайбалізм, трибалізм, родоплемінні форми управління й самоврядування, характерні для малорозвинених країн Африки, Азії та Океанії

Транзит демократичний, перехід до демократичного ладу країн, що розвиваються, й колишніх соціалістичних

Транзитологія, напрям політичної науки, що зосереджує увагу на дослідженні переходів до демократії

Транзиту політичного (політичного переходу) теорія, теорія, що обґрунтовує процес переходу від автократичних, тоталітарних режимів до демократичних засобів і способів управління

Трансформація політична, історичний процес змін, що постає як єдність декількох складових: трансформація політичної системи суспільства, трансформація «політичної людини», трансформація політичної культури суспільства й особи

Трансформація посткомуністична, сукупність процесів та явищ, викликаних руйнуванням державності, побудованій на комуністичній ідеології, та спрямованих на демократичні зміни у суспільно-політичній сфері

Трибунал міжнародний, міжнародні судові органи, засновані відповідно до спеціальних міждержавних угод для судового переслідування й покарання осіб, що вчинили тяжкі злочини, передбачені міжнародним правом, у зв'язку з війною й під час неї

Тризуб, головний елемент Державного Герба України

Угода коаліційна, 1) військово-політичний або державний союз про спільні дії на міжнародній арені; 2) угода кількох політичних партій або блоків про спільні дії чи про утворення коаліційного уряду з представників цих політичних сил

Узурпація державної влади, насильницьке захоплення державної влади або її присвоєння будь-якою партією, організацією, державним органом чи посадовою особою, яким така влада або певний обсяг влад, повноважень за конституцією й законами не належать

Уїнстенлі, Джерард (1609–1676), філософ, соціаліст-утопіст 18 ст., Велика Британія

Указ, 1) правовий акт держави, президента; 2) правовий акт постійно діючого колегіального органу державної влади

Українофоб, різновид ксенофоба, особа, якій властиві агресивне неприйняття України, ненависть, неприязнь і зневага всього українського

Українська академія політичних наук (УАПН), громадське об'єднання науковців, викладачів вищих навчальних закладів, працівників органів державної влади та управління з метою сприяння комплексному розвитку політичних наук, проведення наукових досліджень у галузі історії політичної думки, методології та теорії політики, прикладної політології

Український інтегральний націоналізм, ідеологічний рух, який постав у 1920-х у Західній Україні та колах української політичної еміграції

УЛБ концепція, сукупність ідей, які передбачали визначальну роль регіону Україна – Литва – Білорусія для змін на території СРСР і всієї Центрально-Східної Європи, гарантування стабільності макрорегіону в посткомуністичний період

Умови екстремальні, виняткові, особливі, надзвичайні обставини, в яких доводиться діяти цивільній або військовій владі, що потребує від них проявів високої кваліфікації, самостійності, активності, творчості, наполегливості й рішучості в діях

Уолтц, Кеннет Ніл (1924–2013), політолог, представник теорії неореалізму (структурного реалізму), США

Управління державне, певний вид діяльності органів держави, що має виконавчий і розпорядчий характер

Управління мережеве, сукупність організаційних форм управління, заснованих на деієрархізованих відносинах супідрядності, горизонтальних механізмах вироблення рішень і високій здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища

Управління політичне, 1) вплив суб'єкта політики на політичну ситуацію з метою забезпечення своїх інтересів; 2) основна ланка будь-якої політичної системи, спрямована на здійснення політичної влади

Ура-патріот, іронічне позначення людини, яка постійно, настирливо й навіть агресивно виражає свою любов до батьківщини, часто поєднану з презирством до інших народів чи держав

Уряд, вищий колегіальний орган виконавчої влади держави (кабінет міністрів, рада міністрів, державна рада тощо)

Уряд віртуальний, удосконалена форма діяльності державного управління за допомогою використання нових інформаційних технологій, що дає змогу підвищити його ефективність у наданні послуг населенню

Уряд екзильний, уряд, що сформований і працює за межами держави, яку представляє, спираючись на певні юридичні документи як законну основу своєї діяльності

Уряд коаліційний, уряд, створений на основі угоди між двома або кількома представленими у парламенті політичними партіями (близькими за ідеологією чи програмними засадами) про спільну урядову програму

Уряд однопартійний, уряд, сформований із представників однієї політичної партії, яка за результатами виборів отримала абсолютну більшість парламентських місць

Уряд технократичний (професійний), найвищий колегіальний виконавчий орган державного управління, утворений не з членів політичних партій, а з провідних фахівців у певній галузі

Уряд тимчасовий, уряд, що формується в державі (або в будь-якому її регіоні) на час перехідного періоду або надзвичайного стану, як правило, при зміні політичного устрою або політичного режиму

Уряд тіньовий (тіньовий кабінет), сформована команда кандидатів у міністри, задля передачі їм за певних політичних умов повноважень реального уряду

Урядові органи державного управління, органи виконавчої влади, які утворюються Кабінетом Міністрів України для здійснення окремих функцій державного управління (департаменти, служби та інспекції)

Урядування електронне (е-урядування), спосіб організації державної влади, взаємодії уряду, громадян і бізнесу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій при наданні послуг та ухвалення державних рішень

Урядування ефективне, комплекс умов і правил розробки, ухвалення й реалізації рішень у сфері державної політики

Урядування публічне, різновид управлінської діяльності інститутів публічної влади і громадянського суспільства, що забезпечує самокерованість (самоврядність) суспільної системи та її розвиток у певному, визначеному напрямку

Успіх політичний, закономірний результат системно-раціональної діяльності суб'єктів політичної діяльності (незалежно від просторово-часових

масштабів її здійснення), який визначає їх кінцеву позицію в політичному просторі на основі підсумкової суспільної оцінки всіх політичних досягнень і поразок

Установа, орган, що виконує функції державної влади або державного управління, частина державного апарату, компетенція яких визначається спеціальними законами, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України

Устрій державний (територіальний), елемент форми держави, що характеризує територіальну організацію влади і державне самовизначення населення (нації), що на ній проживає

Утилітаризм, політична теорія, головною ідеєю якої є надання переваги тому політичному й соціальному устрою, який приносить максимальну користь людям

Утопічний соціалізм, вчення про можливість мирної перебудови суспільства на соціалістичних, справедливих принципах (К. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуен)

Утопія політична, соціально-політична фантазія, нездійсненна мрія, такі зображення, плани, проекти уявного, частіш за все ідеального або кращого, ніж наявне, що реально не існує й практично нездійсненне, науково необґрунтоване

Участь електоральна, різновид політичної участі у формі дії громадян упродовж електорального циклу

Участь політична, залучення членів певної соціально-політичної спільноти до процесу політико-владних відносин; вплив громадськості на перебіг існуючих соціально-політичних процесів у суспільстві й на формування владних політичних структур

Файнер, Герман (1898–1969), політолог і теоретик у сфері державного управління, Велика Британія – США

Фальсифікація у виборчому процесі, свідоме спотворення або підробка під час виборів інформації та результатів голосування

Фандрайзинг політичний, пошук активів і залучення коштів для проведення політичних кампаній та інших заходів політичного характеру

Фашизм (нацизм), реакційний, правоекстремістський рух, спрямований на встановлення відкритої терористичної диктатури, жорстоке придушення демократичних прав і свобод опозиції

Фашизм, самоназва правого руху в Італії під керівництвом Б. Муссоліні в 1922–1943, форма правління та радикальна авторитарна націоналістична ідеологія

Федералізація, процес переходу держави до федеративного територіального устрою

Федералізм, принцип політичного й національно-територіального устрою держави, її політико-правова ідеологія

Фейк політичний, завідомо неправдива, абсурдного характеру інформація в політичній сфері суспільства, що має на меті дезінформацію, дискредитацію авторитету певних політичних сил, окремих політичних діячів або певних представників суспільства

Фемінізм, інтелектуальний і суспільно-політичний рух, що виступає за розширення прав і ролі жінок у суспільстві

Фемінократія, 1) мала місце як соціальне явище в доісторичний період; 2) явище приходу жінок до влади, на ключові посади у сучасних умовах

Феноменологія політична, один із головних напрямів у сучасній західній політичній філософії й політичній науці, який використовує методи т. зв. феноменологічного аналізу

Філмер, Роберт (1588–1653), мислитель, політичний теоретик і роялістський публіцист, Велика Британія

Філософія політики, одна з галузей філософії, яка досліджує фундаментальні проблеми політики, її найглибші засади і різні прояви, їх причини і наслідки, прагне виявити і пояснити їх взаємозв'язки і зв'язки з іншими суспільними явищами і процесами

Філософія політична, розділ філософського знання, предметом якого є ціннісно-світоглядні принципи легітимності політики

Флешмоб політичний, політмоб, вид політичної дії, спланованої через інтернет чи засоби стільникового зв'язку, масова акція в громадському місці

Форма держави, характеристика держави, яка відображає певні особливості організації механізму здійснення державної влади і взаємодії держави з суспільством

Форма державного правління, спосіб організації державної влади, який засвідчує взаємозв'язки між вищими органами держави, насамперед між органами законодавчої та виконавчої влади, особливості статусу глави держави

Форма державного правління змішана, різновид форми державного правління (способу організації влади), для якого притаманні риси кількох класичних форм державного правління

Формула виборча, метод трансформації голосів виборців, поданих за кандидатів на виборні посади у мандати з метою формування парламенту й місцевих органів влади

Формула рівноваги світу, 1) концепція системи рівноваги сил, що характеризується відсутністю загальної конфронтації, допускаючи ймовірність конфліктів маргінального значення; 2) розподіл світового впливу між окремими центрами сили – «полюсами»

Фракція парламентська, об'єднання депутатів у межах однопалатного парламенту або однієї з палат двопалатного парламенту, наділене повноваженнями з реалізації парламентських функцій

Фракція політична, 1) організована група членів політичної партії, утворена для проведення її політики в парламенті, органах місцевого самоврядування тощо; 2) угруповання всередині політичної партії

Франк, Андре Гундер (1929–2005), економіст, соціолог, політолог, один із засновників теорії залежності й світ-системного аналізу, Німеччина – США

Франкфуртська школа, критична теорія індустріального суспільства, різновид неомарксизму, осередок критицизму, заснований у Франкфуртському університеті в 1923

Фреквенція політична, форма непрофесійної політичної діяльності, яка вказує на обсяг політичної участі населення, розглядається як індикатор її політичної активності

Фрідман, Джордж (1949), політолог, засновник і директор приватного розвідувально-аналітичного агентства Stratfor, США

Фуко, Мішель (1926–1984), філософ, історик, соціальний і політичний мислитель, Франція

Фукуяма, Френсіс (1952), політолог, політичний економіст, автор концепції «кінця історії», США

Фундаменталізм ісламський, релігійно-політична течія, пов'язана з поверненням до основ ісламу

Функції держави, основні напрями або види діяльності держави, які виражають її сутність і призначення, роль і місце в суспільстві

Функціонер політичний, член управлінського апарату, особа, яка на фаховій основі постійно виконує визначені законом чи іншими нормами (інструкціями, регламентами) функції й отримує за це грошову винагороду

Фур'є, Франсуа Марі Шарль (1772–1837), філософ, соціаліст-утопіст, Франція

Футурологія, галузь суспільствознавства, завданням якої є розробка концепцій про майбутнє людства, перспектив розвитку соціальних процесів

Хаас, Ернст Бернارد (1924–2003), політолог, засновник неофункціоналізму, США

Хабеас корпус акт 1679, одна з важливих складових неписаної конституції Великобританії, повна назва – «Акт про краще забезпечення свободи підданого та про запобігання ув'язненням за морями»

ХАМАС, правлячий в секторі Газа (з 2007) палестинський ісламістський (визнаний низкою країн терористичним) рух і політична партія

Характер національний, сукупність соціально-психологічних рис (національно-психологічних настанов, стереотипів), властивих національній спільноті на певному етапі розвитку, які втілюються в її ціннісному ставленні до оточуючого світу, культурі, традиціях, звичаях, обрядах

Хардт, Майкл (1960), політичний філософ, постмарксист, постмодерний неомарксист, США

Харизма, особливий тип легітимності, організації влади і лідерства, заснований на виняткових якостях певної особистості, найчастіше релігійного або політичного діяча, що дозволяють йому здійснювати у суспільстві функції пророка, вождя чи реформатора

Хартія енергетична, низка документів, що регламентує діяльність у сфері енергетики, а також міжурядова організація з керівним органом і секретаріатом

Хартія основних прав Європейського Союзу, міждержавний акт, ухвалений у м. Ніцці (Франція) Європарламентом, Радою ЄС та Європейською комісією 7.12.2000

Хартія про особливе партнерство між Україною й НАТО 1997, основний політичний документ, який регулює відносини України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО)

Хаусхофер, Карл (1869–1946), географ і соціолог, основоположник німецької школи геополітики, Німеччина

Хвиль демократизації теорія, теорія, запропонована американським політологом С. Гантінгтоном («Третя хвиля: демократизація наприкінці XX століття», 1991), в якій відобразилася впевненість Заходу в перемозі ліберальної демократії в світі

Хронополітологія, область знання темпоральної політології й концептуально-методологічне осмислення теорій і концепцій політики часу / часів у політиці / часу політики

Хунта, 1) громадсько-політичні організації, об'єднання, збори, урядові органи; 2) орган або група осіб, що організовують змову з метою захоплення влади і встановлення диктатури

Хурал, назва вищого й місцевих представницьких органів державної влади у Монголії

Цезаризм, політичний режим з неспадковим монархом

Цезаропапізм, цезарепапізм, модель державно-церковних відносин, за якої церква та її структури повністю залежать від світської влади

Ценз виборчий, встановлені в конституції або законах умови, що обмежують коло осіб, які мають право брати участь у виборах

Централізація, 1) зосередження керівництва, управління, організації певних суспільних, політичних процесів в одних руках, нагромадження будь-чого в єдиному центрі; 2) концентрація більшості функцій соціального й державного управління, відповідних прав і повноважень у центральних владних структурах (органах, установах тощо)

Центральна виборча комісія, ЦВК, державний орган, наділений повноваженнями щодо організації підготовки і проведення виборів і референдумів

Центральні органи виконавчої влади, органи виконавчої влади, компетенція яких поширюється на всю територію країни

Центру і периферії теорія, теорія опису просторових відносин між територіями (країнами і районами), що знаходяться на різних стадіях соціально-економічного розвитку

Цифромодернізм, пост-постмодернізм, сучасний напрям розвитку політичної теорії, філософії, культури, що спрямований на подолання пост-

модерністської методології шляхом активного застосування таких її принципів, як інтертекстуальність, ризомність, «відкритий твір» і под. у технологіях віртуальності

Цілісність територіальна, основоположний принцип міжнародного публічного права, згідно з яким територія будь-якої держави є недоторканою від посягань з боку інших держав шляхом застосування військової сили або загрози силою

Цінності європейські, основні, найбільш значущі засади, на яких засновані європейські суспільства

Цінності національні, притаманна нації матеріальна, інтелектуальна і духовна власність та досягнення, що складають основу її матеріального і морального існування та розвитку

Цінності політичні, сукупність ідей, уявлень і відповідних соціопсихологічних утворень (настанов, орієнтацій, переживань, стереотипів), що визначають цілеспрямовання, стратегію й тактику політичної діяльності

Цінності постматеріальні, система цінностей постіндустріального суспільства, спрямована на гуманізацію людського співжиття, гармонійне співіснування людства з навколишнім середовищем, розвиток індустріальної свободи, самореалізація людства

Чартизм, перший масовий політично оформлений революційний рух пролетаріату у великій Британії в 30–50-х 19 ст., спрямований на демократизацію політичного й соціально-економічного устрою

Челлен, Рудольф (1864–1922), соціолог, політолог, автор терміна «геополітика», ідеолог шведського консерватизму, Швеція

Четверта влада, образне осмислення й оцінка в сучасному житті засобів масової інформації, що нині по силі впливу на людей практично стали в один ряд із трьома владами – законодавчою, виконавчою, судовою

Чинownik, 1) посадова особа, яка є державним службовцем (службовою особою), виконує окремі управлінські функції, наділена певними правами та обов'язками і має відповідний службовий ранг; 2) у переносному (в негативному контексті) значенні – людина, що ставиться до виконання своїх службових обов'язків як бюрократ і формаліст

Чистка етнічна, вид етнополітичної поведінки, спрямованої на повне вивільнення певної території від певної етнічної спільноти

Шварценберг, Роже Жерар (1943), політолог і соціолог, політик, Франція

Шкала соціальної дистанції Е. Богардуса, тестова психологічна шкала для емпіричного вимірювання готовності людей брати участь у соціальних контактах різної міри близькості з членами різних соціальних груп, зокрема расових та етнічних, розроблена американським психологом й соціологом Еморе С. Богардусом

Шмітт, Карл (1888–1985), юрист, філософ, політичний теоретик, праці якого мали великий вплив на розвиток політичної теорії, теорії права, європейської філософії та політичної теології 20–21 ст., Німеччина

Шміттер, Філіпп (1936), політолог, автор теорії неокорпоративізму, дослідник моделей переходу до демократії та інституціональних аспектів сучасних політичних систем, США

Шовінізм, ідеологія, яка пропагує національну перевагу однієї нації над іншими і обґрунтовує «право» на дискримінацію та пригнічення інших націй

Шовінізм великодержавний, ідеологія й політика нації, яка посідає домінуюче місце в усіх сферах держави й демонструє свою вищість над іншими націями й етносами

Шовінізм великоросійський, ідеологія й політика російського уряду, базована на проповідуванні винятковості титульної російської нації порівняно з іншими народами держави, а в зовнішній політиці – на пригноблення сусідніх держав з метою повної або часткової втрати ними незалежності

Шовінізм індуський, течія в політичному індуїзмі, яка робить акцент на активному використанні релігійних норм у суспільно-політичному житті Індії, на цивілізаційній виключності індуської нації

Штраус, Лео (1899–1973), політичний філософ, історик політичної філософії, культуролог, Німеччина – США

Шумпетер, Йозеф Алоїз (1883–1950), економіст і соціолог, економіст, політолог, соціолог і історик економічної думки, Австрія – США

Юрисдикція, 1) встановлена законодавством сукупність повноважень відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування розглядати і вирішувати правові спори і справи про правопорушення, давати правову оцінку діянням осіб або інших суб'єктів права з

т. з. їх правомірності або неправомірності, застосовувати санкції до правопорушників; 2) територіальні межі компетенційної сфери діяльності певних органів державної влади або органів місцевого самоврядування

Явище політичне, невід'ємний елемент політичної діяльності, що відображає певні процеси у політичних системах

Японоцентризм, геополітична концепція розвитку Японії між двома світовими війнами і під час Другої світової війни, яка базується на вченні про активний геополітичний простір країни у вигляді трьох концентричних кіл

Ясперс, Карл Теодор (1883–1969), соціальний філософ, політичний мислитель, публіцист, психолог, психіатр, представник екзистенціалізму, Німеччина

GR-менеджмент, сукупність лобістських технологій, спрямованих на ефективну взаємодію громадських і комерційних структур і організацій із органами державної влади

Номо soveticus (людина радянська), сукупність соціальних, психологічних і культурних характеристик, які приписуються типу людини, сформованому за часів СРСР, а так само частині населення пострадянських країн

Наукове видання

**ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА
ЕНЦИКЛОПЕДІЯ**

ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ

З НАПРЯМУ

«ПОЛІТИЧНІ НАУКИ»

Укладачі:

*Бабка Володимир Леонідович
Дем'яненко Борис Леонідович
Любовець Олена Миколаївна*

Відповідальна за випуск *Любовець О. М.*
Комп'ютерне верстання *Кочубей О. Є.*

Підписано до друку 30.11.2016 р.
Формат 60х84/16. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 11
Наклад 100 пр. Зам. №

ТОВ «ДІА»
03022, м. Київ, вул. Васильківська, 45
тел./факс: +38 (044) 2669843

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1149 від 12.12.2002